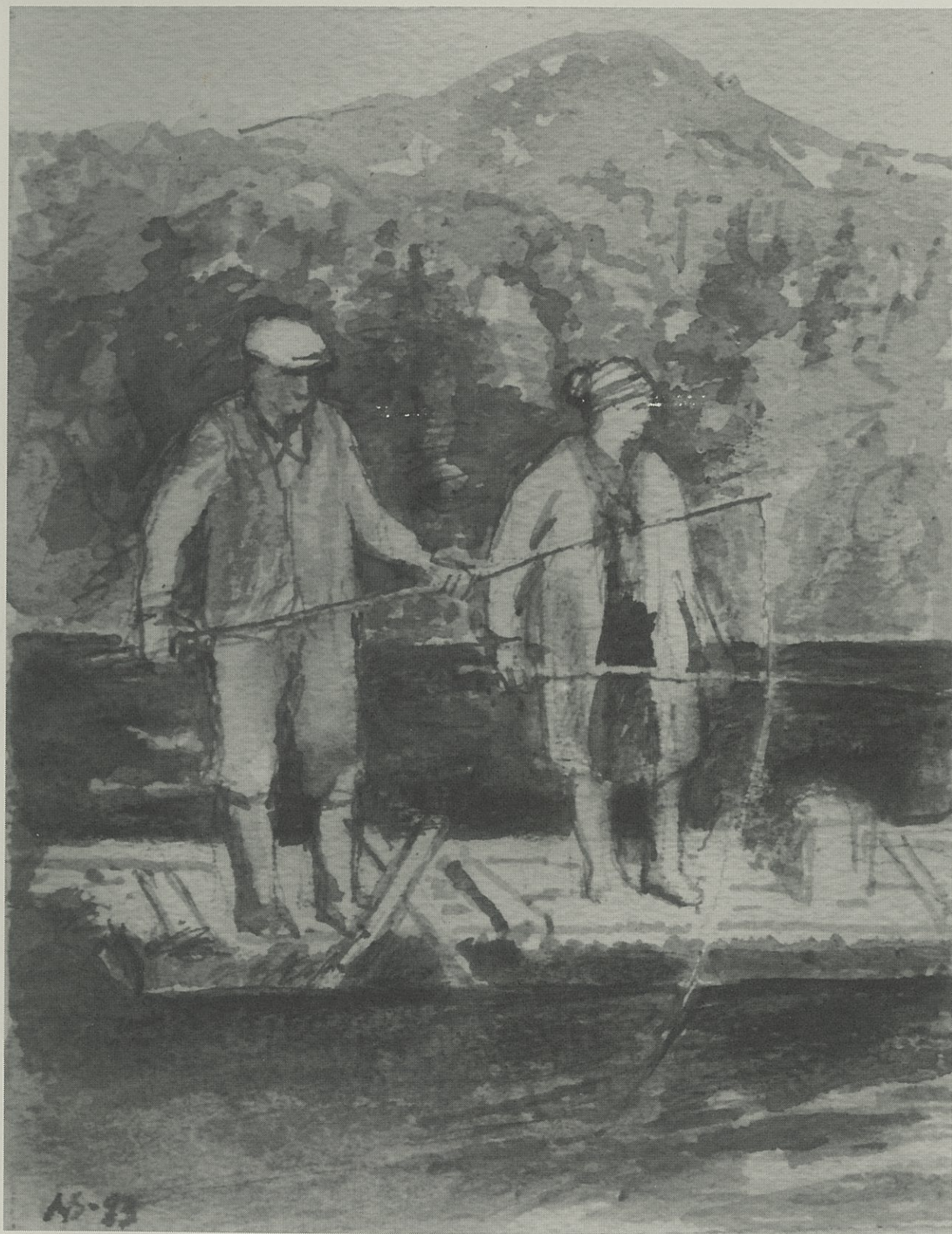

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1993

8. ÅRGANG

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1993

8. ÅRGANG

I redaksjonen:

Thure Lund

Jon Mamen

Kai Hunstadbråten

Kristian Linnerud

Forside er ved Arne Sørenen

Historielagets styre:

Kai Hunstadbråten

Wermund Skyllingstad

Aase Hanna Fure

John Arne Wendelborg

Nora Bottegård

Per A. Knudsen

Historielagets adresse: postboks 236, 3371 Vikersund

Innholdsfortegnelse:

THURE LUND: Storgården Buskerud	3	RUNE MARTINSEN: Tvangsarbeid under krigen	30
THURE LUND: 100 år siden: Truls Braathens første	11	THURE LUND: Fra Bondeorganisasjonenes barndom	35
BJARNE RØGEBERG: Glitreplassen	12	KAI HUNSTADBRÅTEN: Difteriepidemien på Modum i 1889	36
KAI HUNSTADBRÅTEN: Danskesteinen i Skuterudåsen	13	JON MAMEN: Heggen prestegård.....	38
KAI HUNSTADBRÅTEN: Liv og Helse på Modum for 120 år siden....	14	THURE LUND: De første fjøskontroller i Modum	40
JON MAMEN: Brev fra Amlund	15	THURE LUND: Det begynte for 200 år siden. Han grunnla Vikersund	42
RUTH KNIVE: Skolemiljøet i Finnemarka 1928–1934	19	KAI HUNSTADBRÅTEN: Aamot Skiløberforening et 100-årsminne ..	46
INGRID KORSBØEN JOHNSEN: Busserullen – et arbeidsplagg.....	22	EINAR MELAND: Jernbanen kommer til Modum.....	52
KAI HUNSTADBRÅTEN: «Udtog af en Beskrivelse over Modums Præstegjeld» 1790	23	KRISTIAN LINNERUD: Kampen om Buskerudnavnet	54
NILS DROLSUM: Vandrende «raringer» på Modumveiene....	27	THURE LUND: Minner fra gamle dager	55

Thure Lund:

Storgården Buskerud

Bebyggelsen på Buskerud før gården ble landbruksskole.

I år er det 80 år siden de første elever fikk eksamen på Buskerud landbruksskole. Den store gården Buskerud hadde da vært i Buskerud fylkes eie fra 1910. Før denne tida hadde gården gjennom flere hundre år hatt en sentral og fremtredende plass i både Modums, fylkets og faktisk i landets historie som kongelig fogdgård for 16 fogder som satte både negative og positive spor etter seg.

Buskerud landbruksskole gav for et par år siden ut en jubileumsberetning over landbruksskolens tid på Buskerud, og med et kort tilbakeblikk på historien før landbruksskolen. Vi som skriver «Gamle Modum», antar at bygdefolket gjerne vil vite litt mer også om «Gamle Buskerud».

Gården Buskerud har fra gammelt av vært en «mid-dels storgård», om en kan bruke et slikt uttrykk. Det er antydning at gården har vært ryddet i det 11. eller 12. århundre. Olaf Rygh skriver i «Norske gårdsbruk» at gården ble kalt for «Biscopsrud» i 1331 og i 1420. Dette skulle jo tyde på at gården har vært i geistlig eie den første tida.

Hvor lenge gården var kirkens eie, er ikke lett å finne ut. Fra 1331 finnes et dokument som er underskrevet av Eivind prest i Nykirke og Asulfr i Biscopsrudi.

Vi ser senere at denne Asulfr blir kalt Eivindson. Det er nærliggende å tro at presten rett og slett bodde på Biscopsrudi, og at sønnen drev gården. Det ser imidlertid ut til at noe er hendt på slutten av 1300-tallet. I 1395 var det et arveskifte mellom sønnene Stein og Gunvald etter deres far Asulfr.

I 1418, bare vel 20 år senere, skrev Live Arnesdottir seg inn i St. Olavs kloster ved Tønsberg og betalte med inntektene fra Biscopsrud. Hun bragte med seg et vitnesbyrd til klosteret at Biscopsrud var hennes rette

odel. Denne Live har sikkert vært fruen til en av Eivindssønnene, og som har fått eiendomsretten til gården gjennom prestesønnen Asulfr. Gården må i tilfelle ha vært i privat eie bare en kort stund. Ved Lives transaksjon i 1418 gikk gården over til St. Olavs kloster. Gårdsnavnet ble da skrevet enda finere: Bischopruth. Live hadde to sønner, og disse fikk byggesel på gården. Etter dette var Bischopsruth klostergods fram til 1536. Da kom kirkeforandringen som gjorde alle geistlige eiendommer til statsgods. Det vil si at de kom i Kongens eie. Men fra 1514 finner vi et nytt navn, nemlig på et dokument som er undertegnet av Haluard Biskerot. Det er vel første skritt på veien til det senere navnet Buskerud.

Fra 1536 ble gården brukt til embetsgård for kongens fogder. Man har funnet ut at det har vært 16 kongelige fogder på Buskerud i tida fram til 1657. I denne tida ble Buskerud vanlig navn på gården. I denne perioden ble også Buskerudnavnet brukt om hele fogderiet som omfattet Modum, Sigdal, Krødsherad, Ringerike og Hallingdal. Etter hvert ble navnet brukt for hele fylket, men med mange skrivemåter; i 1676 var det Buscherudt.

PRIVILEGIER

Under Kongens eie ble Buskerud tildelt privilegier som ingen annen gård i landet har hatt maken til. Da Daniel Knoff overtok på Buskerud i 1663, hadde han på forhånd fått seg tilpantet store verdier som kongeskjøte med evig odel til eiendommen, fire Åmot-sager, en del andre mindre sager, kvernbruk, tømmerrenner, gården Døvik og en rekke husmannsplasser. Og privilegiene, ja, de var skattefrihet, arbeidsfolkene var fritatt for militær utskrivning, forkjøpsrett til tømmer (til sagbrukene) i Modum, Sigdal og Krødsherad og fri forpleining av tømmerkjørere og deres hester i hele distriktet. Disse privilegiene falt etter hvert bort. Det siste, skattefrihet for gården og gårdsarbeiderne, falt bort ved assessor Peter Collets død i 1836. Da ble det opphevet uten erstatning. Mot dette hadde Peter Collet kjempet helt fra 1803 da det for første gang kom krav om at Buskerud skulle takseres og innføres i matrikkelen som andre gårder i bygda.

MANGE EIERE

Daniel Knoff var eier av Buskerud til 1677, da han overdro gården til sin svigersønn Lauritz Christensønn i Drammen. Hva som egentlig skjedde, er det ikke lett å finne ut av. Men at det hadde noe med gjeldsforhold å gjøre, er ganske sikkert. Bare tre år senere, i 1680, heter det at Buskerud er «adelig sæte og fri gaard». Og i Danmark satt en rik enke, Margrethe Wilders. Hennes mann hadde en fordring på Staten på hele 20.750 riksdaler. Dette benyttet hun seg av og slo til seg Buskerud som hun siden eide helt til 1708, da hun testamenterte gården til sin søsterdatter Allhed Maria von Hein.

Nå kommer det mange «fine» utenlandske navn inn i eierrekken på Buskerud. Allhed Maria v. Hein giftet

seg med assessor i overhoffretten, Nicolai Schwartz. Det ser ut til at Nicolai Schwartz har vært en pengesterk mann. I hans tid på Buskerud ble det stort oppsving på gårdsdriften. Han kjøpte også bygdas tre store kirker, Nykirke, Snarum og Heggen. Kirkene var i Buskeruds eie i 105 år, inntil Peter Collett, i 1828, syntes at vedlikehold og pliktene overfor kirkene ble i største laget.

Etter at Schwartz døde i 1751, ble Buskerud testamentert til oberstløytnant Johan Ludvig von Lowsow og hans søster Magdalena Lowsow. Disse satt med gården til 1726, da den ble solgt til Peter Collett. Den første Peter Collett, som overtok Buskerud i 1762, var bare 22 år gammel, foreldreløs, men meget rik. Han hadde arvet hele femti tusen riksdaler etter sine foreldre. Man mener at denne første Peter Collett har bygd den fine hovedbygningen som er på Buskerud i dag og er fredet. Peter Collett var gift to ganger. Etter at han døde bare 46 år gammel, i 1786, var det hans annen frue, Johanna Henricha f. Ancher, som eide godset til år 1800, da Peter, den første Peters sønn fra første ekteskap, overtok Buskerud. Denne Peter Collett har, ved siden av Nicolai Schwartz, vært de eiere på Buskerud som har satt sterkest spor etter seg.

Peter Collett var meget mørk, og i daglig tale ble han ofte kalt for «Buskerudsvarten» eller «Svarte-Collett». Han var en belest og lærd mann med et enormt bibliotek. Han etterlot seg hele 4547 bøker, som nå er plassert i Drammen museum og Universitetsbiblioteket. Som meget ung tok han juridisk embetseksamen med særdeles gode karakterer. Fra 1813 var han høyesterettsassessor fram til 1828. Da krevde driften av Buskerud at han måtte gi fra seg vervet.

Da Collett overtok Buskerud, var det et helt lite rike på mellom 1200 og 1500 dekar dyrket mark. Det gikk fra Simoa i nord til Hassel i syd og fra Lerskallen i vest til Drammenselva i øst. Den gang var gårdene Bakke, Bråten, Setersberg og Døvik under Buskerud. Senere kjøpte Peter Collett («Buskerudsvarten») også gårdene Linderud på Simostranda og Daler og Rakkestad i Øvre Eiker. Nærmest som en «klamp om foten» fulgte kirkene som Nicolai Schwartz hadde kjøpt. Vedlikeholdet av disse ble etter hvert en belastning ved siden av at Collett drev egen skole og hadde fattiglemmer å forsørge på Buskerud.

I tillegg til selve gården drev Collett et teglverk med pottemakeri og hadde et møllebruk ved Simoa med tre kvernsteiner og siktemølle. De fire privilegerte sagbrukene som var fritatt for trelasttiender og skatt, var en god «melkeku» ved siden av inntekter fra maste- rennen ved Kongsfoss og bordrennen ved Døvikfoss. I Kongsfoss var det 24 skilling for hver tylvt bjelker og 16 skilling for hver tylvt sagtømmer som passerte rennen, mens han hadde tre skilling for hver tylvt bord som passerte rennen i Døvikfossen.

Ved siden av de enorme herligheter på Buskerud kjøpte han også Hassel jernverk av Frantz Neumann for 150.000 riksdaler i 1809. Verket ble overtatt med

Peter Collett.

gruver og støperier ved Daler i Skotselv og ved Stensrud i Bingen. Støperiet der fikk for øvrig det fremmedartede navnet Fredriksminde. Ved støperiet produserte Collett en rekke forbruksvarer til bruk både i by og på landet: Alle slags spader, gjødselgreip, skuffer, spiker, ploger og harvetinner, spett, jernstaurer, hakker, økser, ljåer, gryter, hestesko, vogner, kjer-rer, ovner, karbonadekniver og pannekakevendere(!), for å nevne noe fra det rikholdige vareutvalg som hans kommisjonærer i hovedstaden kunne by kunde-ne. Året etter Peter Colletts død i 1837 ble Hassel jern-verk solgt til et selskap som i realiteten var de samme som eide Modums Blaafarveværk ved C. W. Benncke, for 77.000 riksdaler. Etter at de kongelige privilegiene for Buskerud ble tatt vekk i 1836, ble ikke sagbrukene like mye verdt som tidligere. Vi aner også at laksefis-ket ut over i 1800-tallet ikke fikk den samme betyd-ning som i fogdenes tid på Buskerud. For de siste av Collettfamiliens eiere på Buskerud var det helt uten betydning.

At de inntektsgivende herlighetene ble tatt vekk, kom til å prege driften av Buskerud for de som hadde gården etter «Buskerudsvartens» død. Allerede i 1837 ble altså Hassel jernverk solgt, og i 1841-1842 ble sag-brukene solgt til landhandler Peder Gregersen. Da var John Collett eier av Buskerud. Johns sønn, Albert, overtok som den siste av Collettfamilien Buskerud i 1876. Han solgte først unna Setersberg, Bråten, Rypaas og Bakke før han til slutt solgte Buskerud til Johan Weberg i 1883. Også de andre herlighetene var etter hvert avviklet, så Weberg fikk derfor ikke gleden av inntekter verken fra møllebruk eller teglverk. Ved Buskerud hadde det vært 300 fete år og 50 i direkte nedtur.

Johan Weberg ble ikke sittende lenge med Buskerud. I rask rekkefølge ble det mange eiere på få

år: Weberg solgte til Bernhard Hegermann. Etter ham kom en eier som het Johan Olsen før et selskap bestå-ende av Tom Petersen, Johan Stangeby og Olaf J. Tangnes lot Ole Viste, Anders Lundstad og Ole Gjerde prøve seg. Disse solgte Buskerud til fylket i 1910. Det var da klart at det gamle godset skulle bli fylkets land-bruksskole. Det er et annet kapittel.

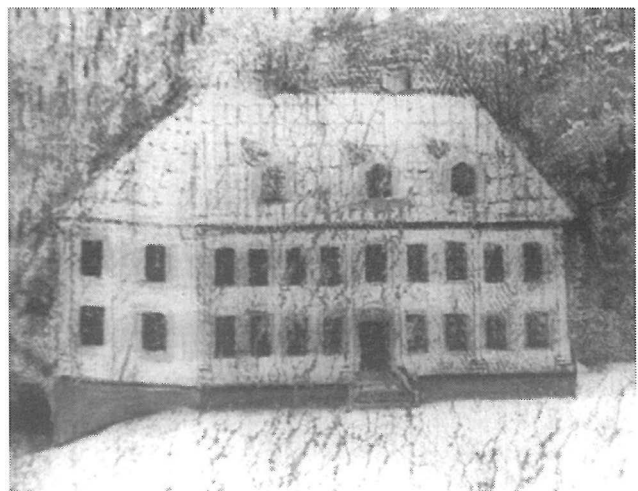
FOGDENE

I tida fra 1536, da kronen overtok Buskerud, og fram til 1657, da kongene måtte la gården gå fra seg på grunn av gjeld, ble den bebodd av en rekke av kongens fogder. Disse utførte embetsmannsplikter i fog-deriet, som omfattet Modum, Sigdal, Krødsherad, Ringerike og Hallingdal. Det ser for øvrig ut til at Hallingdal til tider har hatt egen fogd. Vi skal i denne forbindelse bare ta for oss de fogder som residerte på Buskerud:

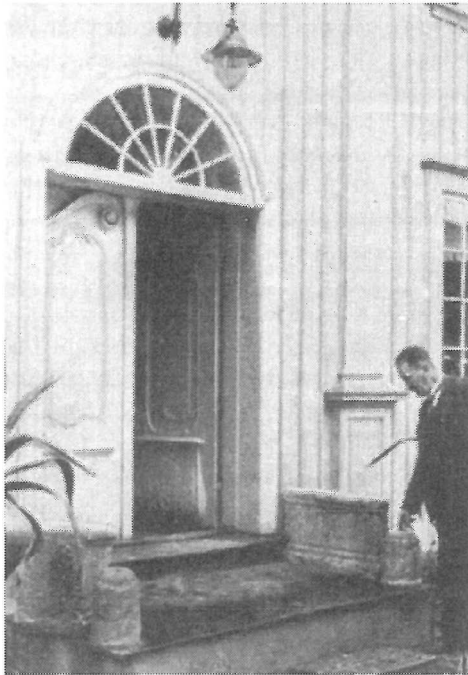
Adtzer Lauritsøn	Rasmus Berndtzøn
Peder Christensøn	Jørgen Jørgenssøn
Hans Winche	Christen Laugessøn
Povel Lauritzøn	Knut Anderssøn
Morten Baldtzersøn	Hans Eggertssøn Stochfleth
Erich Thranne	Wilhelm Gaarmann
Tage Erichsen	Johan Schnell
Lauritz Thoerdssøn	David Sinclair

De fleste av disse fogdene gjorde vel det de var satt til, nemlig å kreve inn de kongelige skatter og avgifter i et stort område. Men noen av dem utmerket seg (?) ved en særdeles sterk iver til å gripe inn i bygdas eller bygdens liv. Dette kunne skje ved at de tok pant i gårdene som skyldte skatt og selv betalte for siden å slå dem under seg. Men fogdene viste også forret-ningstef og virkelyst på et redelig plan.

Den av Buskerud-fogdene som har stått sterkest i Modums historie, er Christen Lagessøn, som ble kongelig bestaltet fogd på Buskerud i 1624. Det er antydnet, under tvil, at han var den yngste sønnen til presten

Gravørtegning av Buskerudbygningen på Buskerudpoken.

Portalen til Buskerud gård.

Lage Thommessøn på Heggen. Han var nok en lærd mann. Før han ble fogd på Buskerud, hadde han hatt mange viktige verv, blant annet som lagmann i Fredrikstad. Christen Lagessøn hadde en vanlig formue da han kom til Buskerud. Vi skal ikke gå i detaljer om hans virke på alle felter. Han tjente penger på å forpakte de privilegerte sagbrukene under Buskerud, men tjente nok mest på å spekulere i de lave prisene på gårdsbruk. Disse hadde igjen sin bakgrunn i de enormt store skattene til Staten den gang. Allerede etter et par år ser vi av datidens skattelister at Lagessøn eide betydelige gårder i Modum. I 1629 eide han hele 21 gårdsbruk på Ringerike. I 1640 hadde han hele 29 gårdsbruk i Modum og tre i Lier. Vi gjengir gårdene på Modum i fleng: Kjølstad, der han for øvrig bosatte seg etter fogdetiden på Buskerud, Brunnes, Kjemperud, Haraldsrud, Grøterud, Kaggestad, Skinstad, to Hæhregårder, Hole, Hole kvern (i Kaggefoss?), Skibrekk, Skuterud, Hovde, Søndre Raaen, Nordre Raaen, Vestre Flannum, Østre Flannum, Hervig, Aas, Melaaen, Tangerud, Syltejordet (?), Øvre Fure, Mellom Fure, Nedre Fure, Spone, Skalstad og Skallerud. Dette var i 1640. Men formuen til Lagessøn økte ennå noen år. I 1647 sto han oppført som eier av hele 53 gårder i Modum, Ringerike og Lier. Siden gikk det tilbake. Tidene forandret seg, og Christen Lagessøn døde i 1660. På sine siste år hadde han likevel greid å få tak i den gode gården Aasmundrud.

Christen Lagessøns etterkommere greide ikke å mestre de store herlighetene. Enken Boe, overtok et allerede redusert gods. Det er også kjent at Christen Lagessøns gjeld begynte å bli tyngende. Dette forverret seg i tiden fremover etter at datteren Ide Christensdatter skulle styre godset. Da hun døde i

1677, var det en gjeld på, etter den tidas verdi, store sum av 883 riksdaler. Ides sønn satt ennå med Kjølstad til 1719. Da dukket lensmannen opp og beordret gården til fraflytting.

Mens vi fulgte Christen Lagessøns skjebne, kom vi vekk fra Buskerud. Vi må tilbake. Christen Lagessøns etterkommer på Buskerud var Hans Eggertssøn Stockfledt. Han benyttet også mulighetene som fogd. Han forpaktet sagbrukene og solgte tømmer og skurlast helt til kongens anlegg på Bremerholm i Danmark. Han forpaktet også laksefisket. Avgiften var 7 tønner sommerlaks og en tønne vinterlaks, men også rikskansler Jens Bjelke skulle ha en tønne av hver slags laks. Hans Stockfledt hadde også inntekter av gårdsbruk. Med forpaktningen av sagbrukene fulgte også inntekter fra Nyhus, Kvisle, Aasen og Lerskallen samt Svendsby og Hilsen på Snarum.

David Sinclair er den siste av fogdene som residerte på Buskerud. Da han var på Buskerud, hadde den danske kongen store økonomiske problemer og måtte selge av sine herligheter for å holde hodet over vannet. De siste årene, da det skrantet for Kronen, brukte David Sinclair Buskerud som sitt eie. I 1658 ble det solgt unna en rekke kongelige inntekter på Modum. Herunder fikk generaltollforvalter Daniel Knoff i Drammen tilpantet seg gården og sagbrukene. I realiteten var det etter dette Knoff som eide Buskerud, og fogden David Sinclair ble hans fullmektig ved sagbrukene.

Fra David Sinclair kom til Buskerud først på 1650-tallet og fremover ca. 20 år, grep han sterkt inn i bygdas liv. Han drev i realiteten Buskerud som sin egen eiendom og bygde for eksempel for egen regning en kvern i Døvikfossen og utnyttet laksefisket til det ytterste. Han sendte således klagebrev til kongen over at han måtte avgi for mye laks som avgift for fisket i fossen. David Sinclair kjøpte også opp eiendommer i Eiker, Modum og Ringerike og drev også i stor stil med handel av trelast. Hans virksomhet har fått historikeren Tord Pedersen, som skrev Drammens Historie, til å gi følgende omdømme: «*Hva de kongelige betjenter tør tillate seg, derpaa avgir fogden over Buskerud, David Sinclair, et betegnende eksempel. Uten at anbringe til borgerskapets skatter med en skilling, monopoliserer denne mannen paa sin haand eksport av master, spirer og alt hva Oplandet kan prestere av disse sorter trær, kjøper op og avhænder til sutleren Henrik Jappes, som naturligvis representerer et eller annet utenlandsk forretningshuus*».

I den forbindelse er det verd å merke seg at David Sinclair var meget interessert i skogeiendommer. Han eide en tid store skogarealer omkring Glitre. Mens Tord Pedersen skriver at David Sinclair ingen skatt betalte, mener Roar Tank i Modums historie at Sinclair nok betalte skatt for sine mange jordeiendommer. Som kongelig fogd sluttet han i 1663, men var meget virksom helt fram til først på 1670-tallet.

LAKSEFISKET

Det er litt oppsiktsvekkende at laksefisket i Døvik-

fossen ikke er nevnt i jordbrukstillingen fra 1667. Gamle dokumenter forteller ellers om et rikt laksefiske her fra eldgammel tid. Så tidlig som 1224 sendte Håkon Håkonsson advarsel til bøndene mot å fiske ulovlig i fossen. Her ble bøndene minnet om at fiskeretten hadde tilhørt kronen under kongene Magnus, Sverre, Inge og Harald Gille. Det heter også at fiskeretten i sin tid er skjenket til kirken (kan ikke det være et bevis for at det bodde en geistlig, for eksempel en biskop, på Buskerud allerede da?). Fram gjennom middelalderen hørte laksefisket i Døvikfossen til klostre og biskoper i Oslo, Tønsberg og Hamar. I lang tid ble laksefisket faktisk regnet for å være mer verdt enn selve gården. Det foreligger bevis for at det var et særdeles rikt laksefiske i den tida fogdene residerte på Buskerud. Vi ser for eksempel at David Sinclair i sin tid på Buskerud selv nyttet laksefisket, men måtte betale åtte tønner laks til kongen og to tønner til Nonneseter kloster i Oslo som avgift for fisket.

Det foreligger også bevis for at brukerne av gården selv benyttet seg av laksefisket før fogdenes tid. Således gikk St. Olafsklosteret i Tønsberg til rettssak i 1474 for å få hånd om fisket igjen. Salig Live Arnesdatter hadde allerede i 1418 overdratt Buskerud til klosteret, og det er mulig at Lives etterkommere vil benytte seg av lakserettighetene.

Gjennom de siste par hundre år har laksefisket i Døvikfossen stadig blitt dårligere. Selve «knekken» på fisket kom nok da Hellefossen ble regulert. Fra omkring 1890–1900 og i mange år fremover var det laksetomt i Drammenselva ovenfor Hellefoss. Etter en langvarig rettssak ble det for noen år siden bygd laksetrapp i Hellefoss, og laksen har smått om senn kommet oppover i elva igjen. Fra omkring 1990 er Døvikhølen og Døvikfossen igjen blitt et brukbart laksefiske.

Til slutt tar vi med den gamle historien som ennå går på bygdene her om at tjenestefolkene på Buskerud ville ha skriftlig garanti for at de ikke skulle ha laks til middag mer enn tre ganger i uken.

JORDBRUKET PÅ BUSKERUD

Det heter at Buskerud ikke ble regnet for å være noen stor gård i middelalderen, men likevel regnet for å være en fullgård. Da gården gjennom årrekker har vært under kirkens og kronens eie og drevet som et slags leilendingsbruk, sier det seg selv at driften neppe har vært særlig intensiv. Den første tida var det sikkert mangel på redskaper som satte grenser. Den første tida i norsk jordbruk ble det brukt trespader, trehakker og treploger for å rydde dyrkingsmark. Det sier seg selv at dette krevde mange folk til arbeidet. Muligens var det kommet jernbeslag på hakker, spader og ploger da Buskerud ble ryddet. Den første tida ble nok det meste ryddet for ris og rikkel og brukt til beiter. Arealene til vinterfor og korn var sikkert ikke imponerende. Vi vet bare så lite om dette med sikkerhet.

Den første jordbrukstillingen har vi fra 1667. Den

gir oss den første pekepinn om jordbruket på Buskerud. Da ser vi at det er sådd 20 tønner samlet av forskjellige kornarter. Til matbruk merker vi oss fire tønner bygg. Det er i følge oppgavene ikke sådd en eneste tønne hvete i Modum i denne tida. Såmengden på Buskerud i 1667 skulle vel svare til ca. 100 da. På fjøs og stall sto det den gang 5 hester, 14 kuer, 6 ungdyr og 20 sauer. Her stanser vi også opp og ser etter gris. Det finnes ikke i noen av oppgavene fra Modum i 1667. Tellingen fra 1667 sier heller ingen ting om husstandsmedlemmer eller husmenn og tjenere.

Den tid Nicolai Schwartz eide Buskerud, ser det ut til å ha vært en rivende utvikling av jordbruket. I en oppgave fra de første årene Schwartz var på Buskerud, heter det at det bare ble sådd en tønne rug, tre kvart tønne erter, fem tønner bygg, åtte tønner blandkorn og 19 tønner havre. Dette skulle svare til ca. 180–190 dekar kornåker. Noen år senere heter det at «denne Eiendom med underliggende Plads har god beliggenhed og føder 10 heste og 60 køer og saaer 70 tønder korn». Disse 70 tønner utsæd svarer vel til om lag 350 dekar kornåker. I en oppgave fra 1783 ser vi at det er hele 410 mennesker tilknyttet gården. Det må ha vært en rivende utvikling over forholdsvis kort tid.

Den gode overhoffassessoren Schwartz var også åpen for nye muligheter på gårdsbruket. I en redegjørelse fra sorenskriver Gjert Falck fra midten av 1700-tallet forteller han at det på Buskerud Hovedgård er en bigård. Det var ikke vanlig i Norge på den tida.

Jordbrukstillingen i 1835 er interessant på flere måter. Da er tre nye produkter med i tellingen, nemlig gris, poteter og hvete. Tellingen i 1835 er på Buskerudgodsets storhetstid bare et par år før Peter Collett døde. Da ser det ut til å ha vært 204 personer som er tilknyttet godset, herav 26 i husholdningen. Det ser ut til at man var forsiktig med utsed av hvete. Det ble bare sådd en halv tønne, og med et fold på om lag seks kunne det ikke bli mye å bære på stabburet. Det ble videre sådd 1 1/2 tønne rug, 6 1/2 tønne bygg, en kvart tønne erter, hele 81 tønner havre og satt 27 1/2 tønne poteter. Hvis en regner med at man sådde fem dekar med en tønne, vil dette bli omkring 475 dekar åker på Buskerud i 1835.

Dyretallet har derimot ikke forandret seg så veldig på disse årene. Det var nå 9 hester, 55 kuer, 62 sauer og fire griser. Det mest bemerkelsesverdige er at man satte så mye poteter. Men det var tilfellet over hele Modum ifølge denne tellingen. På Komperud for eksempel ble det satt hele 53 tønner poteter samme året. Det er tydelig at potetene ble et verdifullt tilskudd til matfatet.

Jordbrukstillingen fra 1885 er nesten trist lesing. Det er tydelig at de tapte privilegier har satt sitt spor på gårdsdriften. Det er overraskende mange melkekuer på gården, hele 50, og 18 ungfø. Man hadde dengang fem hester og bare en eneste gris - ingen andre dyr. Det ser også ut til at gårdsdriften stort sett bare skaffet fôr til dyrene. Man sådde 6 tønner havre og 6 tønner vikker til grønfør. Til mat ble det bare

Buskerudpokalen.

sådd 1 kvart tønne hvete (omtrent et dekar) og satt fire tønner poteter. Med tjenere og alt ellers på gården hadde Jon Collett en husholdning på 11 personer. Det het at mange ikke oppholdt seg på gården.

Skogen ble lite nevnt i de gamle jordbrukstellingene. Men vi ser hele tiden at det stort sett har vært skog til gårdens behov, og at det har vært «spirer» og mindre dimensjoner. Skogen til Buskerud lå jo like ved sagbrukene, så det er trolig den har vært hardt beskattet gjennom årene. Ellers er skogen til Buskerud kjent for å ligge på særlig god bonitet og med frodig tilvekst.

VERDIFULLE KLENODIER

Vi har tidligere nevnt Peter Colletts enorme bibliotek. Men det finnes også andre minner etter en storhetstid fra omkring 250 år tilbake. Drammen museum har fått seg testamentert en vakker glasspokal som går under navnet Collettpokalen eller Buskerudpokalen. Den er laget ved det lille krystallverket på Nøstetangen ved Hokksund, som var videnkjent for å kunne fremstille imponerende vakre produkter av glass. Buskerudpokalen har en høyde på over en halv meter med stett og fot og med en imponerende klokke over pokalen.

På alle deler av pokalen er det en imponerende gravyr. Først og fremst bilder av tre gårder, nemlig foruten

Buskerud også Modumgården Mæhlum og Bogstad ved Oslo. Det har fra gammelt av vært en nær tilknytning mellom slektene som har eid disse gårdene.

Gravøren har også hatt en smule humor i sitt arbeide. Under en bar « rumpe » står det skrevet: « Kjærlighet haver ingen ende ». Ellers er det tegninger av forskjellige dyr, åser som brer seg dekket av skog og hagemotiver med drueklaser. Det kan kanskje være en signatur for et annet navn på pokalen, nemlig « Bachuspokalen ».

For øvrig har konservator Einar Sørensen ved Drammen museum skrevet en utførlig omhandling av Collettpokalen som spesielt interesserte anbefales å lese. Vi nøyer oss her med å vise noen bilder fra pokalen, som altså er vel bevart i Drammen museum

Colletstien på Buskerud

Det er kanskje mange som tror at våre dagers naturstier er en oppfinnelse fra vår tid. Tanken bør kanskje revurderes. Allerede først på 1800-tallet anla assessor Peter Collet, som da eide Buskerud Hovedgård, en sti i den bratte Bakåsen vel 100 meter vest for bygningene. Mens våre dagers naturstier vender seg til publikum med opplysninger om naturen selv med vekster, dyr og geologi, har den lærde assessor latt de som besøkte stien, bli minnet om navn fra mytologien og historien fra både inn- og utland. Ikke nok med det. Han lot stien dele inn slik at forskjellige kulturer og vitenskaper fikk sin plass der de hørte til. Vi har god rede på denne inndelingen og hvilke navn som er benyttet. Den kjente presten Hans Peter S. Krag, også kalt Vågåpresten, og som var en venn av Colletfamilien, har gitt en utførlig og nøye beskrivelse av Colletstien i 1822. Han innleder med « Philosophernes Grotte med minnestener for Aristoteles, Platon, Newton, Rousseau ». Vi merker oss at Krag nevner « minstene ». En må vel da gå ut fra at navnene har vært skrevet på løse steiner eller steinblokker. Når det i vår tid ikke er mulig å finne navnene igjen, skyldes det sikkert at mange av steinene er fjernet.

Det ser også ut til at Peter Collet har satt trønderne høyt. Han hadde et eget område han kalte « Trønderlaget ». Krag skriver at en her fant navnene til Einar Tambarskjelve, Kong Sverre, Tordenskiold, Jonas Rein og Nordal Brun m.fl. på fjellveggen i ei hule. Hulen finnes, og navnene like sikkert. Men de er overvokst med lav og moser, eller noen er kanskje forvitret vekk på grunn av vann og temperatursvingninger. Denne hulen ble forøvrig kalt « Sverres Hule ».

I nærheten av « Trønderlaget » hadde Collet satt av en plass han kalte « De elskendes revere ». Her var det skrevet en del navn (Krag sier ikke hvilke), og forskjellige vers og tankespråk, som har med kjærligheten å gjøre. Et var « Dulche est in amore mori ».

Dikterne hadde også sitt eget « revere ». Her var det minnestener for oldtidens og nåtidens diktere: Tasso, Petrarca, Lucretius, Horats, Virgil, Ossian, Ewald og

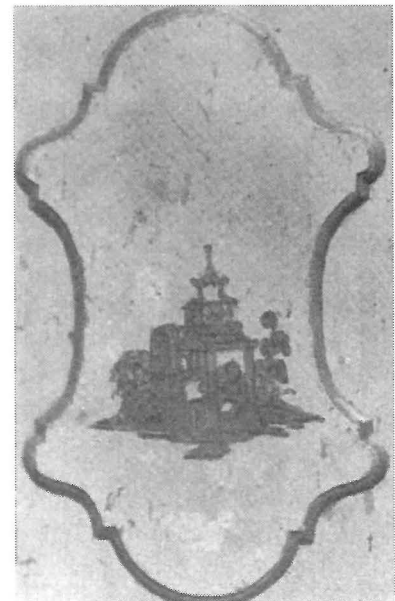

EINAR
TAMPESKIÆLVER

DIN GODHED, O GUD!
ER SOM BIERGENE.

ABDOLON

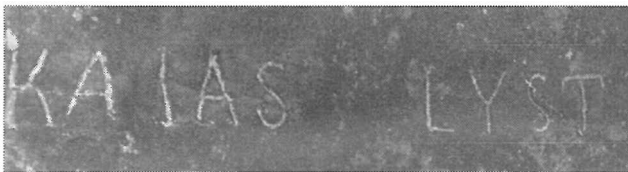
CÖTHE
SCHILLER
UM I ND

Navn og tegninger fra Colletstien i Bakåsen.

Steinen med inskripsjonen til presten Kragh og hans forlovede Kaia.

Den kjente våpenkonstruktør Ole Kragh giftet seg med Kaia, søsteren til Peter Collett. Her har han moret seg med en inskripsjon i berget ved Collettstien.

provst Schmidt, som var Collettfamiliens husvenn. Naturforskerne hadde sitt «revere» der blant andre Carl v. Linne hadde sitt navn, men også kunst-kammerforvalter Johan S. Wahl i København hadde fått plass. I nær tilknytning til «naturforskernes reve-re» var «Blomsterdalen» med monumenter av to bror-døtre av Peter Collet, Marianne og Kaja Collet, samt Jonas Rein.

«Historikernes gang» var tilregnet Herodot, Xenophon, Livius, Snorre m.fl. Der var også et ærestempel der det var en urne som var tilegnet statsrådinne Collet og en for assessorens hustru.

På en bergvegg, omtrent der stien tok sin begynnelse, er funnet en sinkplate der det står skrevet «Din godhet, O Gud! er som bjergene». Dette kan være en omskrivning av et bibelord fra Davids salmer (salme 36, vers 7). Denne sinkplaten er utrolig velholdt.

ORCADERNES SKUUR

På toppen av Bakåsen, etter at man hadde klatret opp den ca. 200 meter lange stien, lå «Orcadernes Skuur». Dette var en laftet tømmerstue på fire ganger fire

meter. Her hadde man en flott utsikt over gården og dens nære omegn. Inne i Skuuret var det haandbibliotek (?), en tre meter lang kikkert, piper og tobakk, fjærballspill og en tønde marsøl (kan være maskøl, da marsøl er ukjent fra Modum).

Benevnelsen «Orcadernes» har også voldt våre fremste historikere og språkforskere hodebry. Det er nærliggende å mene at den kan ha direkte tilknytning til det engelske «orcadian» som er benevnelsen på folk fra Orkenøyene. Hadde Colletfamilien hatt sin opprinnelse fra Orkenøyene, hadde saken vært klar. Men de har en engelsk opprinnelse, og så vidt en har kunnet fastslå, uten noen forbindelse til Orkenøyene. Hadde Collet ment at huset skulle vært tiltenkt folk fra Orkenøyene, ville han vel kalt det «Orcadiensernes Skuur».

Det må også være tillatt forfatteren å spekulere i hva «Orkadernes» står for. Kan det tenkes at Collet, med bakgrunn i sin store interesse og kunnskap for historie, mytologi og sedvane, har vært inne på tanken om det samme som de gamle nordmenn da de gav sine avguder eller guder av jordiske goder for at de skulle være fornøyde. Med de mengder av historiske og mytologiske navn han hadde forsynt Colletstien med, har han kanskje latt seg friste til å lage et hus på toppen av åsen for at deres ånder skulle tilfredsstilles med jordiske goder. I romersk mytologi er Orcus navnet på dødsriket. At Collet kunne fristes til å kalle disse ånder for orcader, kan være utslag av såkalt akademisk humor.

En tredje mulighet er at Collett har tatt utgangspunkt i et engelsk ord for hage eller grøntområde, nemlig *orcads*. Det kan tenkes at han har moret seg med å kalle dem for orcader, de som gikk denne stien opp Bakåsen. Og at de trengte noe påskjønnelse etter strevet. Øl og tobakk kunne være forfriskende. Håndbøkene (det må vel være det som menes med håndbibliotek?) var nok god tidtrøyte. Men hva skulle en med en tre meter lang kikkert? Den kunne man jo se til himmels med – og der befant jo åndene til de som han hadde tilgodesett med navn etter stien opp åsen! Universitetsbibliotekar John Dahl mente i 1975 i et brev til rektor Gudbrand Gjefsen ved Buskerud landbruksskole at lærde folk (som assessor Collet) ofte kunne få seg til å lage spøkefulle sjargongnavn. Personlig tror jeg at den lærde Peter Collet har hatt en dypere mening da han satte navnet på «Orcadernes Skuur».

OGSÅ NAVN FRA NYERE TID

Også i tida etter at Peter Collet overlot Buskerud i 1836, har det vært hugget og risset inn navn i bergveg-gene og steinblokker i Bakåsen. I 1870 ble den kjente bøsse-maker og oberst Ole Krag gift med Kaia Collet på Buskerud. Krag skriver selv at det var et besøk i Bakåsen som var grunnen til at hans hjerte begynte å banke for den vakre Kaia. Til sin sønnesønn skrev oberst Krag at hans besteforeldre hadde besøkt Buskerud i 1819 og fått sine navn risset inn i en stein i Bakåsen. Disse navnene hadde Kaia Collet vist ham, og han ble så betatt av omstendighetene at det ble gif-

termål. I brevet til sin sønnesønn skriver Ole Krag at «kommer du nogensinde til Buskerud, valfart da op Aasen, der har dine tipoldeforældre været, der var dine Oldeforældre som unge Elskende, der var dine Besteforældre også som Trolovede. Et Sted i Aasen vil du finde en naturlig Steenbænk under en brat Fjeldvæg, der indhug jeg i mine første Buskeruddage din Bestemoders navn og kaldte stedet «Kaias Lyst».

I mange år lå den gamle Colletstien i Bakåsen nesten upåaktet som et kulturminne. I midten av 1960-årene fattet rektor Gudbrand Gjefsen interesse for den gjengrodde stien og startet et rydningsarbeid, likesom han skaffet tilveie matriell om stiens historie. Han søkte også om bidrag fra kommunen i 1975 for om mulig å få flyttet tilbake «Orcadernes Skuur» som den gang var flyttet til gården Grinna ved innkjøringen til

Buskerud fra Nordbråten. Saken ble sendt til fylket som eier av landbruksskolen, og der har, såvidt vi kan se, saken blitt liggende. Skolens nåværende ledelse har igjen satt i gang arbeider for å bringe Colletstien frem fra glemselen. Men det er klart at mange av de navn som presten Krag skriver om i 1823, ikke lenger er å finne. Men noe er igjen. For øvrig er det store muligheter for å utvide denne stien til å bli en natursti av de sjeldne. I Bakåsen finnes sjeldne plantearter, flere interessante bergarter, et lite våtmarksområde ved Colletstiens begynnelse o.s.v. Altså mye av pedagogisk interesse.

Jeg har i denne artikkelen konsekvent benyttet navnet Bakåsen. I alle år har jeg hørt navnet uttales med lang a, og denne skriveformen benytter også presten Hans Peter Krag seg av i 1822–1823.

Thure Lund:

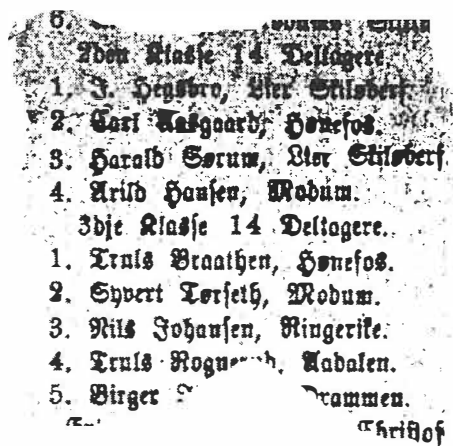
100 år siden:

Truls Braathens første...

Året etter at Modum Skiklubb ble stiftet i 1892 ble det holdt skirenn i Øhrenkollen. Det heter at det var meget godt føre under dette rennet for akkurat 100 år siden, og at det var stor tilstrømming av skuelystne.

I dag er vel ikke premielisten så veldig interessant. Einar Olsen, Modum Skiklub fikk 1. pr. i den gjeveste klassen foran allerede da kjente løpere som Robert Persson, Skiklubben Lauparen (Asker?) og Johan Ihlen fra Eker.

Kanskje mest interessant for moinger flest er det at dette var første gang en stiftet bekjentskap med navnet Truls Braathen. Han var da bare 15 år gammel og etter som han representerte Hønefoss (intet mer) bør en tro at en eller annen har hjulpet den lovende Soknagutten til Øhrenvelven der han kvitterte med å vinne. Ikke lenge etter kom Truls til Modum som gårdsgutt, og ble som mange kjenner til nektet å drive med slikt «narreri» som å hoppe på ski av bonden han tjente hos. Etter dette ser vi ikke Truls Braathens navn i skirenn på 12 år. Vi viser en faksimile fra rennet i Øhrenvelven 4. mars 1893:

Bjarne Røgeberg:

Glitreplassen

Da de finske innvandrerne kom trekkende opp gjennom Lierdalen og inn i Finnemarka på midten av 1600-tallet, fant de fram til noen plasser som allerede på den tiden var ryddet. Trolig var det setervoller, men det kan ikke utelukkes at noen av plassene hadde vært bebodd før finnene kom. Når de første plassene er ryddet, vet man ikke, men historikerne mener at det kan ha vært en gang på 1500-tallet. Det finnes for øvrig et sagn som sier at tre familier som ville redde seg unna svartedauen, søkte tilflukt i Finnemarka og slo seg ned på plasser ved Glitre.

Sandungsvollen og Glitreplassen var antagelig de første som ble ryddet, men da finnene kom, var både Jøssli-plassene, Bottolfs og Lelangen brutt opp.

Når det gjelder Glitreplassen, vet vi ikke hvem som først ryddet den, men den første finnen som slo seg ned der, var Peder Olsen, antagelig i 1648. Hans foreldre var blant den store gruppen av finner som på slutten av 1500-tallet utvandret fra Finland og slo seg ned i de store skogene i Värmland i Sverige. Han var født i 1625, og var således en ung mann da han kom til Glitreplassen. Før han begynte vandringen vestover i Norge, hadde han giftet seg og fått en sønn. Og sønnen hadde han med seg da han fant fram til Glitreplassen. Men hans finske kone var ikke med, og vi vet ikke hva som ble hennes skjebne.

Finnene som slo seg ned i Finnemarka, hadde skaffet seg bygselsbrev underskrevet av kongen i København. Så de kom i god tro, men de var ikke velkomne. Det var kongens fogder som sto for bortbyggingen til finnene, og de hevdet bestemt at store deler av Finnemarka var krongods. De fastholdt at det som tidligere hadde vært kirkegods ved reformasjonen i 1535, ble kongens eiendom. Men sogneprest Jens Michelsen på Modum hevdet noe annet. Han kunne legge fram pergamenter som slo fast at kirken var den rettmessige eier, bl.a. av Glitreplassen. Men kirken ble nok den tapende part, og først da kronen begynte å selge unna eiendommer i Finnemarka, kunne sognepresten sikre seg sikker pant i Glite-gårdene.

Glitre-eiendommen ble etter hvert delt i tre. I dag er det bare søndre Glitre som eksisterer. Om midtre og nordre Glitre er det lite vi vet, men trolig har nordre Glitre vært en forholdsvis stor eiendom. Det hørte skog til, og de to plassene Bottolfs har i følge finnemantallet av 1686 ligget under nordre Glitre. Til Glitre-gårdene hørte for øvrig husmannsplassene Tajehallen, Engenes, Semsbråten og Slåttebråten.

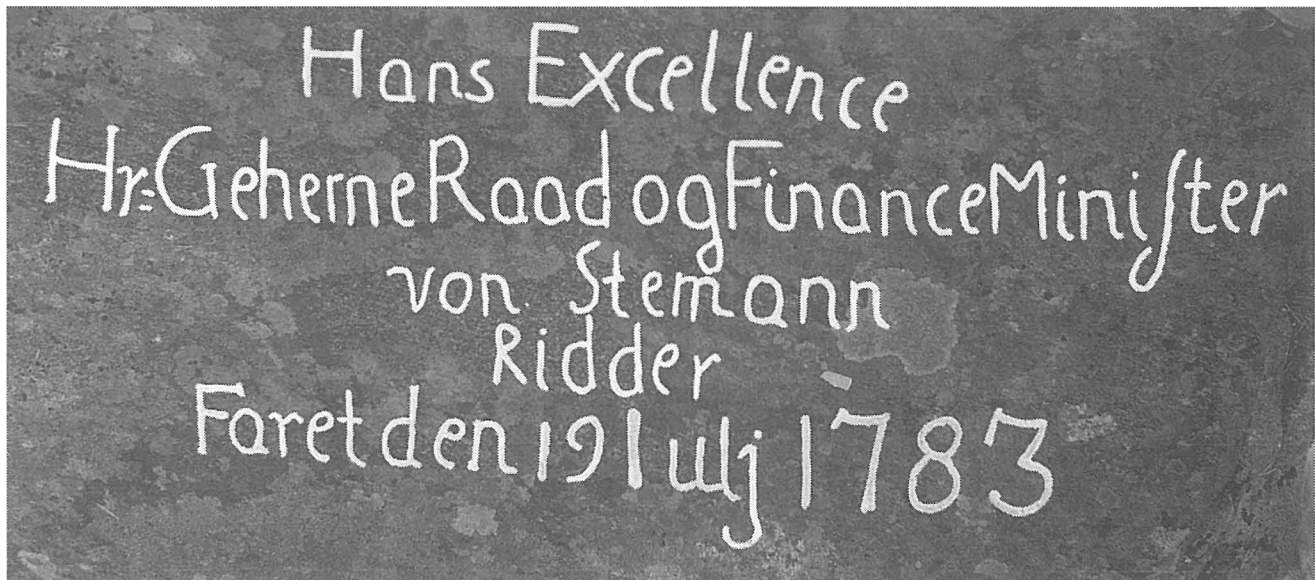
Peder Olsen ble boende på Glitreplassen bare i kort tid, for allerede etter et par år ryddet han seg en ny plass, Svarvestolen. Men etter ham flyttet nye finner inn på plassene. En av disse var Anders Søfrensen. Han

kom dit i 1667, og om ham vet vi at han i året 1700 fikk hus og avling ødelagt av ildebrann. Vi vet også at enken etter Peder Olsen flyttet tilbake til Glitreplassen sammen med en av sine sønner ca. 1700. På plassene bodde det finner fram til 1764. Da ble Lier-bøndene Christoffer og Bernt Simensen Kolberg brukere. De siste brukere av plassene har vært Sven Kimerud til ca. 1900. Etter ham kom Gustav Pedersen. Han var sønn av den legendariske Johan Nokken, som også en kort tid bodde hos sin sønn på Glitre. Fra 1909 var Johannes Andersen Glitre bruker til 1949, som den siste.

I første del av 1800-tallet begynte oberstløytnant Hans J. Hofgaard å kjøpe opp eiendommer rundt Glitre. Glitreplassen fikk han kjøpt for 1200 spesiedaler i 1854. Han ble til slutt eier av 60.000 mål her i hjertet av Finnemarka, og i 1909 fikk A/S Børresen konsesjon på det store skogkomplekset.

På Glitreplassen er det i dag bare innhuset og et mindre uthus som står igjen. Det store uthuset, staburet og bryggerhuset med bakerovn er forlenget bort. Etter fraflyttingen kom de gjenværende hus i forfall, men nå er de satt i skikkelig stand av Borregaard NEA A/S som har overtatt aksjemajoriteten i A/S Børresen.

Inskripsjonen på den såkalte Danskesteinen. Foto: Per Halvor Sælebakke.

Kai Hunstadbråten:

Danskesteinen i Skuterudåsen og mannen den skal minne om

Ved Blaafarveværkets gruver i Skuterudåsen (Nordgruvene) finner man den såkalte Danskesteinen. Egentlig er det ikke noen stein, men det er selve berget som har denne innskriften:

Hans Excellence
Hr. GeheimeRaad og FinanceMinister
von Stemann
Ridder
Faret den 19 Iulj 1783

Det dreier seg her om et minne om en inspeksjonsreise foretatt av Christian Ludvig Stemann (1730–1813) som var geheimeråd (fra 1780) og finansminister (fra 1782). I 1784 var han en kort tid statsminister sammen med O. Høegh Guldberg og M.G. Rosencrone.

Christian Ludvig Stemann var født 12/12-1730 i Meldorf. Foreldrene var sogneskriver i Meldrof, kammerassessor, senere branndirektør i Segeberg, etatsråd Paul Christian Stemann og Sophia Elisabeth Hans-Hinrichsdatter Eggers.

Han ble student 1748 og studerte så matematikk. Som protesje av J. H. Bernstorff ble han i 1752 knyttet til Tyske Kancelli i København som volontør. Stemann hadde stor arbeidsevne, god dømmekraft og politisk sans og fikk etter hvert stor innflytelse i kanselliet og gjorde rask karriere. Han hadde også en stor evne til å vinne og holde på de riktige forbindelser og til å klare seg under skiftende maktforhold. Således samarbeidet han med både Struensee og Guldberg.

Vi vet lite om hans reise til Norge i 1783. I Rigsarkivet i København finnes en «Dagbog fra det Stemmannske Hus», skrevet av huslærer Esmarch, som var lærer for sønnen, Paul Christian Stemann, som «ledsagede Faderen paa en Inspektionsreise til de norske Bjergværker, hvorfra han vendte tilbage 1784».

Dessverre mangler det opplysninger i dagboken for perioden 5/7–1/9. Riktignok omtales her under 23/6 at geheimeråden reiste (dvs. fra København), men det nevnes ikke hvorhen.

I Rigsarkivet finnes dessuten atskillige saker fra C.L. Stemann, således tre pakker «Samlinger ang. de norske bjergværkers historie», med notater også vedrørende hans reise til Norge i 1783. Men dessverre er det en lakune i håndskriftet, slik at man ikke kan se hvordan Stemann kom fra Moss til Kongsberg.

Betegnelsen Ridder i inskripsjonen på Danskesteinen viser at Stemann var ridder av Dannebrogordenen (hvilket i våre dager svarer til storkorsridder, også kalt hvit ridder, til forskjell fra blå ridder (=elefantordenen).

Som retrettstilling fikk Christian Ludvig Stemann amtmannsembetet i Haderslev, hvor han bl.a. arbeidet aktivt for fremme av utskiftninger og andre landboreformer. I 1789 ble han utnevnt til overpresident i Altona (som dengang tilhørte Danmark), en stilling han hadde til 1808.

Stemann døde 11/11 1813 i Sorø og ligger begravet der.

Kai Hunstadbråten:

Liv og helse på Modum for 120 år siden

Utdrag av medisinalberetninger

Så tidlig som i 1803 ble det fra København gitt pålegg om at norske offentlige leger skulle gi en årlig innberetning om farlige epidemier, dødelighet, større ulykker, antall leger og jordmødre og deres vilkår, kvaksalveri og apotekvesen.

Før denne bestemmelsen kom, var det prestene som hadde plikt til å innrapportere til amtmennene smittsomme sykdommer, dødsfall o.l., og presten skulle også treffe tiltak mot epidemier ved hjelp av opplysning og utdeling av medikamenter.

I 1830 ble det gitt et nytt direktiv som nå omfattet alle leger. De skulle nå innberette langt flere forhold enn tidligere. Senere kom det flere pålegg.

Her gjengis utdrag fra innberetning fra lege Hans Gabriel Sundt Dedichen for årene 1873 og 1874.

1873

Levemaaden er god og rigelig. De høie Arbeidspriser synes desuden at have forøget Drikfældigheden, som dog i det Hele taget ikke kan siges at være stor i Modum. Bygden synes at være i Opkomst i de senere Aar. Bergværksdrift, Fabrikdrift, hvoriblandt flere nye Træsliberier, Skovdrift og Tømmerflødning, betydeligt forbedret Jordbrug og Meieristel, Anlæggene ved

Herr og fru Dedichen på trammen i doktorgården. (Nymoen)

Modum Bad, som stadig utvides og forskjønes, Alt bidrager til at skaffe rigelig Anledning til Arbeidsfortjeneste og der viser sig ogsaa store og paatagelige Fremskridt i Almuens hele Levesæt, baade hvad Boliger, Klædedragt, Kosthold og Fordringer til Livet i det Hele taget angaar.

I Modum er afholdt et Møde i Sundhedscommissionen. De gode Sundhedsforhold har forøvrigt ikke givet Anledning til nogen Forføining fra Sundhedscommissionens Side.

Modum, April 1874

Dedichen

1874

Hvad de hygjeniske Forhold angaar, vides Intet særdeles at føie til min forrige Medicinalberetning. Arbeidspriserne ere vistnok noget dalede i Aarets Løb, men der er fremdeles rigelig Anledning til Arbeide mod høie Priser. Aarets Afgrøde stod meget tilbage for forrige Aars, var dog som 1 Middelsaar. Der er nu ingen Brændevinsudskjænkning i Bygden og kun et Par Øludsalg. Ædruelighedsforholdene maa ogsaa i det Hele siges at være gode; kun en enkel Del af Bygden – Snarum – gjør en Undtagelse herfra.

Indtil Slutningen af April fungerede jeg som cst. Districtslæge i Districtslægens Fravær og afholdt i denne Tid engang Møde i Modum Sundhedscommission, hvor jeg – i Anledning af, at der var forekommet flere Tilfælde af Syphilis i Bygden, hvilke hos mange havde fremkaldt en overdreven Rædsel for endogsaa at møde saadanne Personer – holdt Foredrag over de veneriske Sygdommers Væsen og Udbredelsesmaade.

Modum, Marts 1875

Dedichen

Distriktslege i Eker, Modum og Sigdal var Heinrich Arnold Thaulow.

Sokneprest Amlund på soknebesøk i Vikersundområdet.

Jon Mamen:

Brev fra Amlund

Sokneprest Mathias Amlund var født i Vardal ved Gjøvik i 1857. Han døde på Heggen prestegård 20/2 1929, etter 31 års tjeneste som sokneprest i Modum. Amlund var kjent for sine frimodige og sterke uttalelser om mangt i bygdas liv. Den muntlige tradisjon om hva Amlund har sagt, er ennå levende og rik. Men de som virkelig kjente Amlund, blir færre.

I kopiboken over avsendte brev fra soknepresten er innført en del brev som Amlund sendte. Brevene gir nok et tydeligere bilde av Amlund som person enn det den muntlige tradisjon formidler. Naturligvis var han særlig opptatt av kirkelige forhold, men også sosiale og økonomiske spørsmål opptok ham mye. Brevene er gjengitt i hans egen rettskriving, som forandret seg med årene. Overskriftene er satt av meg.

OM NOEN FORHOLD OMKRING BEDEHUSKAPELLENE

Til Drammens provsti 30/1 1906

Som bekjent er der ikke ringe forskjell paa det kirkefolk, som tiderne igjennem har samlet sig om vore bedehuse. Mens de første gik til kirke for at høre, hvad presten som den kirkelige autoritet havde at si om dem og i bedste tilfelle lagde dette paa hjertet for sit eget private liv, har det om bedehusene samlet sig en arbeidende menighetsflok, og under det frivillige selvsten-

dige arbeide har selvstændighedsfølelsen udviklet sig hos dem; de har ad praktisk vei blevet klar over, hvor gjennem demokratisk den kristelige samfundsordning fra først af er tænkt at skulle være; de har under sit arbeide for Guds rige opdaget, hvad der menes med udtrykket: «I er et hellig presteskab». De føler sig som selveierfolk; menigheden i valg og arbeide er den høieste kirkelige autoritet. «Forhængen er splittet», siger de, og det er ikke bare en frase i deres mund; de mener noget aldeles rigtigt: Den gammeltestamentlige

tid, der havde noget som var for helligt for almindelige folk, er forbi. – Det mere gammeldagse kirkefolk lagde og lægger det kirkelige ansvar paa presterne. Bedehusmenigheden føler at den *selv* har ansvaret. Det er jo det store gode ogsaa ved denne selveierfølelsen.

Nu, dette er jo noget som er vel kjendt for alle, som har med nutidens kirkeliv at gjøre; men jeg har villet nævne paa det, fordi det er dette nye, men aldeles rigtige menighedsbegreb, som ligger til grund for de beslutninger, som er fattede i forstanderskabet for søndre Modums bedehus i anledning det høie departements skrivelse af 15 december forrige aar med krav paa forhæng for alterparti og en prest som selvskrevet medlem af bedehusbestyrelsen. Kravet er følt som en krænkelse af den arbejdende menighets autoritet, følt som udtrykk for et gammeltestamentlig menighedsbegreb. – Da kravet kom til kirkefolket i Vikersund, følte det paa samme måde; men de var og er sindige; de regnede som saa: *Vi* vinner realiteten, saa skal det offentlige faa formen. – De folk i søndre Modum er mere principstive.

De samme krav paa forhæng og en prest som selvskrevet medlem af kapelstyret for Østmodum vil der ikke vække mindste modstand; thi naar jeg undtager én, som har arbeidet lidt for avholdssagen, findes ikke der en eneste mandsperson, som har havt det oppe for sig, at han som kristen skyldte andre noget. Der er ingen kirkelig selveierfølelse; ingen demokratisk menighetsfølelse, som kan krænkes. Naar man der vil have kapel, saa er det bare for at faa «dette med kjerka» mere letvindt.

OM Å TA IMOT OMSTREIFERE

Til Kirkedep. 31/8 1906

For omtrent 1 1/2 år siden stansede omstreiferne A.A. og E.M.K. med sin barneflokk, – 7 i tallet – op her i Modum. De sagde, at de var trætte af at flakke, og de gjerne vilde blive ordentlig gifte for saa at kunde være i ro. –

Nu behøver man ikke at være bleven gammel for at vide, at saadanne menneskers ord er mest som vind at regne; men naar menneskenes ord er fornuftige, saa bør man nu prøve at tage dem paa ordene, og hvad disse folk angaar, saa har de paa en maade vist i gjer-ning, at deres ord var opriktig ment; De har holdt sig paa et og samme sted; sendt sine børn regelmæssig paa skole og ingen har havt noget at klage over hverken dem eller børnene, naar undtages det for saadanne mennesker næsten uundgaaelige, at omstreifere vil tage ind hos dem. Disse hedninger blev lagt for vaar dør, og det var mit inderlige ønske at vi kunde taget os af dem, og gjort, hvad vi kunde for at faa dem, især de smaa ud af elendigheden. Helst vilde jeg, vi skulle forent os om at skaffe dem et hjem med jordstykke at arbeide paa. Men det hele er gaaet op i strid om hvem som egentlig skal understøtte dem og et stille ønske om at faa dem væk fra bygden. De blev i vaar negtede al understøttelse, og da de selvfølgelig ikke kunde

skaffe sig noget arbeide at leve af, blev de paa denne maade drevne paa landeveien igjen med sine 4 yngste børn. (De andre er bortsatte). Manden er 56 aar og sygelig; et af børnene har et slemt broktilfælde.

Naar man tænker paa, at slik foregaar i et land, hvor omtrent alle bekjender sig til ham, som er toldere og synderes ven og frelser, et land, hvor medlemmerne baade af statsstyret og fattigstyret er døbte til Jesus Kristus, da maa man blive hjertelig harm.

UTTALELSE I ANLEDNING SØKNAD FRA KIRKESANGER M.HANSEN

Til Drammen prosti 22/2 1907

Kirkesanger og lærer Magnus Hansen har, som det vil sees af hoslagte dokumenter, søgt afskjed som lærer fra 1/1-1907. Og søger nu om at faa fortsætte indtil videre som kirkesanger. Skolestyret har anbefalt denne hans ansøgning enstemmig; herredsstyret har med 13 mot 13 st. ikke anbefalt den. – Saavidt jeg kan skjønne, er det blevet næsten fast praksis at negte saadanne andragender, og ved tidligere leiligheder har jeg ikke sat noget ind paa at faa regelen brudt. Men det vil jeg faa gjøre denne gang. Min rettfærdighetsfølelse forlanger, at jeg skal bede meget indtremgende:

Magnus Hansen har været en idealt anlagt personlighet. Han har ofret sig helt for sin gjerning. Omstendigheter, som han ikke har vært herre over, har holdt ham nede i fattigdom; men fattigdommen har ikke kunnet drive ham ud i bifortjenester med adspredthed. Magnus Hansen har vært en populær vindende personlighed, begavet, har kunnet tale let for sig, kunne blevet lig mange andre lærere, kommunemænd i en haandvending, men har ikke søgt hverken æren eller vindingen – ikke tænkt paa at blive stortingsmand engang!

Han har i tidligere aar med lethed kunnet faa bedre aflønnet lærerposter baade i by og paa land; men naar han har søgt sig bort, har man tigget ham til at blive rolig. Nu har han arbeidet her med barnefromt sind i 58 aar. – For længe, siger man – ja; men hertil er dog at bemerke: Han har dog ikke i de senere aar været mere aandssløv end at hans katekisation ved sidste bispevisitats vakte biskopens beundring. Sommerdagens varme var ikke saa sløvende, at vi ikke var vaagne, da M.Hansen arbeidede. (Ved siste provstivisitats var jeg ikke til stede.)

Dessuden dette: Modums kommune, den 3.de største i landet, har stillet sig saa karrigt med hensyn til lærerpensioner, at en lærer ikke kunde vide noget om, hvad han kunne faa, naar han sluttede. Magnus Hansen, den fattige, maatte næsten have holdt selv om han hadde følt sig udygtig.

Men i sidste herredstyre tog man sig god tid til at sparke ham, fordi han havde holdt paa forlænge, og for med grund at kunne bevilge ham bare kr. 100.00 aarlig pension. I fattigstyret faar dog mand og hustru kr. 100.00 hver af kommunen, naar de ikke længere

kan arbeide. Magnus Hansen og hans hustru burde havt kr. 100.00 hver.

Magnus Hansen har nu faaet en slem hjertefeil; han lever ikke længe. Det er igrunnen bare at retferdighedshensyn ligeoverfor en tro tjener, det her gjelder. – Der findes ingen kirkesanger i Modum som forretter mere tiltalende end ham i kirken. I kirken lever og aander han som i sit rette element.

Baandet mellem skole og kirke er vel heller ikke nu saa sterkt, at det i nogen større grad hindrer andragendets indvilgelse.

OM HØSTTAKKEFESTER I KIRKEN

Til Drammens provsti 30/7 1909

Erklæring i anledning pastor Skaars andragende om at faa afholde høsttakkefester i Modum efter en af ham forfattet liturgi:

Først siger jeg tak, fordi jeg har faat mig nærværende sag sendt mig til udtalelse. Det er altid behageligt at vide, hvad der er i gjære i det distrikt, hvis arbeide man skal være med at ordne.

Dærnæst vil jeg faa sige, at jeg helt fra min praktikumstid har været opmærksom paa tanken om høsttakkefesten. Men skjøndt tanken har meldt sig gang paa gang – især naar bededagsspørgsmålet har været oppe – har den dog ikke kunnet slaa an hos mig, og jeg maa faa lov at sige hvorfor: Jeg ser f.eks. paa den gaard, som kirkesamfundet har ladet mig faa til brug. Den ligger der som en mulighed. Ikke mere. Kan jeg ved omtanke og arbeide faa noget ud af den, er det vel; men uden dette ingen ting. Bare ugræs. Man faar indryk af, at der er noget sandt i hvad skeptikerne (?) profant siger, at «skal vaar Herre dyrke jorden, saa bliver det ingen ting, tager folk fat, saa bliver der noget.» – Jorden altsaa staar for mig som en mulighed og praktisk talt paa linie med vandfald, elektricitet o.s.v. Lad jordbruget være modernæring nu, som det var for Abraham, Isak og Jakob i deres nomadeliv, det er dog kun en næring ved siden af alle de andre i den store verdenshusholdning. Hvorfor ikke holde takkefest for godt aar i papirindustrien og bergverksdriften her? Eller for at nævne noget af en helt anden karakter, takkefest for vaar litteratur. Ogsaa i den er der en hel del ugræs, men –. «Markens grøde, al ærlig næring, al ædel aandens idræt», siger vi i en av vore kirkebøner, og der er der for mig harmoni.

Saa kan jeg ikke befri mig fra den følelse, at der i vort folk er et stærkt hang til naturdyrkelse: et hang til at gjøre Gud om til en naturgud. Man gaar og takker Gud for klædestørk, høitørk o.s.v. (I forgaars var her en gammel kone, som takkede Gud saa hjertelig, fordi han lod det være oppholdsveir om søndagen, manden hændes for i jorden). Jeg maa svare saa ofte: Gud er god enten det regner eller skinner sol, enten høiet raadner eller tørker. Der er i vort folk et religiøst drag, som uvilkaarlig fører tanken hen paa Ægyptens takofre til nilguden og naturdyrkelsen i Israel. Jeg er bange for, at høsttakkefesterne vil styrke draget mot

naturdyrkelsen i denne forstand, selvom man mener ved disse fester at stenge for den naturdyrkelse, som hedder naturalismen. – Jeg kan tænke mig at der findes de prester – og blandt disse kan gjerne pastor Skaar være – som kan løfte høsttakkefesterne op til en dyrkelse «i aand og sandhed» for sig selv og muligens ogsaa for bønderne og bondekonene, men jeg kan ikke orke den opgaven. Jeg vilde komme til at sige: «Godt aar eller dårligt skaber i og for sig ingen lykke, ligesom det at have faat livet, i og for sig ingen lykke er, men et liv i Jesu Kristi tro, haab og kjærlighed, det er lykke, og det er noget at takke for» – altsaa ingen egentlig høsttakkefest.

Saa lidt af administrativ art: Vil kirkestyrelsen, at der skal gaas igang med høsttakkefester, saa maatte det vel være heldigst, at der blev utarbejdet en offentlig liturgi, som skulde bruges af dem, der vil prøve sig med disse fester. Da private liturgier, som vi prester kan lave, den ene saa og den andre saa, skaber let forvirring. Der paaføres menigheterne en uklarhed i det noksaa viktige spørgsmaal, om det er presterne eller de selv, som raader for deres gudstjenester og gudsdyrkelse.

Saa tilslut bare dette: Om herr pastor Skaar faar lov til at afholde disse høsttakkefester efter sin liturgi, vil ikke jeg modsætte mig dem. Kun vil jeg da bede om, at takken for, at avlingen er kommen vel i hus maa sløifes som liturgisk formel; thi det er ikke mer end to aar siden avlingen stod ude til januar og februar, og det kan snart hænde paany. Vi har jo nok analogier for saadant i vore salmer og vore kollektter; vi takker Gud f.eks. for sunde legemer og velbevarede «øine, øren og andre lemmer», mens tuberkulose, nervøsitet og gift hersker i menighetsflokkene og træbenet stikker ud af bukselaaret paa «gamle Ola», men det er vel af en mindre gode ting i vore gudstjenester?

ETTER EN BARNEBEGRAVELSE

Til fru A.H., Kristiania 17/4 1910

Idag er Deres søn Fredrik begravet. Hans liv var kort, uden lykke; trist og saart fra barnsben af. Han havde ingen fader, der vilde kjendes ved ham og lade ham ride ranke paa sit knæ, da han bar barn. Han havde ingen moder, der vilde tage ham godt og varmt ind til sig og lade ham høre gode ord om den kjære Gud fader og Jesus verdens frelser. – Han er død, men hans sjæl stiger op til dom over dem, som lod hans uskyldige barnesjæl lide den forskudtes smerte.

VED ET BISPEVALG

Til Kirkedpt. 16/10 1912

Til det ledige bispeembede gir jeg følgende min stemme: 1 Misjonsprest Johannes Johnson, 2 Res.kap. Jens Gran Gleditsch 3 Høiskolelærer Erlig Grønland.

Der var engang en veltalende bisp, som holdt visitats her. Han prøvde af al magt at blæse liv i gamle, gode kirkeskikke. Han trodde det gjaldt livet. «Kom de gamle dage ihu», sa han. Han talte blandt andet om

de mange nadverdgjæster, som hadde fylldt Heggens ærværdige kirke i svundne tider. Han talte «gripende»! Alle kvindene maatte bytte lommestørklæde, straks de kom hjem – En ældre bonde ruslet hjemover samme med en del andre. «Jeg kommer nok de gamle dage ihu», sa han. «Det var jo en masse altersfolk. Og engang stjal de fra mig de nye votterne mine, mens jeg var fremme ved knæfaldet. Jeg kommer nok de dage ihu», sa han. Og trods biskopens veltalenhed og graaten fik man ikke engang frisket paa kirkeskikkene.

Naar jeg ser paa folkemassen her i Modum, en samling paa næsten 11.000 av anarkister, ungsocialister, socialister, venstre, høire, kapitalister, tildels stramme fabrikkherrer, – gammeltroende og sedate bønder paa landet samt rotløse og viltre frelsesarmefolk i de bybebygde strøk. Da – ja da ønsker jeg av hjertet en bisp, der kort og godt kan si mig, hvorledes jeg skal arbeide for av de mange at faa ét folk. Ti her gjelder det livet, folket, ikke noget som heder kirke. Fint vævet vadmel om gamle dage og lignende kvindesøt retorik, som kun volder lommestørklædevask, vil jeg be Gud bevare baade mig og det oprevne folkeliv for.

OM KIRKELIGE FORHOLD I GEITHUS Til Drammens provsti 20/3 1925

I strøket omkring Gjeithus jernbanestation bor omkring 2500 mennesker. Det er Drammenselvans papirfabrikker, Katfos Cellulose, Grafos (!) Elektricitetsverk og Vestad Armatur som folket har samlet sig om. Strøket er et av de tættest befolkede i Modum. En

brandkommune. Folket har fåt byfornemmelser. Det er ikke mere enn 6 km. til nærmeste kirker; men folk synes veien er lang. Der må biles hvis det er tale om at fare til kirke.

Trods der i Modum allerede er 8 kirkehuse har man dog savnet kirke i dette strøk, hvor der kun har været et bitte litet forsamlingshus for «Kristi menighet», der står utenfor alle samfund, og et litet avholdslokale. Det er derfor for mange år siden begyndt en innsamling til kirkehus for strøket, men det er ikke samlet mere end lit over kr. 2000.00 fordi størsteparten av befolkningen ikke har hat lov til at interessere sig for kirkehus og kirkelige saker. Rent personlig er denne befolkning like så religiøs som andre, men de politiske programmer har stængt. Det tør derfor ha lange utsikter med bygning av kirke. Folket vil ha begravellesplads der og kommunen har bevilget kr. 6.000.00 til en sådan og ved begravelser får nok prestene være med, men det er vel lit for litet.

Nu har det i Gjeithus været en kristelig ungdomsforening. Den er 27 år gammel og har nu fåt sat op et vakkert ungdomslokale som rummer ca. 200 mennesker og jeg vil gjennom det ærede prosti få undersøke om dette hus kunde brukes som interimskirke ...

Amund

*Bildet fra Nedre Løkka under Hovland tatt 1910. Her sees familien Kjemperud.
Fra v.: Kristoffer Kjemperud med Karl, Ingeborg, Anna (søster) og Arthur. Bildet er fra omkring 1910.
I dag er plassen helt dekket med skog etter at bygningene ble revet for 50 år siden.*

Ruth Knive med elever fra Støa, Dammen og Svarvestola i 1930.

Foto: Andreas Knive.

Ruth Knive:

Litt om skolemiljøet i Finnemarka i tida 1928–1934

Ruth Knive (1905–) var lærer i Modum-skolen fra 1927 til 1973, mest ved Stalsberg skole. Hun underviste også i framhaldsskolen. Hun giftet seg i 1929 med lærer og senere ordfører Andreas Knive, som døde i 1961.

Andreas Knive var lærer i Finnemarka i seks år. Det er 65 år siden han ble ansatt der. Arbeidsledigheten var stor også i trettiåra. Det var nesten ikke mulig for en nyutdannet lærer å få jobb. Derfor ble han sjeleglad da han fikk denne stillingen. Han begynte høsten 1928.

Skolen lå på Bottolfs. Den lå fint til med flott utsikt over det vakre Glitre. Naturen rundt skolen var like skjønn året rundt. Hver årstid hadde sin sjarm.

Men skolen var gammel og holdt slett ikke mål lenger. Kretsen hadde søkt kommunen om ny skole og var blitt lovt det i nær framtid.

Lærerens «leilighet» i gamleskolen var et lite rom. Innboet var dårlig. Det besto i ei enkelt seng, et kjøkkenbord, to pinnestoler og en krakk i tillegg til en komfyr og ei parafinlampe under taket. Slik bodde læreren, men Andreas klaget aldri, for det var skolen for ham.

Det hadde vært svært mange boplasser i Finnemarka. Jeg nevner bare de som var bebodde rundt 1930. Det var Svarvestola, Glitre, Støa, Bottolfs, Dammen og Damhagen. Dammen og Damhagen lå på den andre siden av Glitre mot Lier. Boplassene var småbruk med noen kuer og en hest. Karene drev med skogsarbeid.

På plassen Bottolfs bodde Martin Helgesen med familie. De hadde fem smågutter. De tre største gikk på skolen. Helgesen hadde med renhold og fyring på skolen. Han måtte sørge for veden – det måtte være rikelig med ved i skjulet. Helgesen var liksom en vaktmester som passet på at alt var i orden.

Lærerens skolevei var lang. Den gikk opp ved Westad Armatur, forbi Snoterud og opp Finneveien fram forbi Svarvestola til Bottolfs. Det tok ca. 2 timer, alt etter værforholdene. Slik gjentok det seg annen hver mandag morgen med tilbaketur etter endt skoledag lørdag. Det var seks dagers arbeidsuke den gangen.

Da læreren kom fram til skolen, var elevene på plass. Det var bare å slenge av seg ryggsekken og ta til med undervisningen.

Ruth og Andreas Knive på flåte i Guritjern.

Ved en udelt skole kunne det være opp til 12 elever i klassen. Det var som regel elever på alle sju klassetrinn. Det var kanskje en eller to nybegynnere i året. En eller to var gjerne ferdige med sine sju år. Slik holdt elevtallet seg på det lovlige for udelt skole.

Det skulle god forberedelse og planlegging til for læreren for å få timene til å fungere.

Andreas var glad i naturen og skogen. Så fort han hadde tid, tok han tur ut i marka. Han la ofte turen innom en av boplassene for å slå av en prat. Det var trivelig å bli kjent med hjemmene. Skolen og hjemmet hører sammen. Kvelden kunne bli lang på vintertid. Det var dårlig lys til lesing. Krystallapparat med høretelefoner hadde han ikke før i 1929.

Etter ei trivelig uke i Finnemarka var det ei uke ved en skole i Nordre Modum. Slik gikk tida, og det fungerte bra.

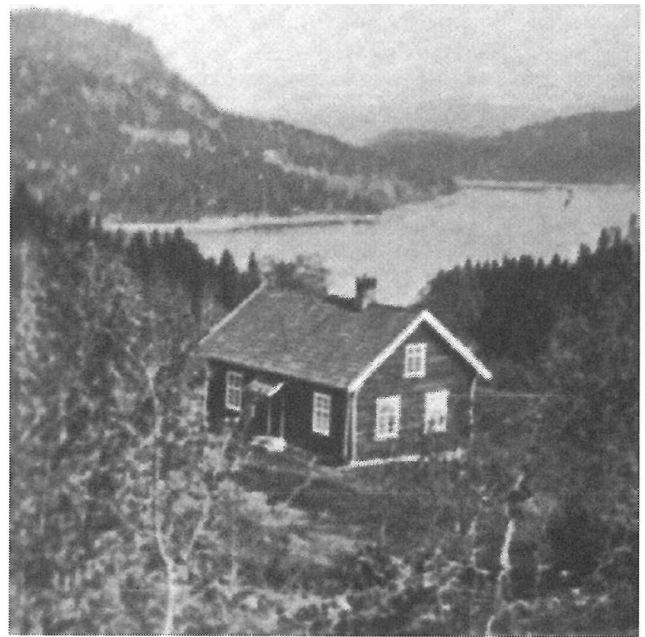
Sommeren 1930 spurte skolestyreformannen Søren Standnes om jeg kunne ta noen håndarbeidstimer med jentene i Finnemarka. Disse jentene hadde ikke hatt håndarbeid tidligere. Da jeg var gift med læreren, tenkte han vel at det kunne passe for meg, og jeg slo til. Vi måtte bruke en del av sommerferien, men det gjorde ikke noe for oss. Vi «ferierte» i Finnemarka om ettermiddagen, vi.

Nå var den nye skolen snart ferdig. Lærerens leilighet, to rom, var innflytningsklar med kjøkken og stue, som var lyse og trivelige. Andreas malte det som skule i lærerleiligheten, mens jeg holdt skole.

Jeg hadde bare tre elever. Vi hadde ingen symaskin, så alt måtte gjøres med handa. Elevene var ivrige og flinke.

Andreas og jeg ferierte hver ettermiddag. Vi nøt den vakre naturen og den rene lufta. Fuglelivet var rikt, og rett som det var fór et ekorn fra grein til grein – en huggorm lå og solte seg eller snodde seg bortover. Vi gikk ofte forbi en av boplassene med sine hyggelige mennesker.

Guritjern lå ikke langt fra skolen. Vi var ofte der nede om kvelden og satt mange ganger og betraktet alt det vakre Gud hadde skapt. Vi oppdaget stadig

Den siste skolen i Finnemarka.

Foto: Thure Lund.

noe nytt. Det var mye fisk i Guritjern, særlig abbor. Vi stod på flåte og fisket. Andreas og jeg rensket fisk til langt på kveld. Det ble billig middag.

Nå var snart min lærerjobb i Finnemarka forbi. Jentene hadde vært lærenemme og flinke. De hadde rukket pensumet for sitt klassetrinn.

Juletefestene i Finnemarka husker jeg som noe av det største jeg har opplevd. Den første juletefesten vi opplevde, var i romjula 1928. Vi dro oppover tidlig om morgenen. Det var mye snø og kaldt, men nydelig vintervær. Når en går i stigning hele tiden, holder en varmen. På Svarvestola var det et forferdelig hundeleven. Øyeblikkelig sto Rasmussen på trammen og roet hundene. Marie, frua sjøl, ba oss inn på kaffe. At det var jul, var ikke vanskelig å se. Der stod juletreet, og det var godt og varmt. Bordet sto dekket med «alle sju slaga». Det var første gangen jeg var i Finnemarka. Det var koselig i Svarvestola, men vi måtte videre. Vi skulle gjøre i stand til fest. Vi nærmet oss Bottolfs. Veien var brøyta og fin, og Helgesen hadde alt i orden på skolen.

Juletreet var på plass, og det var fyrt bra. På lærerrommet stod ei kasse med varer til festen. De var hentet hos kjøpmann Tangerud på Geithus. Vi satte straks igang med å pynte treet. Barna skulle ha godteposer. Julenissen besøkte også Finnemarka. Pultene var satt ved veggene. De måtte tjene som bord og stoler. Foreldrene hadde med mat og kopper, mens kaffe kakao ble kokt på komfyren. Det var et syn å se alle store og små komme til festen. De hadde lommelykt eller fjøslykt for å finne veien. Lysene ble tent på juletreet. Da alle var kommet inn i den vesle skolestua, ønsket Andreas alle velkommen. Han holdt en kort tale som passet til jul og festen vår. Så tok vi ring

rundt treet og sang julesanger så det ljomet.

Spise- og pratopause hørte med. Det var ikke ofte familien her oppe hadde anledning til å komme sammen. Vi prøvde å få kontakt med alle. Vi tok ring rundt treet og lekte forskjellige sangleker. Plassen var liten, men det gikk. Plutselig banket nissen på døra. Da ble det med ett stille. De minste trakk seg bort til mamma. Nissen spurte om det var noen snille barn og tok til å dele ut posene til fornøyde barn. Det var så koselig å være sammen med familiene i skolekretsen. Klokka gikk, og det nærmet seg avslutning. Fstedeltagerne dro på hjemvei i kaldt vintervær. Det

manglet ikke snø den gangen. Vi sto og så etter dem. Vi hørte latter og prat og så lysene forsvinne etter hvert.

Slike juletreffester hadde vi hver eneste romjul i seks år, de fleste i den nye skolen. Klasserommet der var stort, men det ble aldri elektrisk lys og innlagt vann. Det var ikke lettvindt, men koselig. Den siste juletreffesten vi holdt, var i 1933. Fra første november 1934 var Andreas ansatt ved Granstad skole.

Han syntes det var vemodig å forlate Finnemarka. Selv om det var slitsomt å farte til en skole langt inn i skogen så mange år, var det en tid han aldri glemte.

Disse ungdommene begynte sin skolegang for Andreas Knive. Her samlet på skoletråkka i 1944: fra venstre Finn Helgesen, Ruth Helgesen (Hølen), Walter Helgesen, en venninne fra Hamar som het Knutsen, fornavnet er glemt, Willy Helgesen, Edit Rasmussen (Thorud), Aage Damhagen, Klara Damhagen (Slättelid), Helge Damhagen og Olaf Damhagen. For 50 år siden var det ennå mye folk fastboende på Finnemarka.

Ingrid Korsbøen Johnsen:

Busserullen, et arbeidsplagg i Modum

Så langt tilbake i tiden jeg kan huske, og som jeg har hørt om, ble busserullen brukt som arbeidsplagg.

Busserullmønsteret er et primærsmått, og mønsterdelene består av rektangulære stykker som er klippet helt tråddrette. Foruten bolen er det ermer, hånd- og halslinninger, ermispeld (kiler), splittsmutt som forsterkning i sidesplittene, skulderstykke og spensel i ryggen.

Som oftest var busserullen helklippet, dvs. med kort halsåpning og -linning, et skulderstykke nedsydd på retten som forsterkning. Eldre karer brukte busserull med åpning helt ned foran, ofte uten knapping og med linning i livet (se bildet av Theodor Evensøn Prestegaarden, Snarum).

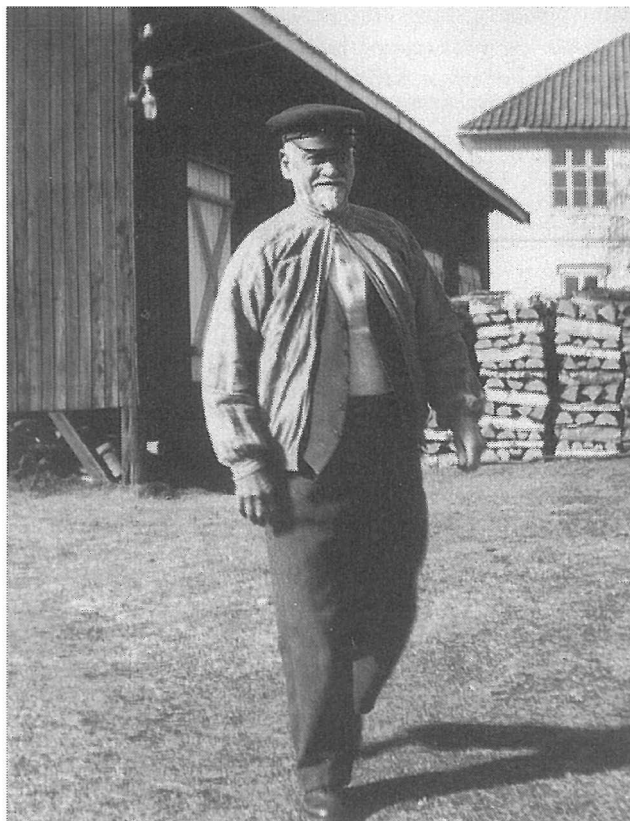
Busserullen var god som utenpåplagg med trøye eller skjorte under. Den ble også brukt av guttunger, kanskje mer som bluse og da med en slags matroskrage løs utenpå (se bildet av sløydskolen på Lofthus i Gamle Modum 1989, s. 34).

Hvis busserullen var ny, ble den også brukt som helgeplagg hjemme. Stoffet var himvevd, og både bestemor (f. 1865) og mor (f. 1890) vevde busserull- og skjortestoff. Det ble brukt bomullsgarn til varp (renning) og veft (innslag), men også tynt ullgarn til veft. Dette verkenstoffet var til busseruller for vintersbruk.

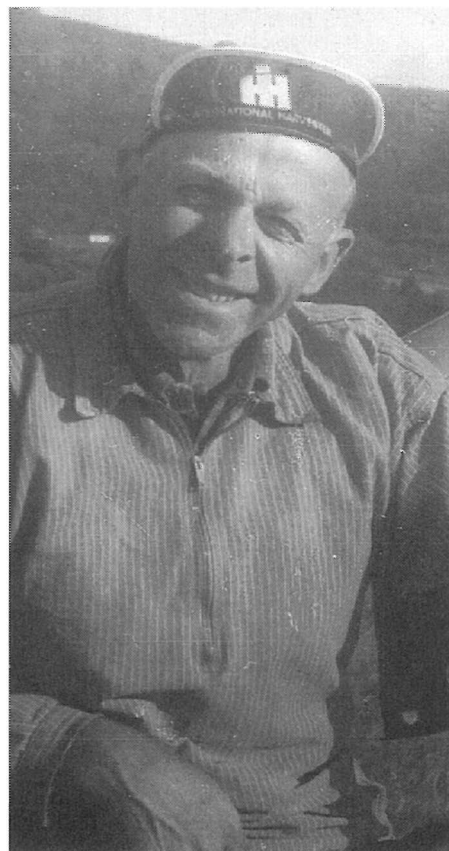
Vevteknikken var kypert, dvs. firskift i odd og vend, og varpen ble rent i smale striper, azurblått og ubleket eller grått bomullsgarn. Skjortestoffene var mer varierte i stripeinndelingen, men samme vevteknikk og vevmaterialer ble brukt.

Stripeinndelingen gikk igjen etter gamle vevoppskrifter som veverkene ivaretok som en slektsarv. Stoffets bredde var bolens bredde, og alle mønsterdeler ble klippet i lengderetning og tråddrett. Slik ble det enkelt å sy et praktisk plagg.

Busserullen ble mye brukt på Snarum, og jeg fikk lyst til å skrive om dette klesplagget: da jeg ofte ser gamle bilder fra arbeidslivet i himbygda.

Theodor Evensøn, gammel skysskar på Snarum med «åpen» busserull.

Karl Kronen med den vanlige formen for arbeidsplagget busserull.

Kai Hunstadbråten:

Hans Strøms

«Udtog af en Beskrivelse over Modums Præstegjeld» 1790

Soknepresten på Eiker, Hans Strøm (1726–1797), som bl.a. forfattet boka «Beskrivelse over Fogderiet Søndmør» i 2 bind, publicerte «Udtog af en Beskrivelse over Modums Præstegjeld» i tidsskriftet Samleren nr. 71 og 72, København 1790. Det fremgår av innledningen at Strøm bygger på et manuskript av Christian Teilman (1743–1821) som var residerende kapellan på Modum 1771–1788 og sokneprest her 1791–1813. Se Gamle Modum 1987. Dette er første del av beskrivelsen.

Ved en 1788 fra Eger til Blaafarve-Verket paa Modum foretagen Rejse (hvorover hernest skal meddeles en Del Anmerkninger) randt mig i Sinde, at den forrige residerende Kapellan, Herr Teilman, havde arbejdet paa en Topographie over dette Præstegjeld, men ved sin Forflyttelse til Borge-Sogne kald ved Fridrikstad ventelig vilde hindres fra at fuldføre den; jeg sluttede deraf, at den ikke nogen Tid vilde blive leveret til Trykken; og da jeg tillige troede, at et Udtog deraf kunde blive nogle Læsere kjerkommen i Mangel af en fuldstændig Udførelse, skrev jeg ham til, at han enten selv vilde give et saadant Udtog, eller overlade mig Manuskriptet for deraf at forfærdige det. Dette sidste skede og her er da Udtoget.

Modum, eller rettere efter Almuens Udtale Moum, har sit Navn af en saa kaldet Moe, som betyder en med Skov bevoxet Slette, og er enten et efter det gamle Sprog dannet plurale af dette Ord, eller en Kontraktion af Moe og Hejm, der vil sige det samme som Moehejm (altsaa efter samme Form, som Fiskum paa Eger, der i gamle Breve kaldes Fiskhejm). Det bestaaer af tre Kirkesogne, Heggen, Snarum og Nykirke, af hvilke Heggen er Hovedsognet, ligger tre Mile fra Bragnæs og Kongsberg. Dets største Længde fra N. til S. er fire Mile, den mindste to Mile, største Brede fra O. til V. fire Mile, den mindste $2\frac{1}{2}$ Mile, og dets areale Indhold omtrent $9\frac{3}{4}$ Mile. Hele Grunden er Bjerg, mere eller mindre bedækket med Muld. Paa Sletten er Mulden 4 til 6 Alne dyb. Næsten alle Steder, hvor der bygges, ligger Bjerg til Grund. Paa østre og vestre Side indsluttes Præstegjeldet af Fjeldstrækninger, af hvilke den sidste er lav og langstrakt, men den første eller østre temmelig høj, og gjør

en Oval, 5 Mile lang fra N. til S., og $3\frac{1}{2}$ Mile bred fra O. til V.. Denne ovale Bjergstrækning omringes af de tre Præstegjeld Modum, Eger og Lier, og er ved Foden tet beboet. En god tredie Del af den tilhører Modum, nemlig dens nordre Ende, og nesten det halve af den vestre Side; den er ellers sterkt bevoxet med Skov, og kan overalt befares med Heste, formedelst de Dale den har, og de Veje, som derigjennem aabne sig og strekke sig fra Gaardene til den øverste Aas, ikkun 1 til $1\frac{1}{2}$ Fjerdings langt. Endskjønt den har visse høje Toppe, kan dog den hele Fjeldstrækning ansees for en Aas, hvis Overflade er beqvem at dyrkes. Man har derfor paa denne Overflade tvende Bygder beliggende, som ere paa Modumssiden Finnemarken, og paa Liersiden Køslien. Begge avle Korn, skjønt det undertiden tager Skade af Frostene. Men at Højden ikke er Skyld deri, kan sluttes af Walders og flere Steder, der ligge ulige højere, og hvor Kornet dog ikke fryser. Fejlen bestaaer altsaa deri, at man har dyrket den ovenfor Myren liggende Fjeldside, men ikke Myren selv, der just fordærver Kornet ved sine skadelige Uddampninger om Sommeren, og foraarsager Kulde om Høsten, ikke at tale om, at Granskoven staaer Agrene for nær.

Præstegjeldet bær Navn af Sletter, som sagt er, og af disse gives adskillige, baade beboede og ubeboede. Modums Hovedsogn er næsten intet andet end en stor Slette. Slet-Moen i Snarums Sogn er merkvaerdig deraf, at den er en Flade $\frac{1}{4}$ Mil lang og bred i fuldkommen Vaterpas uden mindste Afhæld, og har en Grund, bestaaende af Sand, Singel og Kampestene, saa tet sammenpakkede som nogen Chausse. Vejen til Hallingdal gaaer derover, og er uden mindste Forbedring altid lige god. Blant andre rare Situationer fortjener at anmerkes Skolehaugen i Snarums Sogn, liggende paa en Slette og omtrent 30 Alne høj, paa Siderne meget jevn og temmelig stejl, med en cirkelrund Flade ovenpaa, omtrent 100 Alen i Gjennemsnit, i hvis Midte er et Morads, hvor man med den længste Stang ingen Bund kan finde. Ved Foden af denne Høj udspringer en Vandaare, som forsyner hosliggende Gaard med det beste Vand i Overflødighed. For nogle Aar siden blev den pludselig borte, men kom efter nogle Dage frem igjen 60 Skridt fra forrige Sted, og i samme Mængde som før. Under Gaarden Lie nær der ved ligger en stor Myre, meget beqvem til

Agerdyrkning og Vandets Afledning, og har i Midten en Sandhøj, som ej alene kunde tjene til Plads at bygge paa, men og skaffe Sand nok til Myrens Forbedring. Gaardens Folk troe om denne Myre, at den nu ligger højere end i deres Ungdom, og at den omtrent i 20 Aar har voxet en Alen i Højde.

Af Vandene er disse de merkværdigste. Stoer-Elven (Det er samme Elv, som siden løber igjennem Eger til Drammen, og kaldes Eger- eller Drams-Elv), som kommer fra Walders igjennem Hadeland og Ringerige, danner en Søe af fire Qvadratmiles Indhold, som hvad den vestre Side angaaer, heder Tyrifjorden, men paa den østre Holsfjorden, som har sit Navn af Præstegaarden Hole. I dette Vand skal, efter Almuens Mening, opholde sig en Søeorm; og Forfatteren har selv paa en halv Miles Distance seet et stort Korpus deri i Junio 1778, der viste sig snart som et stumpet Taarn, snart som et eller to Høelæs, men undertiden igjen forsvandt. Han slutter af den sterke Flom i dette Aar, at et stort Fyrretræ med en Kampesteen i Roden er bleven løsreven fra Strandbredden, og at en opkommen Strid imellem den tunge Rod og lange Top har forarsaget, at snart Roden, snart Toppen har ladet sig see; i det mindste veed jeg, siger han, at dette paa andre Steder har været Aarsagen til slige Særsyn i Vandene, og slutter, at det ogsaa her har gaaet saaledes til. I dette Vand ligger Wiggersund, hvor man sætter over fra Modums østre til vestre Side, for videre at fortsætte Vejen til Hadeland og Ringerige. Her er Wigerfos, som er en af Landets merkværdigste Fosse eller Vandfald, og giver Anledning til det beste Fiskerie af Ørret. Saasomt Elven har forladt Wigerfos, gjør den en Søe, kaldet Bergsøe, hvorefter følger adskillige Vandfald, saasom Gjelhusfos, Dyrgravfos, hvor Bjergene ere minerede for Qværnebrugenes Skyld; derefter falder Snarums Elv i Storelven, og nedenfor Ingebretsfos støder Simoa-Elv ligeledes deri, og giver den nye Tilvext, og en Brede af 800 Alen. Derpaa følger Aamots Sundsted (Færgested), hvorover legges en Flydebroe om Vinteren: saa Døvigsfos, hvorefter Bord, som før maatte føres til Lands, uden Hinder kan nedskibes igjennem Elven. Tømmeret lader man gaae igjennem Fossene, men det tager og ofte Skade deraf. Snarums Elv faaer, førend den falder i Storelven, Kaggefos, som næst Sarpen holdes for det største Vandfald i Norge, har Fjeldvegge paa begge Sider, 20 Alne Høje og lodrette, som en Mur. Den er meget til Hinder for Tømmerudskibningen fra Hallingdal, Krydsherred, Snarum og den vestlige Del af Modum. Simoa, den tredie Elv, som kommer fra Hallingdal igjennem Sigdal, har ligeledes betydelige Vandfald, saasom Kongsfos, der ved Blaafarve-Verkets Anlæg blev nivelleret og befundet 30 Alne i lodret Højde, har derfor gjort den der anlagde importante Savrende (hvorigjennem Savtømmer nedlades) desto mere fornøden. Blant de mange Kjær og Kilder anmerkes kun Engelstad-Kilde, et jernhaltigt Sundhedsvand, som tilforn har været bekjendt og brugt af Kjendere: ligeledes en Kilde paa Gaarden Aamodtsund, der sætter en

Hinde ovenpaa af adskillige Kolører. Bygmester Skram, som havde været med ved Stenkul-Brydningen paa Bornholm, ansaae dette for et Tegn til Stenkul (Uden Tvil har en Præst fra Norge, en Mand af meget sjeldne Kundskaber og især en flittig og opmærksom Naturbetragter, for en Del Aar siden fortalt mig om denne Kilde; saavidt jeg erindrer, var det just paa Modum, han af mange Iagttagelser troede at være vis paa, der maatte findes Stenkul, om det blev undersøgt. Var denne ædle Mand ikke ved Døden bleven Fædrenelandet alt for tidlige berøvet, havde han nok udført sin Beslutning, i denne Anledning at indgive sine Forslag til Regjeringen.

Luftens Beskaffenhed, der ikke synes synderlig adskilt fra andre Steder i Norge, forbigaaes her. Ikkun dette anmerkes, som Herr Forfatteren melder om Tellegrøpen, at man ved Hjælp af den meget kan lette Rydnings-Arbejdet af Løvskov og unge Træer, som begroe Engene: hvormed Herr Prokurator Klopstock har gjort Prøve. Han fandt engang af en Hendelse et Træ i en Bakke, som han vilde gribe efter, for at hjælpe sig op, saa løst, at han faldt baglends og holdt Træet med sin hele Rod i Haanden. Dette forsøgte han siden med flere, og befandt dem ligesaa løse. Han tog derfor flere til Hjælp, og ryddede paa een Dag et Par Tønder Land i en Løvskov, som man neppe kunde trænge sig igjennem. Sagen er, at Jorden, naar det tilfrosne Vand optøer, bliver løs og skiller sig fra Rødderne, men efter en Dags Tid kan Marken blive lige haard igjen, saa det her beroer paa at passe den rette Tid, som ikke paa alle Steder er den samme, men kommer tiligere eller sildigere, som Jordstykket ligger for eller fra Solen, er højt eller sidlendt, af kold eller varm Natur. Siden 1776 har Forfatteren lagt Merke til, at Somrene ere forkortede. Hans Frugttræer har siden den Tid fast ikke voxet mere i to end før i et Aar, og flere Aars Vext har ofte frosset bort paa engang. Fuglene selv ere blevne bedragne i deres Haab om Sommer, da Kulden har angrebet deres Eg og Yngel, som derover have kreperet. Mangel af Vand om Vaaren er den største Hinder i Frugtbarheden. Naar det ikke fattes, kan elleve Uger være nok til at bringe Kornet til Modenhed. Saa sterkt virker Varmen her, og denne hastige Vext giver vel smaa Straa og Ax, men kjernefuldt Korn. Mange, skjønt ikke de fleste, salte deres Høe, naar Høsten falder vaad, og føre det da halv vaadt ind uden Skade. Med en Tønde Salt behjælper man sig til en hel Gaards Høeavling. Blev Høe-Saltningen almindelig, vilde altsaa den Vanskelighed, som nu møder ved Høebjergningen, forsvinde. Da Forfatteren har behøvet og begjerligt søgt sin Muld til sin Havedyrkning, har han fundet den i største Mængde ved Bjergfødderne mod Øst, som viser, at Vindene have drevet Løv og Bar didhen i Mængde.

I Henseende til Jordarten er der Forskjel paa Modums østre og vestre Side. Den herskende Jordart paa hin er sort Muld, vel blandet med Skalberg (Tilforn har jeg anseet Skalberg for et Slags Trap, men finder det dog paa de fleste Steder ikke haardt nok

dertil; jeg troer derfor nu, at den for det meste kun er en Lerskifter og Skifergrus, og altsaa deraf, saavel som af Jordsit, vel sværtet. Den er anselig dyb, nemlig 12 til 18 Tommer, med Leer- eller Bjerggrund under. Her ere Engene fortreffelige og temmelig begroede med Askeskov, til Nytte for Qvæget, da mange avle ligesaa meget Løv som Høe paa deres Enge. At Skalbergjorden, skjønt den let kan forbrændes, dog snart igjen kan frembringe det ypperligste Græs, har Forfatteren havt tydelige Bevis paa. Naar den er nye eller har hvilet, bær den godt Byg uden Gjødning; og den ringeste Sæd, som saaes deri, er Blandkorn. Men paa Kaldets vestre Side forholder det sig langt anderledes. Der gives ingen sort Muld, undtagen i Myrer; alting er Ler undtagen en femte eller sjette Del, som er Sand. Paa Lergrunden er atter stor Forskjel. I hele Snarums Sogn er den dyb og blandet med temmelig glimrende Sandstøv, som gjør den meget beqvem til Agerdyrkning, hvorfor dette Kirkesogn altid har det beste Korn. Den Lergrund, som ingen Sand har, er ligeledes forskjellig, den største Del temmelig dyb, 7 til 12 Tommer, og har Murler under sig omtrent en Fod dybt, siden Blaalere. Saadan er den meste Jord i dette Præstegjeld. Madjorden er kun 3 à 6 Tommer dyb. Men Herr Forfatteren paastaar, at man kan faae denne Madjord saa dyb som man vil, da han paa et Sted, hvor Madjorden var borte, har pløjet Murleren saa dybt Ploven kunde gaae, ladet den ligge i sterk Hede med nogen Regn, og seet den inden 6 Uger forvandlet til Madjord. Blaaleren under Madjorden kan ej hjælpes, men antreffes kun her sjelden. Ler i Marken har Forfatteren efter Regn seet overdragen ligesom med Kalk.

Usædvanlige Bjergarter vise sig ligeledes mere paa den østre end vestre Side. Paa hin forekommer Skalberg, der strekker sig næsten i Længde med Præstegjeldet. Langs Bergsøe er en ypperlig Allunskifer i stor Mængde, som engang skulde været bearbejdet for kongelig Regning; men det forhen ved Kristiania oprettede Allunverk blev til det Hinder. Højere op gives god Kalksten, hvoraf tvende Kalkbrænderier med god Fordel drives. I Glomsrudkollen har tilforn været brudt Jern til Hassel-Jernverk; og i samme Strækning skal efter en endnu levende kyndig Bergmands Forsikring findes Tinerts i Gangberg. Det mest herskende Metal er Jernet. I Snarum-Sogn er brudt Malm til Sognedals-Verket: paa Jale i Holesogn ligeledes. I Nyekirke-Sogn ligge Hassel-Jernverks nuværende Gruver, hvorom kan eftersees Eger-Beskrivelse. Paa Gaarden Bjølgerud er en stor Myr, kaldet Jernmyr, hvor endnu ligger store Dynger Slag, til Bevis at Myrmalm der tilforn har været smeltet. Nest Jern er ingen Erts overflødige end Kobalten, som og har en Mængde Blyant, Jernsværte og Arsenik i Følge med sig. Efter Geschworner og Markscheider Røkebergs Anmerkning, stryger i Modums vestre Dal de fleste Stenarter eller Baand i N.O. og S.V., og falde dels til O., dels til V. De fleste Stenarters eller Baands

Grundevne er egentlig Qvarts, som tildels med Glimmer findes saaledes indsprængt, at de udgjøre den saa kaldte Stelsteen. I en Del befindes tillige Schørl og Feldtspat, i andre Qvarts og Glimmer nesten i lige Andel, og med Granater indstrøede. I en Del er en større Mængde Qvarts end Glimmer, i andre tvertimod. Nogle faa bestaae næsten alene af Qvarts, hvorudi ikkun findes nogle Kirtler af Feldtspat og Marienglas, saasom paa Gaarden Skuterud, hvor den Qvarts brydes, der bliver brugt til Farvens Blanding paa det kongelige Blaafarveverk. Her i Egnen er og paa adskillige Steder Stenarter eller Baand antrufne, som bestaae af Qvarts og Glimmer, indsprængt med Kies, som da af Bergmanden kaldes Falband; og deri pleier gemenlig findes noget ædelt og malmførende; men til Dato er i slige Baand intet antruffet, undtagen paa Gaarden Skuterud, hvor Koboltgrubene ere blottede, og otte i Tallet nu drives. Men foruden disse haves en Mængde nye Kobolt-Anvisninger, som man endnu ej har havt nødvendig at belegge. Paa adskillige Steder her i Egnen antreffes Gange, som stryge mest i O. og V., og følgelig overskjære Baandene, der stryge, som før er sagt i N.O. og S.V. Disse Gange ere forfulgte fra en til anden Distance, indtil de med Kies indsprængte Baand; og man har i Krydsningen eller Overskjeringen skurfet i det Haab at finde noget ædelt, som ved Kongsberg næsten aldrig plejer mislinge; men man har befundet Gangene her i Egnen ganske afvigende fra de kongsbergske derudi, at de ere quarzige og drusige, og derfor intet Drivværdigt indeholde. Den Granit, som bruges til Møllesten, at male Kobolten med, og før blev taget paa Eger, hugges ned af det Bjerg, hvor Verkets Gruber ere.

Agerdyrkingen drives her som paa Eger, dog efter Herr Forfatterens Mening med vel saa stor Flid. I Almindelighed avles dog kun tre Fold Havre og fem Fold Byg. Sædeslagene ere, foruden Havre, Byg og Blandkorn. Erter, ikke de gule eller hvide, fordi den Jord, som de kan saaes i, med større Fordel kan anvendes til Bygsæd: hvorimod hver Bonde stræber at saae i det mindste en halv Tønde af de graa, fordi de give Jorden en Art af Gjødning, qvæle Ukrud, bære meget Straa med Blade og bedække Jorden dermed for Sol og Vejr, at den neste Aar bær 4 à 5 Fold Havre. Dette er Hensigten af denne Sæd, som sjelden ret lykkes, giver ofte kun to Fold, men og undertiden tolv Fold. Vikker bruges af alle gode Husholdere til Hestefoder og afslaaes i Blomstringstiden. Hvedesæd er rar for de mange Kul-Ax og Raabongenhedens Skyld. Hamp dyrkedes før nesten paa hver Gaard, men kommer nu mere af Brug for den megen Gjødning, den udkræver. Lin eller Hør saaes mest af de Fattige, som ej formaae at kjøbe Lærret i Byerne. Dertil bruges altid 3 Aar eller længere overliggende Agre, som ere blevne til god Eng, hvoraf følger, at den er en skadelig Sæd (Dette bliver vel kun i en vis Henseende rigtigt, nemlig saalænge Jorden i Almindelighed ej er bedre dyrket, end som for nærværende Tid, og saa lidet veldyrket Jord kan undværes).

Fortalt av Jørgen Mikkelsen

Bearbeidet av Nils Drolsum

Vandrende «raringer» på Modum-veiene

Dette jeg nu skriver om har jeg tildels hørt av andre, tildels sett og opplevd selv. Det var mange underlige originaler her på Modum for drøye 80 år siden og før den tid. Tvangsarbeide eller sikringstiltak overfor enkeltmennesker som straffetiltak var det ikke så mye av på den tid. Og mange streifet omkring. Hus for natten og en matbit var det også å få så og si overalt. Gjestfriheten var nok større da enn nå. Folk var også mer fornøyde og muntre, for fordringene var jo beskjedne.

Mange av de «raringer» jeg har i tankene, er det kanskje ikke så mye å berette om, men deres utseende husker jeg godt. Det er underlig hvor stor forskjell det var på folk på de tider i forhold til i dag. La meg her minnes noen av disse Modum-originalene som for lengst er borte og sikkert de aller færreste har hørt om:

«KAPTEIN SOOT»

Kongsrud'n, også kjent som «Pluggen», var født på Kongsrud på Modum. Han var utstyrt med beskjedne åndsevner. Det fortelles at de hengte bjelle på ham da han var smågutt, for da var det lettere å finne ham igjen om han dro til skogs. Han vokste opp til å bli en stor og sterk kar. Han gikk i en høy flosshatt, sort sidtrøye, men buksene var av noe forskjellig farve. Han gikk alltid med en spaserstokk under ene armen. Kongsrud'n ble spesielt stolt dersom noen tiltalte ham som «Kaptein Sooth». Ba vi ham eksere, tok han spaserstokken i venstre hånd og med høyre arm slo han an takten med kommandoordene: « I ladning været!» «Armene i været! Presentert! Legg an – fyr! Ett, to . . . » Han skrek ut sine kommandoord så det ga gjenklang i åsene.

Kongsrud'n var også svært glad i skråtobakk. Den tørket han på ovnen og knadde den ut til snus. Hvor han enn kom, ble han godt mottatt. Han gikk ut og inn av kjøkkener og stuer og så seg om. Han rørte aldri noe og gjorde aldri noen fortred. Men hendte det at noen ertet ham, bet han seg i trøyeermet og bannet, men han ble fort blid igjen og spesielt om noen hadde en bit tobakk å gi ham. Ble det satt fram mat til ham, ga han seg ikke før alt på bordet var fortært.

En gang ville kokka på Sønsteby prøve hvor mye han kunne få i seg. Hun satte fram et fat med gryngrøt og en stor melkemugge. Det skulle egentlig vært porsjon stor nok for tre voksne karer, men Kongsrud'n fikk i seg alt. Men da fikk han mageknip og måtte ut på bakken der han ble liggende og rulle seg.

Kongsrud'n sa alltid «han» om både tredjeperson og seg selv. En gang han kom inn i stuene på Øvre Sønsteby, satt en fremmed kar der. Denne hette Grand og var fra Drammen. – Hå er han for slags kar da? spurte Kongsrud'n. Men den fine drammenser ble nærmest fornærmet og jagde gjesten ut. Men da ble det oppstandelse. Kongsrud'n strøk til vedskjulet og hentet øksa og forbannet seg på at han skulle gjøre herr Gran hodeløs. Men husbonden visste råd. – Bry deg ikke om ham, beroliget husbonden den rasende Kongsrud'n. – Han er spennagælen og ska' sendes til Gausta' i morra! Det blidgjorde økse mannen, som ble bedt inn til god traktament, dram og tobakk. Da han til og med ble budt to drammeglass, spurte han: –Ska' han ha begge eller bare det ene? – Ta begge, du, Kongsrud'n, svarte den gjestfrie husbonden. – Men da må du danse litt for oss, la han til. Flosshatten ble lagt på bordet, og gubben oppførte en underlig «dans.» Det hele endte med at herr Gran og Kongsrud skiltes som de beste venner.

Slik gikk Kongsrud'n rundt på Modum i mange år. Han døde nokså gammel på Ihlen pleiehjem.

En annen underlig skruer som vandret rundt her i bygda, var Ole Gjeithus med tilnavnet «Lus-Ola». Presten Stang på Heggen kaldte ham «Ole Dyrevennlig». Han var så full av krypdyr at ingen ville ha ham i hus. Om sommeren sov han for det meste uten dørs. Jeg fant ham engang nede på Skredsvigmoen sovende i en trillebår. Han var svært liten av vekst. Han var av bra folk her på Modum, men ble på mange måter familiens svarte får. I alle begravelser møtte han opp. Han sto ofte oppstilt langs veiene, og når begravelsesfølget strøk forbi, stemte han i med skjelvende stemme: «Her mødes alle veie, ved gravens bratte strand».

Han gikk også rundt i Modum i mange år og døde også på Ihlen.

LEPAPRESTENS PREKE

En annen raring som vi kalte «Lepapresten», så vi også mye på den tiden. Hvor han var fra, visste ingen. Han var høy og sterkbygget med en stram holdning. Både hår og skjegg var rødledt. Hans store og tykke lepper ga han oppnavnet. Til vanlig var han både taus og innesluttet. Men ble han opprørt over et eller annet, hendte det ikke sjelden at han stilte seg opp i veikantene og tok problemene opp i form av en «preken». En gang kom han innom kjøpmann Henningsen på Bentsborg og forlangte kandissukker for en halvskil-

Jørgen Mikkelsen

ble født 14. september 1863 og vokste opp i Geithus. Han gjennomgikk i ung alder datidens videregående utdanningsmuligheter for bygdeungdom, nemlig underofficerskolen. Han ble gift med Regine født Skredsvig, søster av kunstmaler Christian Skredsvig. Ekteparet dro til Amerika der de etter hvert fikk fire barn, en sønn og tre døtre. Sønnen ble senere prest og bodde i Oregon i U.S.A.

Jørgen reiste tilbake i 1922. Han var på sine eldre dager bosatt hos sin søster Anne Eriksen i Geithus. Den siste tiden før han døde like etter krigen, tilbrakte han på Ihlen gamlehjem. Han døde 9. februar 1946.

Jørgen Mikkelsen var en utadvendt kar som likte godt å slå av en prat med mennesker han traff. I dag er det ikke så mange som husker ham, men da han døde, etterlot han seg et manuskript. Det er på drøye 50 håndskrevne ark i A4-størrelse. Der har Mikkelsen nedtegnet minner fra sin barndomstid i Geithus og omegn med spesiell vekt på personer han husker.

Fra hans slektninger har redaksjonen av «Gamle Modum» fått overlevert disse notatene. Nils Drolsum har gått gjennom manuskriptet og bearbeidet det for bruk i «Gamle Modum.» Vi velger å dele det noe opp. Den første delen som vi gjengir i årets utgave, handler om omvandrende originaler på Modum-veiene rundt århundreskiftet.

Manuskriptet har forfatteren datert til i mars 1945. Da var han kommet på Ihlen gamlehjem.

ling. Kjøpmannen var en sinnatagg, som nokså hånlig svarte at han ikke solgte for så lite med kandissukker. Det førte til en «preken» utenfor butikken med følgende tekst:

«Det står i den Hellige Skrift, at skinnmagre uoppdragne og gjerrige høkere ikke skal arve Guds rike. Henningsen er en av disse. Han nektede meg kandissukker for en halvskilling. Men på dommens dag, skal jeg bede Vårherre ikke være for streng med Henningsen. Ikke bruke samme mål og vekt på ham

som han brukte på sine kunder mens han levde på jorden».

Henningsen sto i butikkdøren og hørte på det hele. Selv om han var bråhissig, var han også svært jovial og godslig. Ble han oppstemt over et eller annet, talte han mer dansk enn norsk. Nå var han mektig imponert over «Lepapresten» og ropte til ham: – Vent Herr Pastor! Så kom han ut med en stor pose kandissukker samt en tolvskilling som han ga «Lepapresten» med følgende ord. «– Jai giver søren klippe og barbære mai,

Presten denne gave i kollekt. For søren dyre mai, om jai har hørt bedre prediken siden jai var i Danmark!»

Og nå ble «Lepapresten» glad. Med løftede armer utbrøt «pastoren»: – Du store Verdens Herre, velsigne og bevare kjøpmann Henningsen, hans fine kolonialforretning, hans Fru og hele hans hus!

JOMFRU MARIA

La meg også nevne «Synger-Hans» som med latter og sang vandret langs Modum-veiene. Han haltet og hans ene bukseben var alltid betydelig kortere enn det andre. Dersom vi hørte det ble sunget i et gransnar eller bakom en stor stein «Der ligger et Land mod den evige sne», ja, da var aldri i tvil om hvem det var. Etter å ha hinket rundt i Modum i mange år, forsvant han. Jeg vet ikke hvorhen.

Jeg minnes også ei jente som hadde sine vandringer her i bygden. Det var en dame med sort hår og brune øyer. Kledebonen var langt sort skjørt og blå trøye. Hennes håndbagasje var av enkleste slag, det vil si lik null. Men glad og munter var hun bestandig. Likevel var hun «tullet», ingen tvil om det. Og det skulle komme av at forloveden hennes hjemme i Fredrikstad skulle ha «slått opp». Da skulle hun ha vært lærerinne. Kjærlighets sorgen gjorde henne «rar». Hun havnet iallefall i Modum. Møtte hun småfant, ville hun gjerne synge for dem. Der hun satt ved en veikant, sang hun med sin vakre stemme:

På blomsterkledd bakke, sad Hjalmar og kvad. Om fortids bedrifter en gang. Mens roser og liljer og blomsterne blad, sig bøydde dybt for hans sansers sang.

Da gråt den sorthårede kvinnen, og de unge tilhørerne syntes synd på henne. Moingene var snille mot Marie som hun hette. Helst ble hun kalt «Jomfru Maria».

En anne dame jeg minnes var «Fille-Sofie». Hun var i 30-årsalderen og så for det meste ut som en vandrende fillebunt. I en sekk hun bar på ryggen, var det traktater og utklipp av religiøse blad. Kom hun inn i et hus, sa hun ofte: «Trå ikke Guds Ord under deres føtter».

En mystisk fyr ble kalt «Tusintrippern». Han gikk med to kjepper og var kjent for sin trippende gange. Han gikk i en sid saueskinnsforet jakke, tykke bukser, pelslue som var brettet ned over ørene og store lovtøtter på hendene. Slik gikk han kledd sommer som vinter. Han talte nesten aldri. I så måte holdt han Mesterens bud: «For hans tale var bare ja, ja og nei, nei». Lenge kunne han stå støttet til sine staver og bare

tenke. Men hans vesen bar preg av verdighet. Han fortalte aldri noen hva han hette eller hvor han var født. Noen trodde han var en innvandret russer. Også han forsvant til slutt – uten at noen visste bestemt hvorhen.

ET UNDERLIG EKTEPAR

Ja, det var «Sukkertøy-Hans» og «Sals-Sofie». De to var velkjente i vår bygd. Han var født på Skuterudflata. Sofie var svensk. Hans var liten og mager – Sofie stor og sterk og tykk som en høysåte. Hans bar en blekk-kasse på ryggen. Den inneholdt drops og peppermynte. Peppermyntene bar alle slags inskripsjoner, som f.eks. «Jeg elsker dig», «Giv mig et kyss», «Du er vakker» osv. Forretningen syntes å gå strykende, især i peppermynte. Somme tider drakk Hans seg full. Det var et underlig syn å se Hans sjangle etter Sofie som skjelte og smelte. Ikke sjelden endte det hele med at Hans fikk en omgang juling.

De holdt ofte til på Hamremoen i nærheten av Heggen. En gang ga prestefruen Hans en avlagt trøye etter presten. Da dro Hans sporenstreks til Vikersund og drakk seg snyten full. Da han endelig kom hjem til sin Sofie, skrek han: «– Se her, den gode frakk jeg byttet til meg for trøya».

Han sto der iført en frakk som var så sid at den rakk ham til anklene og vel så det. Og gjennom frakkeermene så man såvidt fingertuppene. «Gumman» fikk øyeblikkelig et raserianfall. «– Slikt et fyllesvin, slik en forlorad skitgubb! Hit med rokken», brølte hun. Hun rev frakken av husbonden, la den på kjøkkenbenken og skar den opp i lange strimler som hun kastet i ansiktet på sin forkommende ektemann med ordene: »– Nu kan du vikla om dig trasorna din elendige spyflue!»

Begge oppga til slutt landeveien og døde på Nymoen ved Åmot.

«Blindebarnet» var født et sted på Øst-Modum. Han var fullstendig blind og døv. Han hørte litt hvis noen skrek høyt til ham gjennom et messinghorn som han alltid bar i en snor rundt halsen. Han vandret over hele Modum og følte seg fram med kjeppen sin. Han var en merkelig mann. Helst solgte han kurver som han selv hadde lagd. Råmaterialet var vidjer. Disse fant han selv. Kurvene var nøyaktig og fint gjort. Folk med synet i behold kunne ikke gjort det bedre. Når han tok i mot eller vekslet penger, følte han med fingrene om de var av rette slaget. Han døde på Modum.

Rune Martinsen:

Tvangsarbeid under krigen, et 50 års-minne.

Under siste krig ble mange moinger utkalt til tvangsarbeid for den tyske okkupasjonsmakten, under «Organisation Todt» (Fritz Todt, tysk rustnings- og ammunisjonsminister fra 1940). Forordningen om «arbeidshjelp til særlig samfunnsviktige arbeidsoppgaver» trådte i kraft den 9. juli 1941, og arbeidet de ble pålagt skulle vare i 6 måneder. Det var straffbart ikke å etterkomme ordren, sjøl om noen likevel forsøkte å slippe unna ved å gå i dekning. De aller fleste måtte avsted, til hardt arbeid under ofte dårlige forhold.

Richard Orsten (1920–1945) fra Vikersund var blant dem som sommeren 1943 mottok ordren gjennom Arbeidsformidlingen i Modum om å møte til arbeidstjeneste for tyskerne. Han var 23 år gammel og sønn av Hjørdis og Hans Orsten. To år tidligere hadde han avsluttet 4 års læretid i malerfaget hos malermester Lars Sjuls Hansen i Vikersund. Planene hans var imidlertid å utdanne seg til kunstmaler, noe han hadde store anlegg for. Dette skulle etter hvert bli hans vei ut av det tunge tvangsarbeidet, for skolegang var en gyldig grunn for fritak.

I juni 1943 måtte han reise hjemmefra for å ta tjeneste i et firma som ble kalt «Tre & Betong» i nærheten av Tromsø. Firmaet skulle siden vise seg bare å eksistere på papiret. Arbeidet han måtte utføre, var direkte underlagt tyskerne og var både tungt og tidvis svært risikofyllt. Blant annet måtte de bære ammunisjonskasser gjennom minelagt område, ledet av en tysk offiser. En skulle ikke trå langt utenfor tyskerens fotspor før man risikerte å utløse en eksplosjon, noe som selvsagt gjorde arbeidet ekstra belastende. En tysk soldat ble da også drept der oppe på denne måten.

Richard Orsten var aktiv i motstandskampen under hele krigen. Allerede i april 1940 ble han arrestert av tyskerne etter kampene ved brua i Vikersund, men slapp fri etter noen få dager. Etter studieoppholdet ved Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo kom han inn i illegalt arbeid, som resulterte i et tre måneders opphold på Grini fra juni 1944. Senere fortsatte han likevel motstandskampen og hadde mange slitsomme turer innover Modumskogene.

Alle påkjenningene hadde imidlertid gitt hans hjerte en knekk, noe som var en medvirkende årsak til at han druknet under en båttur på Tyrifjorden St. Hansaften 1945.

Nedenfor gjengis et utdrag fra noen av brevene som ble sendt mellom ham og familien hjemme i Vikersund under den tida han var i Tromsø. På grunn av mulighetene for sensur, og sikkert også for å spare de hjemme for engstelser, forteller han lite i brevene

om arbeidet sitt og faremomentene som var forbundet med det. Likevel skulle brevene gi et godt bilde av hvordan krigen artet seg både for den som var ute i tvangsarbeid, og for dem som satt igjen hjemme med bekymringene for en sønn og bror.

Forordning av 9. juli 1941.

Pålegg om å ta arbeid.

Hr. Richard Orsten, f. 26/7-20,
Vikersund.

På vegne av Direktoratet for Arbeidsformidling og Arbeidsløshetsstrygd og med hjemmel i forordning av 9. juli 1941 § 1 pålegges De herved å ta arbeid hos firma Tre & Betong adr. Tromsø arbeidssted Tromsø fra 15/6-43 da De må tiltre reisen og på raskest måte søke arbeidsplassen. Pålegget gjelder til 15/12-43. Det er gitt på disse betingelser: Wehrmachtstariff.

De må møte den 15. juni på Wahl skole, Herslebsgt. 26, Oslo, hvorfra fellestransport blir ordnet. Reisetillatelse til Oslo må ordnes hos lensmannen. Der må tas med klær, støvler, spisestell og rasjoneringskort, samt om mulig ulltepper. Reispenger til Oslo, samt kostpenger betales av arbeidsformidlingen. De gjøres uttrykkelig oppmerksom på at det etter forordningens § 6 er forbundet med straffeansvar ikke å etterkomme pålegget. Hvis De forsetlig eller uaktsomt unnlater å bringe med nødvendig arbeidsutstyr som De har eller har adgang til å skaffe Dem, kan dette bli å anse som overtredelse av pålegget.

Arbeidsformidlingen, Modum, den 8. juni 1943.

O.J. Sørli
ombudsmann/kontorstyrer.

Den 18. juni telegraferte han den første, korte meldingen hjem: «Reiser idag fra Oslo. Alt vell. Rich.»

Siden fulgte brevene forholdsvis tett:

Trondheim søndag 20. juni

Kjære dere!

Ja, nå er jeg kommet til Trondheim. Vi reiste fra Oslo fredag kl. 12 middag og var her lørdag ettermiddag kl. 5. Reisen var igrunn interessant. Vi reiste etter Mjøsa opover. Var innom både Hamar og Lillehamar og kikket. Så bar det opover Gudbrandsdalen. Vi var innom på Dombås og fikk varm suppe. Det er ca. 200 mann av oss

Richard Orsten.

ifølge. Det er en klist av oss på 5 moinger som holder sammen, og det skal vi prøve og fortsette med. Vi reiste i mange timer som det bare var høifjell, over Dovre. Der var det mye snø enda, og surt og kaldt. Men her i Trondheim er det varmt og godt. På stasjonen her blev vi mottatt av tyske rutebiler som kjørte oss ut til Lademoen. Her er det en hel brakkeby, med så å si alle nasjonaliteter i. Vi får gå og komme som vi vil. Vi reiser antaglig videre med båt imorgen. Det er igrunn slitsomt, og en må være jævlig hard og frekk. Hvis Helge blir utkalt så må dere gjøre alt, så han slipper. Han får isåfald heller prøve om å få bondejobb eller noe annet. Hils alle kjente. Jeg sender antagelig et kort før vi reiser videre.
Ha det så bra.

Hilsen Rich.

Narvik St. Hans aften

Kjære dere.

Ja, nå har vi anløpt Narvik havn etter en innteressant reise oppetter kysten. Vi reiste fra Trondheim mandag middag, og var her i Narvik i ettermiddag kl. 5. Oppholdet i Narvik var også innteressant, men mye skitt også. Vi lå oppe i brakkebyen oppe på Lademoen. Det er et stort område som der bare er brakker, med gater og skilt og navn og veggelus. Første natta blev jeg stukket noe jævoli, det er så plagsomt, særlig om natta brenner og klør det så fælt. Vi er glade for at vi kom derfra. For det første var det så

mange folkeslag der, og mye elendighet der. Vi var der til mandag middag, da blev det oppstilling igjen, og talt opp, om nogen skulde ha stukket av. Så blev vi fraktet med tyske troppebiler ned til kaia, hvor det store d.s. «Jupiter» lå. Vi blev rent i godt humør, for tyskeren, reiseføreren vår, loote oss køieplasser. Men vi blev sørgelig skuffet, for vi blev puttet ned under dekk, i et lite lasterum – 150 mann av oss, og bare 1 1/2 m. under taket. Ikke et vindu eller en luft-glugge – så dere kan tenke dere hvordan det er. Men jeg er mindst mulig dernede, sitter helst på dekket, men det er så grådig kalt oppetter her, snøfjella går helt ned til vannet, men det går da. Vi har gått i konvoi, med krigsskip og tankskip. Og båten som vi er på er det 200 tyskere. Vi går og ligger med liobelter og ved luftværnkanonene står tyskerne parat. Tyske speidingsfly følger oss – men det blir jo en vane dette og, men noen fornøielse er det jo ikke. Det er bygd 2 køier i høida rundt hele veggene her så det blir lavt under taket, så vi får rent koelningsfornemmelse, men en blir jo så trett at en sovner som en stein. Vi får en porsjon varm suppe til middag her, eller så går det i stomp, pølse og pils, så jeg har ikke sultet noe hiittil. Vi fikk landlov i ettermiddag så nå har jeg kikket på Narvik, vært rundt og sett på mye merker etter krigen, bare hustuftene synes mange steder, og på havna ligger enda noen skips-vrak. I morgen skal vi over i en annet båt som skal føre oss til Tromsø, hvor vi antagelig er i morgen natt. Jeg sendte et kort da jeg var oppe i byen, så dere får vel det først. Skal prøve og sende dette brevet herfra imorgen. Hils alle kjente. Hvis noen annen hjemme blir utkalt, så må de gjøre alt de kan for å slippe.

Hilsen Rich.

Den 25. juni sender han telegram hjem med meldingen:

«Ankommet til Tromsø. Rich.»

Samtidig skriver han det første brevet derfra:

Henriksvik, Kaldfjord, Tromsø 25/6-43

Kjære alle hjemme!

Idag kom vi til Tromsø, og blev videresendt 1 tim. båtreise ut i fjorden til et sted som heter Henriksvik, Kaldfjord pr. Tromsø.

Her er det så kaldt og vildt, snøfjella går nesten helt ned til fjorden. Det er en øi som ligger ute i Tromsøsund (vistnok Kvaløy). Firma «Tre & Betong» har vi ikke sett noe til, men derimot er vi kommet direkte under den Tyske Wehrmacht. Her er det igrunn uovant for oss som kommer fra sydnorge, og vi er spent på hvordan det blir med kosten, for vi må visst stille oss selv, men vi har protestert, og 3 mann av oss er utatt til og reise inn til Tromsø og snakke med arbeidsformidlingen, deriblandt jeg, så jeg sender brev så fort jeg ser hvordan det går, men det blir vel en ordning. Får høre mere om det siden.

Det er 35 mann av oss her i et lite privathus, så vi ligger næsten oppå hverandre. Fra Narvik reiste vi torsdag morgen med d.s. «Bretagne» stor hurtiggående passasjerskip, sammen med fl. 100 tyske soldater, og vi blev naturligvis stuert ned i lasterummet igjen, men vi kom da helskinnet frem. Midnatt-sola og landskapet er nok enestående og se på, men det er så hardt og barskt, så en liten blink av Berjums-voja har jeg nesten større glede av å se. Jeg er spent på hvordan arbeidet og kostholdet videre blir, og det skal jeg fortelle i et brev senere. Det er mulig at brevene heretter blir censurert, men vi får da se. Husk endelig på hvordan jeg skrev om Helge, og det samme for dere andre. Jeg hadde aldri tenkt mig at det vilde bli så slave-messig. Hvis Helge blir utkalt så burde han heller søke sig inn i H.T., for jeg hører de andre guttene sier at det var dans på roser mot dette her. Men dere behøver ikke å bekymrest for mig, for jeg tar det lett, og er likeglad, så det skal nok gå. Jeg er sammen med 4 moinger: Gunnar Sem, Brynjulf Andersen, Karlo Kjølstad, Adolf Olsen, som aller er greie karer, (...)

Vil dere sende barbersåpe, speil (liten), skjorte og strømper, får brev snart igjen.

Hilsen Rich.

Vikersund den 28/6 1943

Kjære Richart!

Takk for kortene, brevet og telegrammene. Fikk begge telegrammene idag morges. Jeg blev helt nervøs da jeg trodde det var noe galt. Vi syntes alle at det var så morsomt å høre fra dig. Det er bra at du er fremme, for det har vel vært en slitsom tur. (...) Er det bare et lite sted der du er? Får håpe at det ikke er alt for trist der. Vi tenker på dig og snakker om dig mange ganger om dagen. Er det bra med maten der og får du noe melk? Du tok ikke med hverken melkebok eller kjøtikort eller grønsakkort. Hvis du skal ha dem får du si fra. (...) Du er nok ikke så begeistret skjønner jeg og det er jo ikke så rart heller. Når du bare blir lit bedre kjendt så få du prøve å bo hos private, det er det vist flere deroppe som gjør. Har du truffet noen kjente? Får håpe at vi har dig igjen her snart, med både helsen og livet i behold.

(...) Ja, nå må du ha det bra, skulde ønsket jeg hadde hatt noe godt å sendt dig men det må vel bli noe frukt og grønsaker å få kjøpt å da skal vi sende opover til dig. Med tusen kjærlige hilsner til dig fra alle her hjemme. En kjærlig hilsen fra far og mor.

Maten er det gjennomgående temaet i disse brevene. Lite mat og hardt arbeid er en dårlig kombinasjon, og den 10. juli sender han telegram hjem – nå er det tydeligvis prekäert:

«Kan dere sende mig noen brød og smørmerker straks. Rich.»

Samme dag skriver han hjem:

Henriksvik,
Kaldfjord, den 10/7-43

Kjære alle hjemme!

Tusen takk for brevet. Det var så morro å høre fra dere igjen. Brevet hadde bare brukt 3 dage, så jeg fikk det tirsdag ettermiddag.

Vi har nå kommet godt igang med arbeidet her, og tiden går ganske fort. Vi begynner kl. 7 om morgenen, frokost 1/2 10, middag fra 12 til 2, og kvelden kl. 6. Fri hver søndag og slutter kl. 1 lørdag, men jeg er redd for at det blir striere med tiden. Vi må fortsette med og holde oss kosten selv, og da blir det deretter. Menyen er fisk og atter fisk, og fisk dagen deretter igjen å. Mest klippfisk, men nå blir det vist snart fersk torsk og få, som vi skal få kjøpt av fiskerne som bor her. Du vet, en blir lei fisken i lengden, og det at det bare er koft fisk (og poteter sommetider). Noe stekt mat har jeg ikke smakt siden jeg kom hit.

Men det er da noe som er bra her, og det er at jeg har stelt meg godt med ei enke som bor ute på øia her, og hun har lovet og bake brød for mig vis jeg kan skaffe mrk. Og det har slumpet jeg har fått mig et godt måltid mat der. (Men det får dere ikke si til noen.) (...) Det er mest skodde og surt og kaldt, så jeg går fult vinterkledd. Det er en øi vi er på som ligger ut i havet for Tromsø, og det gjør jo sitt til at det er kaldere her enn på fastlandet.

Provianten får vi på fiske-skøite fra Tromsø, og da kan det bli uregelmessig. Jeg gleder mig til (hvis jeg kommer hjem til høsten) å få mig ei skikkelig kaninsteik og ligge i ei god seng. Det var rene velstanden hjemme mot her. Det er greie gutter her, og mye morro i brakka om kvelden. Søndag kveld var vi på høieste toppen her som er 1200 m. og så midnattsolen gikk helt ned i hav-randen og så stige rød og fin op igjen.

(...) Vis dere vil være så snilde og sende litt pålegg og litt – tomatkart og eplekart den holder sig jo, vis det er råd og få fatt i det da.

(...) Jeg hadde ingen annen utvei idag, enn og telegrafere hjem, (for jeg er i ei kattepine for mrk.) Så hvis dere kan skaffe mig noen brød og smørmrk., sukkermrk. er vel vanskeligere med. Men det vilde være ei god hjelp. En slenger litt i skjekene hvis en plystrer maten vet du. Jeg skal sende noen penger siden.

(...) Gunnar Sem fikk Aftenposten tilsendt idag, og det var interessant. Hvis dere vilde sende noen «Busker» somme tider var det morro. Jeg har sendt brev til Godfred, og han har jeg bedt om, eller få dere, til å melde mig ut av kommunen og sende det kortet til mig. Da får jeg rasjoneringskortet mitt her i Tromsø.

(...) Så får dere ha det så bra og lev vel.

Hilsen Rich.

P.S. Vi får antagelig en rasjon tørrmelk her, hverken melkebok eller grønsakkort har jeg bruk for, da en ikke får kjøpt noe slikt her.

Du spurte om jeg har truffet noen kjente. Første lørdagen jeg var her, var jeg i Tromsø, og opsøkte adressen til Bomba (Magne Hammerstad), men han og Halkinrud hadde flytt. Men jeg snakket med Foss (Ellef Foss fra Geithus), han var kjøkkengutt på ei tyskerbrakke i Tromsø og hadde det bra (...)

D.S.

Henriksvik, 18/7-43

Kjære alle hjemme!

Tusen takk for 2 brev, rasjoneringskort og pakke. Jeg ser på stemplet at de er sendt 12/7 fra Vikersund, og jeg fikk dem igår 17/7.

(...) Jeg har fått telegram fra Modums forsyningstjeneste, og har nå fått kortene heroppe. Vi får ukerasjoneringskort, som tyskerne henter for oss inne i Tromsø. Men det blir så alt for lite, så jeg viste ingen annen utvei enn å telegrafere hjem. Håper det ikke var for vanskelig for dere. Men nå har jeg jo fått de, så nå blir det velstand. For den enken som jeg snakket om sist, hun skal bake brød for mig, og kanskje hun skal vaske tøyet mitt også.

Jeg får litt mat der sommetider. Det er ei koselig kjerring, den eneste feilen er at det er litt for lang vei dit. Men jeg er der noen turer i uka, og da har det sluppet jeg har fått litt melk, og et godt måltid mat får jeg hver gang, så du vet, jeg går så ofte jeg får tid. Får si til guttene hjemme at tobakks- og brennevinskortene mine kommer vel med, da det slenger at jeg får byttet litt mat på dem. (...)

Det er søndag formiddag nå, og jeg sitter her ved brakke-bordet, sammen med de andre guttene og skriver. Vi venter på fiskemiddagen igjen. Det er ikke fritt for jeg tenker på dere, og ønsker mig hjem til middagsbordet hjemme.

(...) Vi merker ikke så mye til sommeren her, men så er vi jo bare 60 mil fra Svalbard og 193 mil fra Vikersund. (...) De eggene som jeg fikk fra Ruth var dessverre råtnet. Så vis det blir noen siden så vær så snild og kok dem først. Hvis dere greier noe mat siden, særlig pålegg o.l. så vet dere at det kommer godt med. Jeg skal sende noen penger når det lir på. Ellers så har jeg det etter forholdene bra, og er frisk. Har du mor, husket på å vaske penslene mine? Har det vært noen og spurt etter bilder nylig? (...)

Med mange tanker og hilsner fra
Rich.

2 Moinger som har vært i Tromsø idag, kommer hjem nå, og forteller at de har snakket med Halkinrud. Han arbeider en 1/2 tim. vei ut for byen, og har maten hos tyskerne, og hadde det ikke så værst. Han sa det er bedre for dem som får forpleiningen direkte av tyskerne.

Han forteller ikke alt til de hjemme, som nevnt sikkert mest pga. faren for sensur. Et av brevene er da også blitt sensurert, og har påskriften: «Alf Surtz, brakkesjef», så dette var en realitet han måtte forholde seg til.

I et brev til broren Dagfinn må han tydeligvis likevel ha ymtet litt om muligheten for å slippe hjem tidligere enn først antatt. Brevet er borte, men svaret fra Dagfinn finnes:

Båsheim, 11/8-43

Kjære Richart!

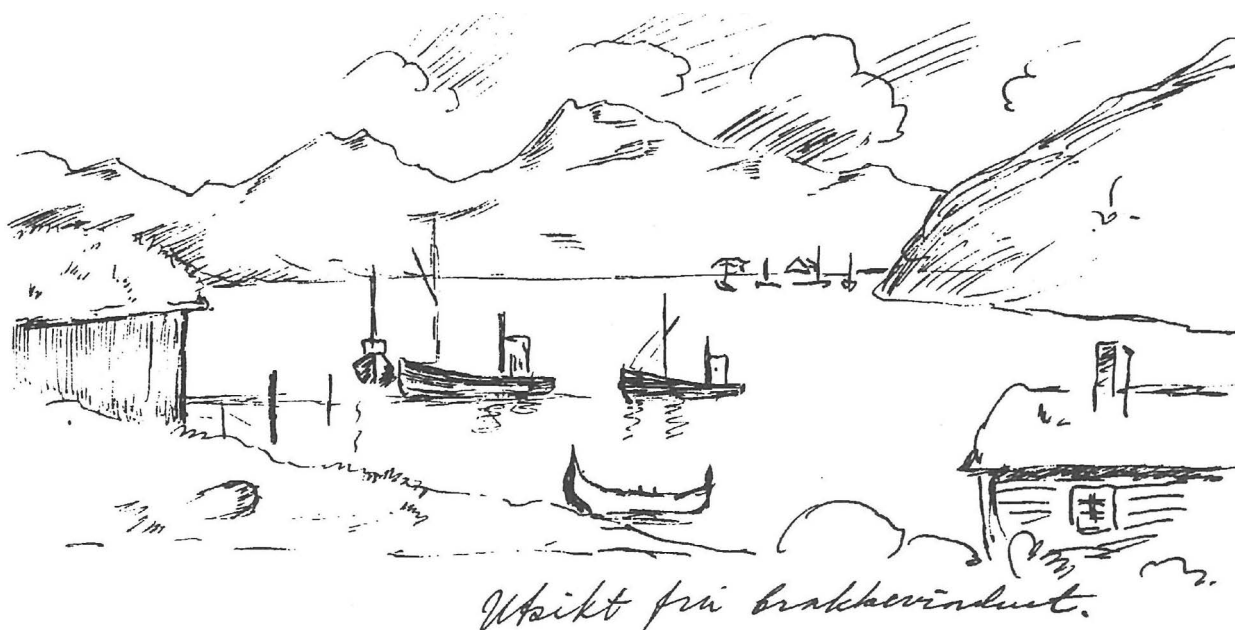
Tusen takk for brevet (...)

De mrk. er ikke noe og snakke om. Det er det eneste jeg har å glede dig med. Begynner det og gå «innpå» med dig igjen, så send bud. Jeg skal som sagt gjøre hvad jeg kan. Alltid kan jeg nokk vri te litt. Stol på det!

Jeg ser at du har sjangse til å slippe hjem til høsten – og den sjangsen er nokk temmelig stor tror jeg! (Da offiseren har sagt det!)

(...) Så får du ha det så bra du bare kan da. Kan hilse fra alle hjemme.

Med mange hilsner fra
Dagfinn.

Utsikt fra brakkevinduet.

Richard Orsten laget et riss av utsikten fra brakkevinduet i Henriksvik og sendte sine foreldre.

Vikersund 12/8-43

Kjære Richart!

Tusen takk for pengene som du sendte migj, di kom godt med, for som du vet så er der så mange huller å fylle bestandig. (...) Tenker så på deg især når vi får litt ekstra her såsom ost. Hvordan greier du deg med brød og smør, det siste blir det snøtt med her også. (...) Ja, her er det ikke rart med middagsmaten, kjøtt har vi ikke fått siden du var hjemme og fisk er det nesten ikke heller og er det no så er det dårlig. Du ser det er ikke så greit her heller. (...) Du er vel frisk om dagen, eller føler du manglene i kosten. Jeg er riktig glad for at du får deg litt mat og melk hos den enken. (...) Du får hilse og takke enken fra mig, for at hun er så snill. (...)

Jeg slutter brevet med tusen kjærlige hilsner fra far og mor.

Richard forsøker hele tiden å finne en måte å slippe videre tvangsarbeid på, og den 20. august sender han et oppglødd brev hjem:

Henrikvik 20/8-43

Kjære dere!

Tusen takk for pakken, jeg fikk den idag. Jeg skal si det smakte godt. De (tomatene) hadde holdt sig bra, så de var helt fine og modne.

Men saken er den at jeg snakket med sjefen i Tromsø arbeidsformidling. Og da han hørte at jeg hadde malt og tenkte og fortsatte med det, anbefalte han mig og søke mig fri, da jeg etter loven hadde store sjangser.

Hvis jeg kunne få en bevidnelse av f.eks. Onsager (ved Nasjonalgalleriet i Oslo) at han har sett bildene mine, og får en skrivelse av ham at jeg – som han sa ivinter da jeg var hos ham – absolutt skulde fortsette og male.

Hvis far vilde ringe inn til ham, og få den bevidnelsen – og hvis det går, forelegge den for Sveås i Vikersund. Da kan Sveås – vis han da vil, etter loven frigi mig – som han da gir beskjed her i Tromsø om. Vis ikke Sveås går med på det, så kan dere sende eventuelt bevis til mig her så skal jeg forelegge det for sjefen i Tromsø da han lovt og hjelpe mig.

Hvis det ikke lykkes hos Onsager, så prøv og få meldt mig inn som elev på en eller annen skole i Oslo – ialfald så dere bare får et bevis at jeg skal gå på en eller annen skole ivinter. (...) Men hensikten min er at jeg – hvis jeg kommer hjem nå i september vil reise til Oslo og gå på en tegneskole. Så vær så snild og prøv og få mig inn på et eller annet sted. Jeg sendte 150 kr. igår og vis det blir no utlegg, kan dere bruke av de.

Jeg vilde ikke ha brydd dere med dette hvis det ikke var for at sjefen i Arbeidsformidlingen her lovt og hjelpe mig, og at jeg har alle sjangser for og slippe. Jeg håper at dere gjør hvad dere kan for og ordne dette, og så fort som mulig – ja dere skjønner det vel selv. Send svar telegrafisk i alle tilfeller, for vi får smi mens jernet er varmt.

Hilsen Rich.

I et brev den 22. august til søstrene Inger og Aase forteller han at arbeidet har hardnet noe til:

«Arbeidstiden er blitt litt striere nå. Idag, søndag, har vi holdt på og bært kalksekker fra en båt og opp i batteri. Det var en riktig sjauer-jobb. Men det er jo mye morro og leven her og, da det jo er 35 norske av oss her. De fleste er fra Sarpsborg, forballspillere og greie gutter».

Ei uke seinere har imidlertid ting begynt å skje, og den 28. august får han telegram hjemmefra:

Har telefonert om saken for hans anbefaling.
Nærmere brev.

Hilsen far.

Tre dager etter, den 31. august, kommer det neste, oppmuntrende telegrammet fra faren, som da er i Oslo for å tale Richards sak:

Kunst og Handverkskolen
Arbeidsformidlingen.

Far.

Bakgrunnen for dette var attesten fra Nasjonalgalleriet, og påskriften om at han allerede var tatt opp som elev ved Statens håndverks- og kunstindustriskole:

Nasjonalgalleriet

Oslo 31-8-43

Rikard Orsten anbefales å få høve til å frekventere Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo for der å få det første grunnlag til sin utdanning som kunstmaler.

Nasjonalgalleriet
Søren Onsager

Ovennevnte er tatt opp som elev.

Oslo, 30. august 1943.
Statens håndverks- og kunstindustriskole
E. Kjellstad
Sekretær.

Dette gir ham naturlig nok håp om snart å komme hjem igjen, men han tør ennå ikke være for sikker. I et brev hjem den 5/9 skriver han:

(...) Jeg venter spent på svar fra arbeidsformidlingen om dagen, etter jeg fikk telegrammet fra far. Håper inderlig det går i orden men ettersom sjefen i Arbeidsformidlingen i Tromsø sa, så skulde det gå bra.

Men hvis det skulde klikke, så får dere være så snilde og sende våttene mine. Men det kan dere jo vente med, og se hvordan det går ellers. Hvis jeg kommer hjem nå, så skal jeg kanskje få med en otting med prima spekesild, som en fisker her har lagt ned for mig av fersk sild, som er fisket nå ihøst. Da skal dere få smake på god sild.

Hvis ikke, skal jeg prøve og få sendt den men det er jo vanskeligere.

Det er søndag idag, og underoffiser Ekkerht har vært her og lønnet oss. Vi har alle diet pengene våre tilgode, men vi blev lovt dem til Fredag. Det er kr. 1,50 pr. dag og det skulde jo bli litt det og fra 15. juni, hvis vi får de da.

Jeg får vel slutte nå, da det blir litt for mørkt til og skrive, vi har ikke noe lys her enda. Men vi skal få lånt noen karbidlamper av tyskerne her.

(...) Så håper jeg at jeg snart er i Vikersund igjen.

Hjemme på Vikersund har også håpet om snart å få se igjen Richard steget (de to første sidene av brevet mangler, men det må trolig være sendt i begynnelsen av september 1943:)

.....som du ser av forannstående. Press på distriktskontoret – eller den mann du snakket om i mors brev. – Det regner her idag, – å krigen går sin gang – men mot slutten.

Håper du snart kommer – eller får jeg prøve Kulturminister Fuglesang, som den siste prøve. –

Å, så overlater jeg ordet til mor. (...)

Hjertelig hilsen Far.

Kjære Richard!

Ja, nå har far redegjort for sit arbeide med saken og som du ser har han ikke ligget på latsiden. Jeg håper inderlig at du må få komme hjem snart. Hver gang det ringer i telefonen så tror jeg at det er telegram fra dig om at du er avreist fra Tromsø.

(...) Torsdag gikk det et langt tog med norske officerer som er blitt arrestert og skal til Tyskland. Det var helt svart av folk på stasjonen for å si adjø og gi dem tobak og frukt. De skrek hurra og vinket

så lenge di så dem. På hvert tog var det sikkert 1000 stk.

(...) Nå må du være forsiktig så du ikke blir syk og så håper jeg det ikke blir så lenge før vi har dig her igjen.

Med mange kjærlige hilsner fra mor.

Og så – etter 3 måneders tvangsarbeid – kom telegrammet med meldingen han hadde ventet på:

Vikersund den 9/9 -43 kl. 9.15

Richard Orsten
Henrikvik

Du er telegrafisk hjemkalt den andre, stopp.
Spør derværende Arbeidskontor.
Hilsen far.

Med dette var Richards tvangsarbeid for tyskerne over, og han kunne vende hjem igjen til Vikersund.

Og åttingen med spekesild – den fikk han med seg sørover, til stor glede for dem hjemme, og det enda han ble budt atskillige kroner for silda på veien hjem.

Thure Lund:

Fra bondeorganisasjonenes barndom

Fra Oplandske Tidende 10/12-1904 finner vi følgende artikkel som sier litt om hvordan de senere bondelagene prøvde seg fram for å finne en tilfredsstillende form:

MODUMS BONDELAG

Hr. redaktør!

For mange aar siden ble «Modums sogneselskab» stiftet, og det gikk godt hele tiden, da det havde mange af bønderne som medlemmer med dyktige formænd.

Nu, for et par aar siden skulle det omdannes og kaldes «Modums bondelag» men siden den tid har laget

ført en hensygnende tilværelse, og det ser ut til at dø ud af sig selv. Paa Snarum er det dannet et landmandslag, og det ser ud til at gaa godt, da der er mange medlemmer og holder møder titt og ofte. Kunde ikke «Modums bondelag» trives ligesaa godt?

Man ser fra andre bygder at landboforeningerne foranstalter indkjøb af kraft- og straafoeder m.v. til stor nytte for medlemmerne. Det henstilles til formanden at han faar lidt mer liv i bondelaget igjen, da vil hensigten med disse linjer være naaet.

En moing

Kua mangler ribbein!

Under den store auksjonen etter Kaya Wigerson kom det en munter episode da ei eldre kone, som hadde sømfart de fleste kuene, kom heseblesende og sa at det var ei ku som manglet ribbein, så den kua var det feil ved. Etter et lite oppstyr blei kua undersøkt, og lensmannen som holdt auksjonen sa at alt var i orden. Men for en gangs skyld var det ei ku som var så feit at man ikke så ribbeina slik uten videre. Det var ellers ikke vanskelig å telle ribbeina på kuene den gang.

Dyrk erter og vikker!

Det er nesten så en skrur tida tilbake når en leser i Oplandske Tidende fra 20. august 1904 at bøndene blir oppfordret til å dyrke kvelstoffsamlende vekster, erter, vikker, kløver m. m. Det heter i artikkelen at disse ved siden av å tilføre jorda kvelstoff også gir et eggehviterikt for. (Nå heter det visst protein). Det heter at dette blir billig. Å kjøpe kvelstoff og protein vil bli alt for dyrt i lengden heter det i artikkelen. Er det ikke noenlunde samme tankegangen i dagens biologiske- (eller er det økologiske) jordbruk?

Difterieepidemien på Modum i 1889

Allerede den store oldtidslegen Hippokrates (ca. 460-ca. 375 f. Kr.) nevner betennelser i svelget. Men i alminnelighet tilskriver man Arethalus fra Kappadokia (ca. 81-ca. 138) æren for å ha beskrevet sykdommen slik at man med en viss grad av sannsynlighet tør gå ut fra at det virkelig har vært difteri.

En lignende sykdom ble også beskrevet av Aëtius fra Amida (502-575). Men etter den tid gikk det mange hundre år før vi i den medisinske litteratur igjen finner tegn til at sykdommen var kjent.

På 1500-, 1600- og 1700-tallet er det beskrevet epidemier av en sykdom i Europa, som kan ha vært difteri. Og midt på 1800-tallet spredte sykdommen seg over store deler av Europa og Amerika. Difteribasillen ble påvist i 1884.

I Tidsskrift for praktisk medicin 1889 forteller legen Hans Gabriel Sundt Dedichen (1836–1899) i en artikkel med tittelen «Difterit gjennom melk» om en difteri-epidemi i Søndre Modum som spredte seg fra fjøset i Nordbråten.

Han skriver her:

«Jeg har netop havt under behandling en række difteritilfælde, hvis smitteforhold og forløb maaske tør gjøre krav paa opmerksomhed.

Fra 5te til 17de januar d.a. angrebes efterhaanden 14 individer i 6 forskjellige familier af difterit. Da alle disse familier fik sin melkeforsyning fra samme fjøs paa gaarden Nordbraaten, var min opmerksomhed tidlig henvendt paa muligheden af, at smitten skrev sig derfra; men paa mine spørsmaal i denne retning fik jeg altid det svar, at der ingen syge var eller havde været paa Nordbraaten.

Den 18de januar presenterede fjøsgutten paa Nordbraaten sig med difterit, og gennem ham fik jeg nu oplysning om, at en sypige, datter til fjøskonon paa Nordbraaten, straks over nytaar var kommen hjem fra Kristiania, hvor hun havde været i besøg hos en søster, hvis barn kort tid forud var kommen hjem fra difterilasarettet helbredet. Samme sypige havde selv ligget syg i 3-4 dage, men hun havde ikke søgt lægehjælp, og hun benegtede senere paa min examination, at hun havde havt ondt i halsen. Det havde efter hendes mening kun været almindelig forkjølelse. Hun var imidlertid aabenbart bleven forskrekket over, at hun muligens skulde have været medvirkende aarsag til al denne sygdom, og det kan nok tænkes, at hun af den grunn ikke siger den fulde sandhed. Det er jo ogsaa muligt, at hun som friskt medium gjennom sine klæder har overført difteribaciller, som da hun har hjulpet sin mor med melkestellet, kan have fæstet sig ved kjørler eller melkekar og saa er bragt videre.

Al melkeleverance blev nu straks standset, fjøset og hele melkestellet paa Nordbraaten blev grundig rensset og desinficeret, og derefter optraadte ingen nye tilfælde udenfor de smittede familier før en uges tid senere, da der anmeldtes 2 nye difteritilfælde paa Nymoen, som ligger en halv mils vei fra Nordbraaten og de tidligere angrebne familier. Ved indtrængende examination blev det imidlertid oplyst, at faderen til disse to sidst angrebne børn, aftenene før desinfektionen blev foretaget paa Nordbraaten, havde faaet overladt nogle liter melk paa den betingelse, at han skulde koge den, før den blev benyttet. Børnene havde imidlertid faaet fat paa melken, før den blev kogt, og havde drukket dygtig deraf.

I det hele blev 24 individer, fordelte paa 8 familier, angrebne. Flere familier, som boede tæt ved de angrebne, men fik sin melkeforsyning fra et annet fjøs, angrebes ikke. Alle de behandlede er nu friske. Paa nogen snøvlen nær har der endnu ikke vist sig tegn paa difteriparalyser ¹⁾. Et to aars gammelt barn døde uden at være anmeldt for mig, men formodentlig af difteri, da en ældre broder nogle dage senere hadde difteritbelæg. Belægget forplantede sig i regelen fra tonsillerne ²⁾ over velum ³⁾ og uvula ⁴⁾, og flere, baade børn og voksne, var haardt angrebne. Kun to ganger var der truende larynxfænomener ⁵⁾, hvilke dog tabte sig temmelig hurtig efter anvendelse af energiske brækmidler. Behandlingen var forøvrigt temmelig indifferent. Der blev ikke brugt lokale penslinger, kun gurglevande af forskjellig art, samt stimulantia, vin og roborerende ⁶⁾ diæt.

Modum 9/2 89.

Dedichen.»

Epidemien kom imidlertid igjen utpå våren. I sin medisinalberetning til helsemyndighetene for 1889 (Riksarkivet) forteller Dedichen at 27 individer ble smittet direkte gjennom melk fra fjøset i Nordbråten, og at det ikke inntraff noen nye tilfelle før i midten av april, da det var kommet en ny fjøsgutt. Han fikk i likhet med den forrige, en svært alvorlig difteri, men hans hjem lå isolert, og familien bestod bare av ham og hans foreldre.

Fjøset i Nordbråten ble desinfisert igjen, men likevel fikk enda en fjøsgutt (altså den tredje) sykdommen etter å ha vært der en ukes tid. Nå ble fjøset evakuert, og det har senere ikke vært benyttet, skriver Dedichen i sin beretning.

I denne fjøsguttens hjem var det mange barn. Seks av disse ble angrepet, og en døde. Hjemmet lå midt oppe i «Værkets Arbeiderkvarter», hvilket vil si Nymoen, og selv om det var påbudt streng isolasjon, spredte sykdommen seg til flere familier.

I midten av august var det bare noen få tilfelle igjen på denne kanten, «da der pludselig kom en ny Smitteimport». Alle almueskolebarn i Modum reiste sammen med sine lærere med jernbanen til Kristiania. Det var mellom 500 og 600 i alt.

Dedichen skriver at turen var dårlig arrangert i alle henseender, og barna kom hjem sent på natten i regn og mørke, utmattet og slitne. Etter 3-4 dager utbrøt det difteri i seks forskjellige familier. De seks angrepne barn hadde sittet i samme kupé på toget. De bodde så spredt at de ikke hadde hatt innbyrdes samkvem utenom denne Kristiania-turen. Det fortelles også at en mann «i hvis Hus et Barn for cr. 1 Uge siden var død af Difterit», hadde oppholdt seg en stund i den samme kupéen.

Dedichen skriver videre: «I de angrebne Familier var der mange Børn og dertil smaa og usle Beboelsesrum, saa Sygdommen blussede hæftigt op og krævede mange Offre. Direkte Smitteoverførelse kunde som oftest paavises, engang ved en Kat, som aflagde Besøg i de nærmest liggende Pladse og gjerne la sig i Sengen hos de Syge. Den blev dræbt og Udbredelsen standsede paa den Kant.»

Desinfeksjonen som til vanlig bestod i svovelrøyking med påfølgende karbol- og grønnsåpevaskninger, viste seg ofte å være svært utilstrekkelig. Som nevnt ble fjøset i Nordbråten desinfisert tre ganger.

I «Veiledende Forholdsregler under epidemiske og smitsomme Sygdomme» av doktor G. Løvig i Sigdal, vedtatt av Sigdal Sundhedskommission i møte 11. mars 1889, står det også at «Svovlrøgning ansees dog nu for et meget usikkert Desinfektionsmiddel». Og så står det videre: «Klorrøgning ansees for et paalideligt Mittel».

Dedichen nevner også et annet eksempel. I en familie fikk tjenestepiken en lett difteri. Etter tre dager var både belegget i svelget og feberen forsvunnet. Da det var flere barn i familien, bestemte legen at hele huset skulle evakueres og desinfiseres grundig. Etter to uker vendte moren og det eldste barnet tilbake. Noen dager deretter fikk barnet, som var 12 år, difteri og døde.

Huset ble desinfisert som første gang. Et par dager

etter var det nesteldste barnet en kort stund sammen med moren og hadde da fått med seg noen klær hjemmefra. Han fikk difteri og døde. De øvrige barn fortsatte å bo hos sine slektninger og holdt seg friske.

Dedichen har en følelse av at enkelte familier er mer disponert enn andre, således at hos dem manifesterer difterien seg straks i sine sværeste og mest intraktable former, «som om den havde fundet en frodig Jordbund, der rigtig passede for dens Trivsel, medens den hos Individier i den samme Husstand men udenfor Familiedispositionen kan forløbe ganske let.»

Hva behandlingen angår, nevner Dedichen at han «mod Epidemiens Slutning atter optog det gamle Mittel: Chlorjern», som han ga innvendig i store og hyppige doser, og han mente at han i noen tilsynelatende aldelse håpløse tilfelle hadde sett en avgjort heldig virkning av dette.

I Buskeruds Blad 22/8 1889 kan vi lese følgende: «600 Skolebørn paa Besøg i Hovedstaden. Fra 21 Skolekredse fra Drammenskanten ankom hertil i Formiddag en glad Ungdomsskare, Gutter og Piger, med Musik i Spidsen for at bese de af Byens Mærkværdigheder, hvortil Adgangen stod aaben, beretter «Morgpst.» Tirsdag. Hver Skole havde sin egen lille Fane. Der læstes saaledes: «Askers Skole», «Enger Skole», «Flattum Skole», «Fure Skole», «Nymoen Skole», «Drammens Papirfabriks Skole», «Hole Skole», «Vikersund Skole», «Jelstad Skole», «Øderud Skole», «Kongsrud Skole», foruden et Par til. Samtlige stod under Ledelse af Sognepræst til Modum, Grønvold. Universitetets Samlinger toges først i Øjesyn. Man afrejste med Extratog fra Vikersund Station imorges Kl. 5.50. Afrejsen herfra fandt Sted Kl. 6,5 Min, Eftermiddag, hvorefter de skal være ved Vikersund Kl. 9,38 iaften.»

¹⁾ paralyse = lammelse

²⁾ tonsill = mandel

³⁾ eg. velum palatinum = ganeseilet (den bløte gane)

⁴⁾ uvula = drøvelen

⁵⁾ larynx = strupehodet

⁶⁾ roborerende = styrkende

Jon Mamen:

Heggen prestegård

Gårdsnr. 28 i matrikkelen for Modum. Gården har vært prestegård så langt tilbake som vi kjenner til.

NAVNET

Navnet kommer fra Hegg-vin, og består av trenavnet «hegg» og endelsen «vin», som betyr grasslette. Gården ligger i rekka av gamle gårder som strekker seg sørover fra Vike: Disen, Heggen, Spone, Hovland, Øhren, Sønsteby. De antas å være ryddet som selvstendige gårdsbruk i begynnelsen av vår tidsregning. På gården ble Heggen kirke bygget sist på 1100-tallet.

Før reformasjonen, og iallfall fram til svartedauen, var det prest ved hver kirke på Modum. Vi kjenner Prestegården på Snarum. Også ved Nykirke var det prestegård. I det minste fra reformasjonen 1536 var Heggen bolig for soknepresten i hele Modum.

PREST/ALMUE

Forholdet mellom prest og almue var preget av gjensidig avhengighet (Jeg bruker ordet «almue» framfor «menighet»). De betyr det samme, men «menighet» har fått en biklang av noe ekskluderende). Begge parter hadde plikter og rettigheter overfor hverandre. Ordningen ble til i middelalderen og besto nesten uforandret til 1897. Ennå består prestens rett og plikt til å bo på prestegården og almuens rett til å påvirke gjennom prestegårdstilsynet som kommunestyret oppnevner. Litt mer om prestens lønn seinere.

BYGNINGENE PÅ PRESTEGÅRDEN

Bygningene på prestegården besto dels av hus som almuen hadde ansvar for, og dels av hus som presten selv eide og vedlikeholdt. Chr. 5s lov bestemte at almuen skulle holde herrekammer, borgstue og stall på prestegården. Dette var en gjentakelse av tidligere bestemmelser. Det var ikke bestemt nærmere hva som skulle ligge i disse begrepene; det var opp til forhandlinger mellom prest og almuens representanter å finne ut av. Herrekammer og borgstue kunne være hele hus eller rom i et hus. Ordningen oppmuntret til stor stabilitet. Slik det engang var blitt, slik hadde det lett for å forbli.

Ved presteskifter ble det holdt åbodsforretning. Det var en slags rettsak hvor presten, eller de som styrte boet, svarte for eventuell forringelse av gården, og hvor den nye presten kom med sine krav overfor almuen. Den nye presten kjøpte bygninger og innbo av forgjengeren eller av boet.

Einar Sørensen ved Drammens Museum har skrevet om bygningene på Heggen prestegård med utgangspunkt i referatene fra åboden i 1792, da Christen Teilman kom til Heggen. Teilman fremmet

krav om at husene skulle settes istand etter tidens krav om bekvemmelighet. Ved den anledning ble den gamle borgstuen gjort om til herrekammer og hovedbygning, mens herrekammeret ble borgstue. Almuen tok ansvaret for 1. etasje og for taket. Det huset vi kaller borgstua, avgrenset tunet mot sør. Det ble flytta i 1930 og gjort til forpakterbolig.

Men husene sto alt i 1792. Det ser ut som hovedbygningen var oppført i 1685. Forpakterboligen kan være enda eldre. Hovedbygningen ble bygget om i 1862. Tilbygg mot nord i 1890.

I en beskrivelse av sokneprestembetet fra ca 1870 står: *Af Bygningerne vedligeholder Almuen en toetages Herrekammerbygning og Stalden, og Sognepræsten Vaaningshuset, Fjøset, Ladebygningen, et Vedskur, to Vognskur, en Materialbod, Bryggerhuset, Svinehuset og en Potetskjælder. Angaaende Vedligeholdspigten med Hensyn til huserne haves Bestemmelse i Reskript af 26de Juni 1801, og er desuden den 7de September 1866 derom indgaaet Forening mellem Almuen og Sognepræsten.*

PRESTENS LØNN

Også prestens lønn var almuens sak. Nevnte reskript av 1801 bestemmer hvordan soknepresten skal lønnes:

- 1 Rettighetene fra mensalgodset; dvs kirkegodset som var lagt til «prestens bord», besto av avgifter lagt på gårder i og utenfor bygda. I 1870 utgjorde disse avgiftene ca 100 Spd (Mensalgodset ble etterhvert solgt og inntekten lagt til Opplysningsvesenets fond, jfr Grunnloven §106).
- 2 Tiende fra almuen utgjorde ca 350 Spd
- 3 Høytidsoffer utgjorde 550 Spd
- 4 Betaling for prestelige tjenester utgjorde ca 290 Spd.

Prestegårdens inntekt er ikke reknet om i penger. Tolv husmenn betalte årlig i avgift 25 Spd foruten pliktarbeid. Det er ikke sikkert at gården ga noe netto utbytte.

I 1870 er bruttoinntekten anslått til 1290 Spd. Men så skulle soknepresten betale 100 Spd til res.kap, og 300 Spd til kallskap. (res.kap. hadde egen prestegård). Nettolønn ble da 900 Spd. Soknepresten fikk skyssgodtgjørelse på ca 25 Spd årlig.

I 1897 ble det innført en ordning hvor fast lønn avløste tiende, offer og betaling for tjenester. I 1950 ble prestens lønn helt løsrevet fra prestegården og satt inn i statens regulativ.

LIVET PÅ PRESTEGÅRDEN

Livet på prestegården var også preget av gjensidighet mellom presten og hans familie og bygdas folk. Presten kom utenfra. Inntil midten av forrige hundre-

år hadde han studert i København. Folk var avhengige av presten. Presten og hans familie trengte på sin side tjenestefolk til driften av gård og husholdning. Prestefamilien gikk inn i bygdas sosiale liv. Noen prester kjøpte fast eiendom og blandet sine egne interesser nokså grundig sammen med prestegårdens interesser. Men vanligere enn rikdom var det visst at presten eller enka satt igjen med gjeld.

NOEN SITUASJONSBLIDER

I 1595 kom biskop Jens Nilssøn på visitas til Modum. Lage Thommesen var sogneprest her. 3. juli red biskopen med følge fra Lier, gjennom Eiker og kom til Modum kl. 4. Det hadde regna hele dagen. Ved Vassbonn ble biskopen møtt av båtskyss. De gikk opp bakkene til gården. Biskopen ble bevertet på sitt kammer. Dagen etter hørte biskopen presten preke, og han talte til almuen. Så deltok han i selskap på prestegården. Følget reiste videre neste dag over Snarum til Sigdal. Biskop Jens Nilssøn fortalte levende og med masse detaljer i fortellingen.

I 1813 søkte Teilman avskjed. Han var blitt 70 år. Han fikk beholde halvdelen av prestegården. Han hadde nok trodd at sønnen Andreas, som var kapellan, skulle ta over. Men kongen i København utnevnte Essendrop til sokneprest i Modum. Utnevningen skjedde 3 uker før Kielfreden 14/1 1814. Essendrop kom med sin unge danske frue til Heggen 1814. Han var da 38 år, og hun var 22. Essendrop og Teilmann var to strie menn, som lett kom i krangel. Det fortelles at fru Essendrop klarte å mekle mellom dem. Lone Essendrop fødte fire barn på Heggen. Siste gang gikk det galt. 30. mai 1821 døde hun i barnseng, 29 år gammel. Hun ble gravlagt på kirkegården. Graven finnes ved kirkens sør-vestre hjørne. I et minneskrift står disse vakre ord:

*Hun skapte sin Mands Salighed paa Jord,
Som Datter, Ægtefælle, Moder, Huusmoder, Vendinge,
var hun et sjeldent Menneske og næsten uden Lige.*

I 1897 kom Mathias Amlund til Heggen. Familien Amlund bodde her i 32 år. Amlund ble som en høvding på Modum. Han drev prestegården selv. Han forteller om hvordan tilstanden var på gården da han kom, i brev til kirkedep. 1925:

Uthusene ble kondemnert med det samme han (Grønvold, tidligere sokneprest) var reist. Bryggerhuset sto for fall og ved- og vognskjul var miserabelt. Vannledningen var ødelagt, så der dels måtte kjøres vann fra elven, dels bæres fra en bekk. Der måtte lånes og bygges nytt. Stald og borgerstue hadde herredet vært forpliktet til å holde vedlike. I min konstitusjonstid (1897–1903) gikk stald og borgerstue over på embetet mot en godtgjørelse på kr. 60 pr. år uten at noe ble istandsatt.

Om hovedbygningen: Den nordre vegg i kjeller rommet raste ned en sommer. Jeg kunne ikke begripe det da muren sto på fjell. Ja vel fjell, men på fjellet var først lagt

Portrett av Amlund.

to svære stokker og så var muren lagt oppå stokkene.

Gården har vært meg til overordentlig nytte for mitt egentlige livs arbeide. På gården har jeg hatt folk av forskjellige slag. Noen trofaste og gode, noen alminnelig bra, men klokkedyrkere. Og så in mellom den værste ramp. Det har gitt meg et innblikk i folkelivet som jeg uten gårdsdrift aldri ville fått. Jeg har erfaringsmessig lært hva det byggende folk i vårt land har å kjempe med. Og det er med sorg jeg tenker på at størsteparten av landets prestegårder er bortforpaktet. Jeg er redd for at prestene kan bli rotløse i folket, bli som byfolk og legpredikanter der kun kjenner bøndernes arbeid og slit som hørensigen. Hvis jeg var kirkeminister skulle ikke prestene få forpakte unntagen i rene unntagelsestilfeller. Prestene og prestefruene, ja barna med skulle få være bondefolk i slit sammen med sine omgivelser.

FREDNING/SALG

Fra 1888 til 1931 ble alle plassene på Heggen solgt. Gården har blitt forpaktet bort siden 1930. Statens skoger driver prestegårdsskogen.

I 1985 vedtok Stortinget å utvide adgangen til å selge prestegårder. Hver enkelt eiendom skal vurderes med tanke på om det er hensiktsmessig å selge. Heggen har ennå ikke vært vurdert (derimot ble Komperud solgt for noen år siden). De gamle bygningene på prestegården ble fredet i 1991. Det gjelder prestebolig, forpakterbolig og stabbur.

Mål i kirkeplan for Modum, vedtatt av menighetsrådenes fellesråd 1990:

Heggen prestegård er en naturlig driftsenhet, og det er et mål å beholde Heggen som prestegård i offentlig eie også i framtiden. Dette er viktig også med tanke på gårdens spesielle kulturelle verdi og beliggenhet til kirken.

Thure Lund:

De første fjøskontroller i Modum

For omkring 90 år siden var det sterk virksomhet for å forberede jordbruket i Norge. Dette var også tilfellet i Modum. Når det gjelder storfeholdet, var man blitt klar over betydningen av utvalg av gode avlsdyr, og for å finne de beste melkekuene var det nødvendig med kontrollforeninger. I «Gamle Modum» for 1991 hadde vi en artikkel om dannelse av en slik forening i Søndre Modum, der det var med gårdsbruk fra Breivik, Overn, Buskerud, Refsdal og Skibrekk blant andre. Denne foreningen ble stiftet i august 1903. Da var det allerede stiftet to kontrollforeninger i Modum. Den første (såvidt vi kan finne ut) kom i Vikersund vinteren 1901, og de første innveininger ble tatt den 22. mai 1901. I juli 1904 offentliggjorde Vikersund kontrollforening sitt tredje årsregnskap. Det er kontrollassistenten O. G. Myhre som omtaler regnskapsåret i en lang artikkel i Oplandske Tidende den 9. juli 1904. Dessverre har assistenten sikkert fått beskjed om at navn ikke skal benyttes i artikkelen. Alle gårdbrukerne er skjult bak en bokstav. Men artikkelen gir et bilde av storfeholdet omkring århundreskiftet, og vi tror det er interessant å gjengi enkelte avsnitt.

Assistenten har sikkert hatt det travelt. Han hadde 18 medlemmer, og disse skulle besøkes hver 21. dag.

Da ble det ikke mange fridagene. Myhre angir hva dagsrutinene gikk ut på: «Der er foretaget veininger og ført regnskap over foderets slag og mængde og melkemængde, saavel for den enkelte som for det samlede antal melkekjør. Melken og foderet er omsat i pengeverdi. Melken er beregnet etter den pris der betales paa meieriet for hver enkelt maaned, og saaledes vil den der leverer større kvantum melk nar prisen er høy, oppnaa største gjennemsnitts pris pr. liter. Melkens fettgehalt er undersøkt bare hver 3. die tur da melken betales efter pr. liter og ikke efter pr. pst. fedt».

Assistenten skriver videre av all foring blir omregnet til «foderenheter». Også dette er litt interessant, i det en får et innblikk i hva for slags fôr som ble brukt. Vi siterer Myhre: «Som 1 foderenhet er regnet: 1 kg beste sort hør, 2–2,5 kg halm, 6 kg turnips, 2 kg poteter, 5 kg grønfoder. Mængden af kraftfoder varierer efter som prisen er høi eller lav. Pris pr. foderenhet er beregnet til 5 øre».

Men assistenten har også et lite hjertesukk når det gjelder foringen. Han skriver at «rotfrugter der burde være tilstede i enhver foderblanding, savnes omtrent over alt, da den fornødne interesse for turnipsdyrking vistnok ikke er synderlig stor». Kontroll-

Beretning fra Vikersund kontrollforening. 1903.

Marligt middeludbytte pr. ko af samtlige køer for hver besætning

Besætning ^s i begjæb	Antal køer i 366 dage.	Gjennemsnitts-melkemængde pr. ko. pr. aar. Kg.	Kg. melk løst af producere. Øre.	Kg. melk udbragt i Øre.	Føbringen løst gennem pr. ko. pr. dag. Kr.	Gjennemsnitts-overflod pr. ko. pr. aar. Kr.
A.	12,00	2319,2	8,463	9,605	0,533	26,35
B.	12,70	1945,0	7,995	9,681	0,425	32,85
C.	10,50	2523,8	6,342	9,516	0,440	80,12
D.	9,20	2240,0	6,736	9,641	0,412	65,05
E.	12,70	2217,3	7,023	9,630	0,425	57,86
F.	5,52	2304,3	6,704	9,453	0,422	63,35
G.	7,70	2254,4	7,246	9,408	0,445	48,70
H.	13,20	2387,9	6,888	9,654	0,450	66,06
I.	8,00	2372,0	7,589	9,641	0,492	48,61
K.	8,30	2776,0	6,219	9,584	0,474	93,77
L.	5,00	1728,0	8,000	9,300	0,380	22,72
M.	9,70	2439,0	6,730	9,608	0,448	70,29
N.	5,65	2220,0	7,086	9,670	0,430	56,92
O.	6,57	1621,0	7,820	9,460	0,350	26,49
P.	16,50	1721,0	7,843	9,456	0,370	27,76
Q.	3,80	2453,0	7,136	9,431	0,480	56,32
R.	5,00	1932,0	7,586	9,606	0,400	39,01
S.	14,80	2494,0	7,475	8,685 *)	0,511	30,16

*) Paa dette sted haves ikke aktie i meieriet og er da prisen 1 øre mindre pr. liter.

assistenten berører også emnet som var utgangspunktet for denne artikkelen, nemlig avslarbeidet. Han skriver nemlig: «En vesentlig grund til det høist forskjellige melkeudbytte tør vel ogsaa søge sin aarsag i besetningenes uensartethed da der, i enhver af de fleste besetninger, ved kontrollforeningens begynnelse, fantes individer af de mest forskjellige raser og krydsninger mellem disse. En glædelig forandring heri synes dog allerede at være inntraadt, da der i de sidste par aar, efter den i herværende okseholdsforening stasjonerede avlokse, og de bedste melkekyr i hver besetning er paasat tilstrækkelig livkalve til rekruttering af besetningerne». Etter dette ser det ut til at det har vært en okseholdsforening i Vikersundsområdet allerede før kontrollforeningen ble stiftet.

Men det er nesten som en drar litt på smilet når assistenten skriver om foringsmåten. «En foringsmaade, der vistnok stammer fra Danmark og som her i distriktet hidtil kun har vært kjent omskrevet, er i forløbne vinter, i enkelte besetninger praktiseret. Først skal melet gives tørt, derefter den reglementerede person hø, saa vand, til slut hakkelse og vand. Skal med det samme bemærke at kjørne spiser hakkelsen med god appetit».

Kontrollassistenten anfører til slutt i sine betraktninger fra årsregnskapet at «bestemmende for om udbyttet af fjøset bliver stort eller lidet, beror for en stor del paa røgteren, herover bliver det udelukkende tale om budeier. Heldigvis er der mange der udfører sit arbejde samvittighetsfuldt og af interesse – men saa er der mange som er aldeles interesseløse for hvem arbeidet er et nødvendig onde for at tjene saa mange penge som mulig – disse bør enhver fjøseier bede seg befriet fra».

Samme høst offentliggjorde kontrollassistenten for Sønsteby kontrollforening, O. Sørensen, tallene for samme regnskapsår som Vikersunds. Her er det over-

raskende å se at det er en besetning med fire kuer som har en gjennomsnittsmelkemengde på 3.519 kg. Dette ville vært et utmerket resultat omkring 50 år senere. Sørensen nevner for øvrig litt mer om kraftforbruket enn hans kollega i Vikersund gjør. Blant annet skriver han at kraftforet blir gitt etter følgende tabell:

2– 5 kg melk	0,5 kg kr. f.
5– 8 kg melk	1 kg kr. f.
8–10 kg melk	1,5 kg kr. f.
10–12 kg melk	2 kg kr. f.
12–14 kg melk	2,5 kg kr. f.

Sørensen skriver også at den mest benyttede kraftforblending er 1/4 bomullsfrømel, 1/4 sildemel og 2/4 avfallsmel, som assistenten peker på er billigst i forhold til næringsverdien. Med avfallsmel er vel ment melle og annet ugrasfrø som var vanlig avrens ved treskinga i gamle dager. Men det kan vel være at det var mel som ikke ble brukt til mat. Det skal vel godt gjøres om noen melkeprodusenter ville benyttet slikt kraftfor i dag. Det måtte være gode kuer som likevel melket over 3.500 kg årlig.

For øvrig er det nesten oppsiktsvekkende at besetningene har vært så små. Gjennomsnittsbesetningen i Vikersundforeningen var ni kyr, mens det bare var litt over fem i Sønsteby. Det er også interessant å se at de to kontrollforeningene hadde helt ulike regnskaper før man kom fram til gjennomsnittsoverskudd pr. ku. På Sønsteby hadde man langt mer detaljerte regnskaper enn ved Vikersund. Regnskapene hadde sikkert vært mer interessante om de enkelte gårdsbruks navn var brukt. Likevel gir de et bilde av den tidas melkeproduksjon. Vi merker oss at begge kontrollassistentene nevner at det er tatt fettprøver av melken hver tredje uke. Men melkas fettprosent er ikke nevnt i regnskapene.

Sønsteby kontrollforening 1905.

Årlig middelresultat pr fuldmelkende ku.

Besetningens bogstav.	Antal tior.	Melk i kg.	Anvendte foder i kg.					Foderensfoder.		100 f. enh. gav kg melk.	Produktion pr. kg melk. Dre.	Melkevarbi.		Foderets verdi i kr.			Overflud. Kr.
			Hø.	Halm.	Saftig foder.	Kraftfoder.	Eggehøveder.	Strøhybratrig	Korn.			Salt.	pr. kg. ore.	Salt tr.	Kraftfoderet.	Andet foder.	
A.	4	3518	1908	659	1084	282	396	240	3798	89 9	6 90	10	351 80	75 12	16793	24305	108 75
B.	4	2832	566	1115	295	287	351	718	3231	87 7	6 38	10	283 20	71 70	10920	18091	102 29
C.	5	2568	1224	524	168	205	269	652	3040	84 5	6 94	10	256 80	52 90	12502	17802	78 76
D.	5	2505	1342	798	630	118	398	699	3432	72 8	8 12	10	250 50	52 34	15202	20436	46 14
E.	6	2367	881	827	590	215	288	630	2920	80 8	7 66	10	236 70	56 02	12102	17704	59 66
F.	6	2262	1143	785	1055	187	306	570	3265	69 3	8 64	10	226 20	53 72	14178	19550	30 70
G.	4	2261	821	845	151	247	265	737	2956	76 9	7 66	10	226 10	58 71	11450	17321	52 89
H.	5	2254	1163	796	119	141	215	732	2947	76 9	7 60	10	225 40	38 81	13264	17145	53 95
I.	6	2248	1198	734	119	126	368	688	3392	65 8	7 89	10	224 80	49 86	12830	17816	46 64
J.	7	2247	1408	907	115	214	165	614	3278	66 2	8 43	10	224 70	44 81	14457	18938	35 32
K.	5	2129	1084	710	333	193	183	694	3034	70 1	8 04	10	212 90	43 49	12770	17119	41 71
L.	4	2112	1072	960	212	232	242	660	3128	67 5	8 74	10	211 20	54 26	13039	18465	26 55
M.	6	2063	852	973	1663	150	285	613	3030	68 0	9 25	10	206 30	46 65	14428	19093	15 37
N.	3	1978	858	978	58	157	222	723	2798	70 7	8 09	10	197 80	41 92	11813	16009	37 71
O.	6	1867	977	1008	270	198	244	603	2905	64 2	9 33	10	186 70	49 68	12436	17404	12 66
gjfn.	5 07	2347	1099	841	449	197	279	641	3170	74 0	7 87	10	234 70	52 69	13213	18482	49 88
gjfn. fra f. a	5 8	2296	1196	823	600	185	240	550	3141	73 1	7 49	10	229 60	49 44	12254	17198	57 62

13de December 1904.

D. Sørensen.

Thure Lund:

Det begynte for 200 år siden. Han grunnla Vikersund

Vikersund gård i dag. Uthusene er forlengst revet.

Ikke mange steder i bygda står mer sentralt i moingenes bevissthet enn Vikersund gård. For de yngre er det først og fremst det nye og det gamle rådhuset man forbinder stedet med. Mange av de som har levd noe lenger, vet at her bodde Niels Wigersund. Rikingen som eide det meste av Vikersund med jordeiendommer fra Kroka med Bjølgerud, storgården Vestre Vikar, Flannum med Tarmen, Frydenberg på østsiden av Tyrifjorden, store skogområder i Holleia, Sand, landhandleri og brennevinssalg i Vikersund og inntektsrettigheter til Sand og Østre Vikar hengsler i Tyrifjorden ved siden av at han var aktiv tømmerhandler (noe som kunne være meget innbringende). Han greide også å delta i det pulse-

rende bygdelivet og var blant annet en av pådriverne for å få stiftet Modum Sparebank i 1841.

De som er en smule interessert i bygdehistorie, vet også at Niels Wigersund ikke hadde sølvskjeen i munnen da han ble født. Hans foreldre var av vanlig bondeett fra Modum. Det ser ut til at hans bestefar og far hadde bodd på forskjellige mindre gårdsbruk i Søndre Modum (Sporpinn, Midtskogen, Bottolfsbråten). Faren, Christian Jørgensen, ble gift med ei jente fra Hval ved Vikersund. Det ser ut til at det har vært såkalte «lyse hoder» i denne slekten. Niels Wigersunds onkel på morssiden ble således en fremtredende medarbeider i det store Gyldendals forlag og bokhandel i København.

Niels Wigersund

Etter denne innledningen kan være på tide å komme til saken denne artikkelen skal handle om, nemlig eventyret som utspant seg med bakgrunn i en liten plass som ble kalt Vikersund. Den var nærmest en husmannsplass under storgården Vestre Viker, men med ferjerettigheter for strekningen Østre til Vestre Viker. Det er ikke helt klart om «sundmennene» som bodde på Vikersundplassen, selv fikk inntektene av ferjerettighetene, eller om eierne av Vestre Viker (som rettighetene lå til) tok det meste. Sundet her sønst i Tyrifjorden har fra eldgammel tid vært det store sundstedet for allfarveien til Snarum, Krødsherad, Hallingdal og Ringerike. Det ser ikke ut til at alle de tidligere sundmennene har skaffet seg så stor rikdom.

Det var stadig nye oppsittere ved sundet helt til i 1799. Dette året ble Vikersundplassen solgt til Christian Jørgensøn for 950 riksdaler. Dette ble regnet for å være en god betaling, og det var sikkert grunnen til at oppsitteren på Vestre Viker, Nils Ihlen, solgte plassen. Christian Jørgensøn betalte halvparten av kjøpesummen kontant, men allerede sju år etter kunne han innfri restgjelden. Dette tyder på at sundstedet sikkert har vært en bra melkeku for de tidligere eierne.

Salget av sundstedet viste seg snart å få følger for eierne av Vestre Viker. Bare etter et par år ble eiendommen delt. Den ene halvpart ble kjøpt av en proprietær Carl G. Saabye. Det er mulig at proprietæren hadde et tilvant levesett som ikke svarte til inntektene av det han hadde kjøpt av Vestre Viker. Han måtte låne penger av sundmannen. Allerede etter 6-7 år skyldte han Christian hele 150 riksdaler. Gjelden bare økte, og det var sikkert det sundmannen ønsket. Og i 1822 kjøpte Christian Jørgensøn Vestre Viker for 1500 riksdaler. Sundmannen hadde lagt en langsiktig plan og lyktes.

Da faren kjøpte Vestre Viker, var Niels, som tok navnet Wigersund, 20 år gammel (han var født i 1802).

Allerede i året etter, i 1823, døde Christian, og den unge Niels overtok det meste av eiendommen og hengslerettighetene i fjorden, mens moren fikk livøre og en formue på 1500 riksdaler. Det var mye den gang. En del av eiendommen ble overtatt av Niels Wigersunds eldre bror Jørgen, men Niels kjøpte parten igjen noen år senere.

Etter at Niels Wigersund overtok ferjestedet i 1823, blir vi vitne til en sjelden virksomhetstrang. Selv om han førte videre sin fars økonomiske planlegging og nøkternhet, kastet han seg stadig inn i nye prosjekter, og som alle gav svært utbytte. Allerede i 1823 startet han landhandel. I denne forbindelse skaffet han seg kongelig privilegium for ferjetrafikken. Disse privilegier gav svære inntekter: Han fikk rett til «at oppebære, under utpantings tvang, af Modum, Eger, Norderhoug og Hoele Sogne den fra gammel Tid erlagte Sundtoll, nemlig af hver fuld Gaard 1 Skieppe Korn og af de mindre Gaarde forholdsvis dertil, eller samme verdi i Penge, af Modum hvert Aar, men af de øvrige Sogne ikkun hvert 3. die aar».

Videre er det bestemmelser for takster for folk som ikke betaler sundtoll:

a. For en Vogn med 2.de Heste	16 skl.
b. Kariol eller Reise Kjærre	12 skl.
c. Hest med Kjærre eller Slæde læs	8 skl.
d. Løs Hest med Mand	4 skl.
e. Løs Hest	2 skl.
f. Koe, Stud o.s.v.	2 skl.
g. Et Faar, Sviin o.s.v	1 skl.
h. En Fodgjænger	2 skl.

Men han skulle sette over folk fra de ovenfornevnte kommunene uten annen betaling enn sundtollen, og han måtte sette gratis over alle som reiste i Statens ærend. Han måtte også forplikte seg til å vedlikeholde ferjestedet og ha en svartmalt tavle ved sundstedet der takster for ferjingen var synlig.

Likevel var det sikkert landhandelen og tømmerhandelen som gav de største inntektene. I Niels Wigersunds etterlatte papirer ser vi konturene av en omfattende handel av så å si alle slags varer. Til handelsstedet ved Vikersund kom det varer fra Egersund i vest, fra Mandal, Drammen og Christiania og drifter med kyr fra Seljord. Blant varene finner vi korn, poteter, brennevin, all slags kolonial den gang og selvsagt klesvarer.

Han tjente bra, og etter bare ni år var hele gjelden for kjøpet av Vestre Viker betalt. Da begynner også oppkjøpet av flere gårder, slik vi ser av innledningen til denne artikkelen.

I 1835 greier han også å få kongelig privilegium for sin landhandel. Det er tydelig at han også økte sine inntekter ved en del pengeutlån. Således er det ganske klart at han har lånt ut penger til en del storfolk i bygda, blant andre prestene. På denne måten kom han til å stå i et nært forhold til kirkens menn. Han kastet seg også inn i tømmerhandelen og kjøp av uthugster av skog.

Som tidligere nevnt var han pådriver i arbeidet med å opprette Modum Sparebank. Der ble han også en av

de første direktørene. Det kan nesten se ut til at han allerede da hadde bygget den herskapelige bygningen på Vikersund som vi i dag kjenner som den gamle kommunegården. Han gav nemlig gratis hus til bankmøtene i 1842 og 1843. Det kunne han neppe gjort i det gamle huset på sundstedet.

Omkring 1850 bygget han den helt opp mot vår tid kjente Brogården i Vikersund. Den sto ved bruenden der Vikersund Forbruksforening holder til nå. Like etter anlegger han mølledrift og bygger opp møllefossen sønst i kanalen mot Bergsjø. I slutten av 1860-årene er han også sterkt medvirkende til at det startes et meieri i Vikersund, og han lar bøndene bruke Brogården til melkemottaket.

En skulle tro at Niels Wigersund hadde nok med alle sine forretninger til at han også kunne ta seg av gårdsbruket. Da hans far kjøpte den lille Vikersundplassen, het det at den gav fór til to kuer og to sauer, og at det var jord nok til å så halvannen tønne korn. Men til gjengjeld var den fri for skatt på grunn av ferjeforpliktelsene.

I 1835 er bildet et annet: Da har Niels Wigersund hele 21 arbeidsfolk i husholdningen. På gården er det

Kaya Wigersund.

Stor Dødsbo-Auktion

over

Besætning og Løsøre.

Onsdag, Torsdag og Fredag den 22de, 23de og 24de Juni førstkom. alle Dage fra Kl. 11 Form. afholdes efter Forlangende af Advokat Joh. Rømche, som kurator i afdøde Fru Kaya Wigersund og før afdøde Mand Laudhandler Thor Wigersunds Dødsbo, Auktion over: Udsøgt Besætning af 23 Kjør, 1 Oxe, 3 Kalve, Fjærkræ, Caloshevogn, Kurvtrille, Gigh, Karioler, 2 nye sølvbeslagne Vognsæler, 4 sorte do., Gaardsredskaber og Maskiner, Smedieredskaber og Staburinventar, Korn, en Mængde Træbohave, Møbler, 1 Piano, 2 Uhre, 3 fine Møblementer foruden flere Sofaer, Divanborde, Spiseborde, Skriveborde, Læne-, Gyng-, Kamin- og Spisestuestole, Komoder, Consolspeil, Piedestalle, Chiffonier, Sekretær, alt i Birk og Mahogni, en Mængde Bøger, 1 Jernskab, Hænge-, Stativ- og Bordlamper, 10 fuldt opredte Gjæstesenge, 5 opredte Tjenersenge, Vaskeservanter med Stel, flere fine Gulv- og Bordtæpper, en Mængde Lintøi, Dækketøi, forskj. Guld- og Sølvsager, Sølv Dækketøi, Bordservicer, Glastøi, Stentøi, Kjøkkentøi, Maskinrulle, Stenrulle, Vridemaskine, Dugpresse, flere store og smaa Vægter med Lodder, Isskab, Iskasse, m. m. m. Besæluingen og Voiture sælges den 23de Kl. 12 Md. Kredittiden er 4 — fire — Maaneder; ukjendte Kjøbere maa medbringe Sikkerhedsærklæring fra vedkommende Lensmand.

Vikersund den 1ste Juni 1904.

Lensmand Stang.

Chr. Wahl.

seks hester, 26 storfe, 36 sauer og fire griser. En blir imponert av gårdsbrukets allsidighet. I tillegg til at det avles høy nok til alle dyrene, blir det sådd 5/8 tønne hvete, 1 1/8 tønne rug, 2 3/8 tønne bygg, 1 tønne blandkorn, 29 tønner havre, 1 5/16 tønne erter og satt 34 5/8 tønne poteter. En kan forundres over de nøyaktige tallene, men det viser noe av det omdømme han hadde blant folk flest. Han var pinlig nøyaktig og pirket. I 1869, det første året det var meierimottak i Vikersund, ser vi at Niels Wigersund har levert mest melk av alle bøndene. Fra Vikersund ble det innveid 15.238 pottes melk, mens for eksempel storgården Tveiten bare hadde 8.302 pottes. Likevel er det grunn til å tro at Niels Wigersund også solgte noe melk ved sitt landhandleri. Inntekten av melkesalget innbragte 317 og en halv riksdaler. Omregnet blir det om lag 1.270 kroner. Noen år tidligere hadde han tjent vel 700 daler på en eneste tømmerhandel, og han hadde betalt 466 daler i skatt for salg av 14.000 pottes brennevin! På det hadde han sikkert hatt en bra inntekt.

Men en av de sikreste inntektene fra de første årene hadde han mistet. I 1843 ble det bygd bru over Tyrifjorden, og dermed ble ferjeinntektene borte. Det tok han nok ikke så tungt. Da hadde han allerede så store inntekter at ferjetrafikken sikkert bare var en bagatell – selv om han kanskje savnet kornsekkene fra alle fullgårdene i fire kommuner.

Alt dette er likevel bare en kort gjennomgang av hva en mann med en enorm virkelyst fikk utrettet i en femtiårs periode. Han drev med så mange ting samtidig. Et eksempel er at han administrerte 35 hestekjørere som kjørte malm for Blaafarveværket. Historien sier intet om hvor mange av disse hestene som var hans egne.

Den 19. desember 1874 døde Niels Wigersund, og hans store eiendom ble overtatt av hans sønn Thor. Mange har ment at denne Thor er den som blant moinger er kalt Thor i Sundet. Det var nok en annen mann. Han bodde på Østsundet eller Østre Vikersund og het Thor Aas.

Thor Wigersund var 48 år da faren døde. Mens faren hadde skaffet seg hustru fra hjembygden (hun het Anne Thorsdatter Hellum), skaffet sønnen Thor seg en frue fra «overklassen». Den nye fru Wigersund, Kaya, var datter av professor i økonomi Gregers F. Lundh fra Christiania. Hun var kommet til Modum som 17 år gammel jente da hun ble ansatt som guvernante hos lensmann Vold på Hervik.

Thor Wigersund drev sin store gård og andre herligheter på en jevn og solid måte i en tjuetårs periode til han døde i 1893. Thor Wigersund, som drev landhandleriet i farens siste år, hadde avvirket dette i 1872, men han hadde nok å leve av. Thor nøt, likesom faren, stor anseelse i bygden og ble blant annet overformynder i kommunen. Fru Kaya var meget med i kirkelige organisasjoner og gav for eksempel store gaver til opprettelse av et menighetshus i Vikersund, stedets barnehjem og til kirkebygget ved Gulsrud. Kaya og Thor Wigersund hadde tre barn som alle døde, og da Kaya Wigersund døde i juli 1904, ble den store gården solgt på auksjon. Vi gjengir de store auksjonsannonse- ne i Opplandske Tidende fra 16. juli. Den gir et inntrykk av hvilke herligheter det dreiet seg om.

Da var det gått nokså nøyaktig 100 år fra sundmannen Christian Jørgensøn satte igang eventyret ved Vikersundplassen. Og nå er det omkring 90 nye år siden eventyret sluttet.

Stor Landeiendom til salgs ved Vikersund st.

Afd. fru Kaya Wigersund og før afd. mands fællesboes eiendomme **Vikersund** og **Viker vestre m. v.** i og ved strandstedet Vikersund er paa lempelige vilkaar til salgs ved undertegnede, boets curator. Eiendommen er **naturskjønt beliggende** ved Tyrifjordens udløb, **hørsabelig bebygget** med stor og velholdt have.

Til eiend. hører saavel **sportsfiske** som garnfiske i elven samt indbringende **hængslerrettigheder**.

Eiend. har en skyld af 21 mark, areal noget over 900 maal, hvoraf ca. 400 maal letbrugt indmark og ca. 500 maal **væxterlig skov** og havnegang. I den sydlige del af eiend. er der god anledning til udparcellering af **byggetomter**.

For samme bo haves endvidere tilsalgs **Brogaarden** ved Vikersund bro og **Kroka** med en **skovstrækning** lige søndenfor Vikersund.

Nærmere ved boets curator,

advokat Joh. Rømeke,

(H. O. 281).

Glasmagasinaarden (Torvet 10) **Kristiania.**

Kai Hunstadbråten:

Aamot Skiløberforening - et 100-årsminne

En av hopperne i svevet.

Foto: L. Præsterud.

Det første skirenn her i landet som vi har sikre opplysninger om, ble arrangert i Tromsø i 1843. Det var langrenn, kanskje med innlagt utforrenn, og ikke hoppning. I 1861 ble «Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug» stiftet (2). Fem år senere, i 1866, ble det første skirenn holdt på Iversløkka ved Gamle Aker kirke i Kristiania. Rennet var kombinert langrenn, hopp- og slalåmrenn. Man hadde her anledning til å bremse og styre med staverne, men det ble også tatt hensyn til «skiløbermessig» holdning. Samme år utga Centralforeningen den første beskrivelse av bedømmelse ved skirenn (1).

I tiden som fulgte ble det stiftet skiklubber mange steder i landet. Skyttersaken hadde også et stort oppsving. Dette har nok en viss sammenheng med en sterk nasjonalfølelse og unionen med Sverige.

Aamot Skiløberforening ble stiftet i 1893. Dessverre har det ikke vært mulig å finne noen styre- eller foreningsprotokoll, men vi har de første medlemslistene, og der ser vi at de første medlemmer har meldt seg inn 19. november, så det er vel rimelig å anta at dette var stiftelsesdagen. 38 voksne menn, 8 damer og 7 gutter under 15 år, i alt 53 meldte seg inn denne dagen. Årskontingenten var kr. 1,- for menn og kr. 0,50 for damer og gutter.

Stifteren var agronom hos Gregersen på Breivik, Einar Orre fra Telemark, og han ble den første formann. Kasserer ble Ole Bøhn, styremedlemmer Arild Hansen, Theodor Jelstad, Ole Eriksen og Aimar Olsen. Foreningen ble allerede i stiftelsesåret tilsluttet «Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug». Formålet var å virke til ungdommens opplæring og øvelse i hoppporten. Aamot Skiløberforening hadde sitt eget klubbmerke og fikk årlig premie til sitt skirenn fra Centralforeningen.

Løpere fra foreningen deltok i konkurranser mange steder i Modum og distriktet for øvrig, og de tok mange premier. Av skiløpernavn kan nevnes Einar Orre, Arild Hansen, Gulbrand Sveaas, Lars Sveaas, Karl Dahlen, Einar Skjelsbæk, Thomas Olsen, Sigurd Olafsen, Peder Nilsen, Aimar Olsen, Kristian Eriksen, Harald Gulbrandsen og Petter Lund (3).

I 60-årsjubileumsberetningen til Åmot Idrettsforening står det at den første bakken til Aamot Skiløberforening var Dalebakken (Dælabakken) og senere Skarpsnobakken ved Haugfoss. Den siste bakken foreningen brukte, var Greenshavna i nærheten av Engerkrysset ved Åmot. Foreningen hadde også en vandremedalje som skulle vinnes tre ganger på rad, og den var et ettertraktet trofé. Flere hadde tre napp,

Einar Orre.

men ikke på rad. Til slutt havnet den hos Kristian Olsen, og den har trolig blitt med ham til Amerika.

Men ifølge den nevnte jubileumsberetning drev disse skiløperne, eller i alle fall en del av dem, også sommeridrett. De var gode sykkelryttere og deltok i harde konkurranser også der (3).

Olav Bø skriver i sin bok om skipsporten i Norge bl.a.: «Ved denne tida, omkring 1890, var skisporten komen til eit punkt, både når det galdt tevlingar og når det var tale om den veksande folkesporten, då utstyret måtte bli betre og meir spesialisert. Telemarksskiene i Huitfeldts nye utgåve var nok framifrå for si tid og som turski, men hoppinga i større bakkar kravde større ski, samtidig som dei krevjande skogsløypene gjorde det ynskjeleg med smalare og lettare ski. Verst var det likevel med bindingane, som ikkje på nokon måte var fullgode, korkje til hopping eller til langrenn» (2).

Og han fortsetter: «Her var det då at føregangsmannen Fritz Huitfeldt i 1894 tok patent på den bindingen som fekk namn etter han. Systemet var ikkje heilt ukjent frå før. Dei jernøyra som var det viktigaste, hadde vori i bruk på Romerike i 1820-åra, og liknande tåbindingar var kjende frå Numedal og Trondheim i 1870-80-åra. Huitfeldt fekk idéen frå nokre ski frå Lier, som han fekk inn til reparasjon. Skiene kunne no styra betre, men først med ein ny patent, Høyer-Ellefsens strammejern frå 1904, fann Huitfeldt-bindingen si endelege form. Det var denne bindingen som slo igjennom både her heime og ute i verda» (2).

I en kort mellomperiode var spanskkrørbindingene i bruk, men disse vant aldri fram for fullt. I grunnen er vel denne bare en finere form for vidjebinding:

«Det var mange som var redde for at bindingar som sat for fast på foten, ville føre til skade og beinbrot om ein var så uheldig å dette. På den andre sida var det, særleg under hopping, mange farlege fall fordi skiene datt av. Derfor kom den faste bindingen nokså snøgt til sin rett» (2).

Hva slags bindinger brukte løperne i Aamot Skiløberforening? Arild Hansen fortalte i et intervju (1963) at om høsten måtte de ut og finne bjørkevidjer til bindinger. Men i 1894/95 ble det bedre bindinger, sa han.

I det samme intervjuet fortalte han at han fikk sin første skipremie i Dagsrudlaupet, et tømmerlaup like ovenfor Kaggefossen. Der kunne man hoppe 12-13 meter. Senere hoppet han i Skreppenbakken. Det var kominert hopp og langrenn. Han fikk premier i Drammen, på Eiker og i Krødsherad. Hansen fortalte

at Christian Wærsted hadde fått tak i spesielt gode ski, laget av Knut Høgget – av lågved, furu som hadde ligget lenge i myr. Disse var mjuke og seige. Hansen byttet dem til seg for en harmonikk (munnspill). Han brukte to staver. De første var hjemmelaget, uten trinser.

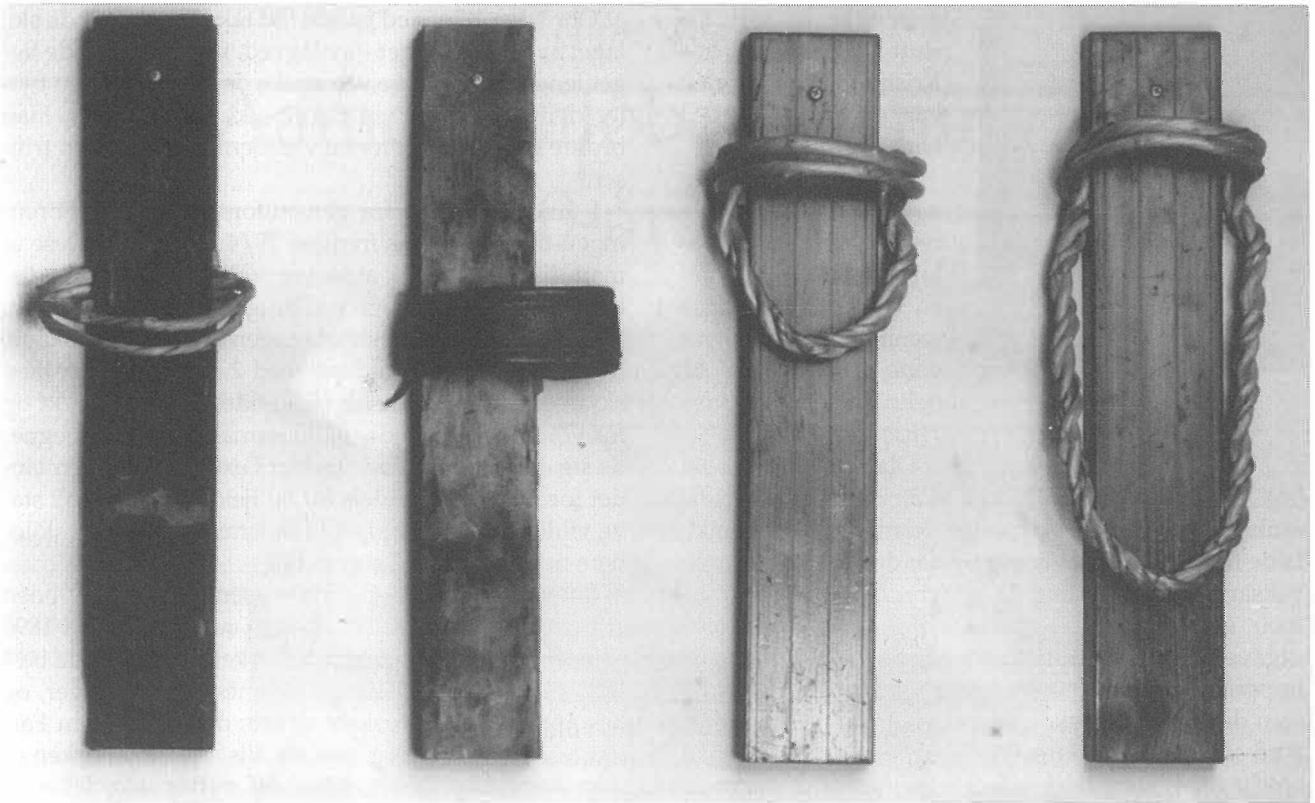
I årsberetningen fra generalforsamlingen i Foreningen til skiidrettens fremme 29/4 1895 kan vi lese at man diskuterte bruk av staver: «Tilslut opstod en diskusjon om det uheldige ved bruken av 2 stave, idet ltn. K. Roll fremholdt at skiløbningen maatte tage skade, hvis man begyndte at lære med 2 stave; gangen blev skrævende, vakkende og ruggende, løbet ukorrekt og for vore trakter mindre skiløbermæssig. 2 stave eguede sig derimod for flade trakter f.ex. Finland (hjemlandet for 2 stave) og tildels for høifjeldet. Haabede 2 stave vilde afskaffes engang i landsrændet. 2 unge skiløbere udtalte sig for 2 stave» (4).

En numedøling, O. Halvorsen, skriver i noen betraktninger om en skitur til et renn i Sigdal i 1896 (Buskeruds Blad 28/1 1896) at askeski nok var de beste, prektige ski av ask med tidsmessige bindinger, og han fortsetter: «Furuskien er bra; den Form som Far-Far brugte, kan gaa an paa sin Vis, og Vidjehorken er ikke værst den heller. Men det nytter ikke lel med nogenlunde Chance og disse Remedier at troppe op mod den fjæderagtige, letløbende, hndige Askeski. Han blir agterud den med Furuskien; naar ikke saa højt op og aldrig saa langt frem.»

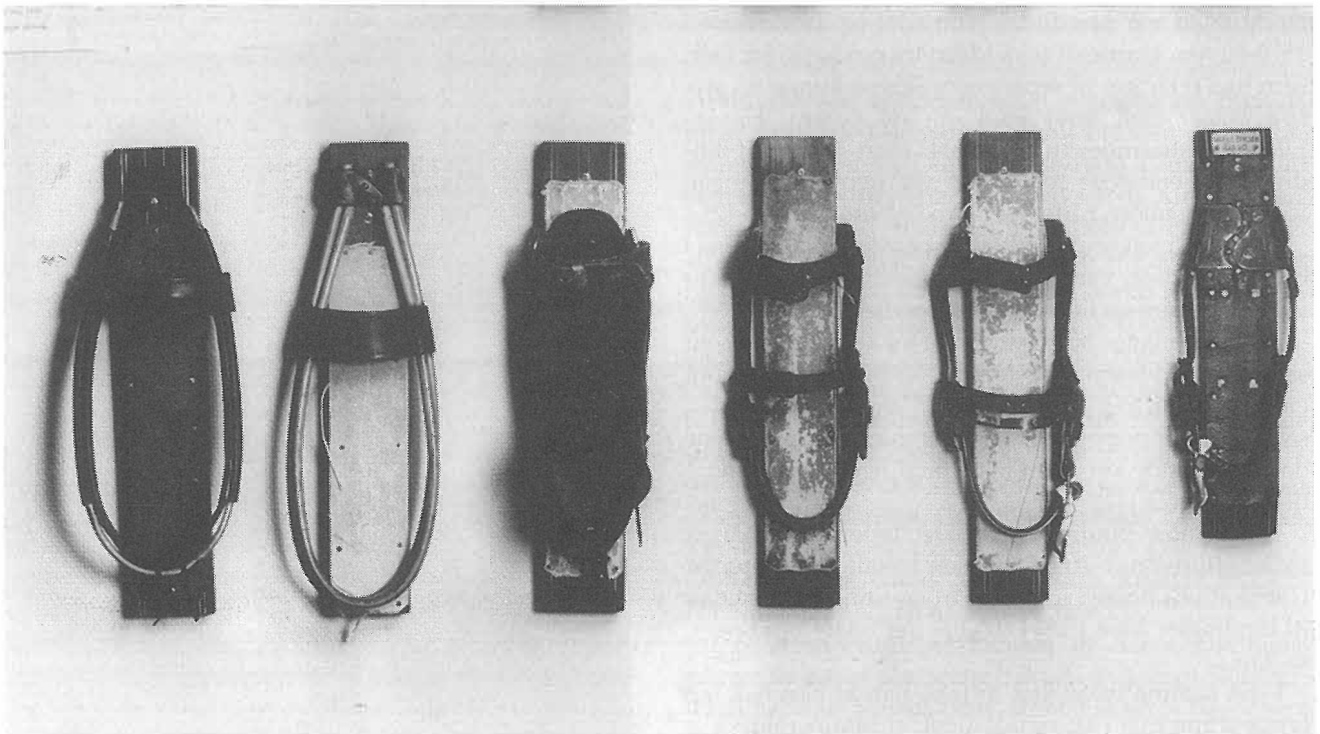
Ski med spanskkrørbindinger som har tilhørt et av medlemmene i Aamot Skiløberforening, Peder Hagen.

Foto: Kai Hunstadbråten.

*Tåbinding av vidje har lange tradisjoner i skihistorien, og det samme gjelder tåbinding av lær.
Noe bedre feste gir ilkebindingen og enda mer bakbindingen av vidjer.*

Foto: Scan-Foto A/S.

*Nyere bindinger kom i 1890-årene med spanskørbindingen, og dernest Huitfeldts modell
sammen med Høyer-Ellefsens strammeteknikk.*

Foto: Scan-Foto A/S.

Medlemsfortegnelse for Aamot Skiløberforening omfatter 161 voksne menn, 38 damer og 29 gutter under 15 år, i alt 227 personer inntil 1897. Så er det innført 34 personer, 21 menn og 13 damer vinteren 1900/01. Neste vinter er det innført 33 personer, 24 menn og 9 damer. Ved 5 av mannsnavnene vinteren 1901/02 er det anført «1/2» som antagelig skal vise at de betalte halv kontingent og altså var under 15 år. Stort sett synes medlemmene å høre hjemme i Åmot og omegn (Nymoen, Vestre Spone, Skibrek, Buskerud og Holo). Men her finnes også navn på noen som bodde lenger unna, f.eks. Ole Olafsby fra Snarum og Daniel Westad og Truls Rishovd fra Sønsteby.

De aller fleste nevnes med fullt navn, noen med yrke eller tittel (av og til uten fornavn). En er innmeldt som «Fosbys Tjenestegut». O. Fosby (på Kongshøy) var også medlem. Tjenstegutten ble senere utmeldt.

Aamot Skiløberforening skal ha eksistert til ca. 1908. Etterhvert gikk flere av medlemmene over til Modums Skiklub som var stiftet i 1892. Vikersunds Skiklub ble stiftet i 1894.

Aamot Skiløberforening hadde altså også kvinnelige medlemmer. A. Huitfeldt skrev om kvinner og idrett i Ørebladet i 1897 (gjengitt i Buskeruds Blad 12/2 1897). Her står bl.a.: «Ganske almindelig maa det glæde enhver, som tror at ens Fædrelands Fremtid i sidste Instans beror paa Folkets sjelelige og legemlige Sundhed, at se den Sundhed og Friskhed, som lyser os imøde fra den opvoxende Slegt og ikke mindst fra de

unge Pigers Side. Forskjellen er paafaldende bare for dem, som blot ser klart 15 Aar tilbage i Tiden. At denne Forandring skyldes Sporten og da især Skiløbning, er der vel saa temmelig Enighed om, og et paatageligt Bevis derfor har enhver for sine Øine, naar man færdes udenfor Byen en Søndag med Sne og Kuldegrader.»

Imidlertid er han også noe bekymret og fortsetter: «Men der er ogsaa en anden Side, som Kvinder maa tage Hensyn til under al Slags Sport. Deres indre Organer er ikke de samme som Mandens. Ved voldsommere Legemsbevægelser og især ved Fald og Stød kan disse ømtaalige Organer forrykkes i sin indbyrdes Stilling, og en Skitur, en Fjeltur eller lignende kan være og er ikke sjelden den første Aarsag til aarelange Lidelser, som for altid vil hindre dem i at deltage i den Idræt som de satte saa megen Pris paa og for hvis Misbrug – kanskje blot en eneste Gang – der maa bødes saa haardt».

Aamot Skiløberforening arrangerte årlige skirenn. Vi har regnskapet for rennet på Haugfoss 24/2 1895. Av dette ser vi at det foruten fra arrangøren deltok løpere fra Modums Skiklub, Vikersunds Skiklub og fra Hildurleik. Startkontingenten var kr. 1,00 for klassen over 17 år, kr. 0,75 for klassen 14-17 år og kr. 0,40 for løpere under 14 år.

Det var både langrenn og hopp for de eldste men bare hopp for de to yngste klassene. I tillegg til startkontingenten, kr. 32,40, var det innkommet ved lister i bygda kr. 46,00.

Skiløpere ved Engerkryset (ca. 1900).

Foto: L. Præsterud

Dælabakken.

Foto: L. Præsterud

Det fremgår av regnskapet at foreningen hadde kjøpt to par ski à kr. 4,00 og «Sølv-sager hos Wessmann» for kr. 84,43 (til premier). Det var også gitt bidrag til vandremedaljen på kr. 7,00 fra Centralforeningen. Otto Fossum fikk kr. 3,00 for hus og Fischer kr. 2,00 for arbeid. Det var kjøpt inn 9 øl, 5 selters og 1 flaske konjakk og betalt for 1 middag og 2 aftens.

Av referat og premieliste fra et skirenn arrangert av Modums Skiklub 26/2 1893 (før Aamot Skiløberforening ble stiftet) ser vi at flere av de senere medlemmer av Aamot Skiløberforening da startet for Modums Skiklub og ble premiært. Her deltok også løpere fra Eiker, Drammen, Lier, Hønefoss, Ringerike og Ådal.

I Buskeruds Blad 31/1 1896 leser vi under overskriften «Fra Aamot»:

«Søndag den 26de Januar afholdt «Aamot Skiløberforening» og «Søndre Modums Skytterlag» et interessant Skikapløb efter Initiativ af Formanden i sidstnævnte Forening. Hr. Jacob Plomaas.

Løbet gik ud fra Aamot Skydsstation og ca. 5 Km. gennem Skov og Mark til Skydebanen, hvor enhver Løber skjød 10 Skud paa hver sin Skive (svarende til sit Nummer) paa 200 M.s Hold. Derefter et ca. 5 Km s Løb tilbage til Udgangspunktet. Vejr og Føre var storartet, saa der var noksaa mange Tilskuere især paa Skydebanen.

12 Deltagere var anmeldt, men 1 trak sig tilbage før Løbets Begyndelse, og 1 var saa uheldig at tage Fejl af Løbet strax i Begyndelsen, saa kun 10 konkurrerede.

Som Dommere fungerede Gaardbrugerne Aug. Gregersen og Johan Sundhaugen.

Ved Præmiebedømmelsen toges ligt Hensyn til Antal Points og brugt Tid, saa Chanserne var lige store for Skiløber som Skytter.

Om Aftenen afholdtes en Sexa, hvor da Præmierne blev uddelt med saadant Udfald:

1. Pr. Johan Ihlen, med Tid 55 Min. og 61 Points.
2. " E. Fjerdingstad, 63 1/2 Min. og 59 Points.
3. " H. Fjerdingstad, 59 1/2 Min. og 40 Points.
4. " A. Bjørnsen Wærp, 55 Min. og 35 Points.
5. " Edw. Salvesen, 69 Min. og 44 Points.

Gjennemsnitstid var 60 6/10 Min. og Gjennemsnitstidspoint 32,4, saa Resultatet var meget godt. At Interessen for Idræt nu er noksaa udviklet paa Modum viser sig, idet man har 3-4 Skiklubber og lige saa mange Skytterlag.

Søndag den 16de Februar skal «Aamot Skiløberforening» have sit aarlige Præmieskirend ved Nymoen og har til dette sendt Indbydelse til «Sigdals», «Modums» (Gjethus) og «Vikersunds» Skiklubber.

Deltagerne inddeles i 3 Klasser:

1. Kl. over 20 Aar, kombineret Hop- og Længdeløb ca. 10 Km. langt.
 2. Kl. 16-20 Aar.
 3. Kl. under 16 Aar.
- (2. og 3. Kl. kun Hopløb).

Længdeløbet begynder Kl. 9 og Hopløbet Kl. 1. «Centralforeningen for Udbredelse af Idræt» har bevilget Bidrag til Premier, saa vistnok mange bliver med, naar man har i udsigt mange Premier, selv om ikke disse bliver saa svært store.

E O.»

Om dette skirenn kan vi lese i Buskeruds Blad 20/3 1896: «Endelig engang fik Aamot Skiløberforening da afholdt sit aarlige Præmieskirend i Dalabakkerne ved Haugfos sidst Søndag.

Rendet, hvortil var indbudt Sigdals, Modums, Vikersunds og Ekers Skiklubber, var egentlig bestemt til Afholdelse 16de Februar, men grundet Mildvejr og lidet Sne opsat og opsat Søndag efter Søndag indtil nu, da man fik lidt koldere Vejr. Lidet Sne var det nu ogsaa, det er sikkert, idet man kun havde 4 Tommer Sne i Hopbakken, men ved ihærdigt Arbejde fik man dog skuffet og kjørt paa en hel Del, saa Bakken blev fin-fin.

At en Flerhed af Skiløberne heroppe var rædde alligevel for, at det var for lidet Sne, viste sig dog, idet Deltagelsen var sørgelig liden.

Deltagerne blev delt i 3 Klasser: 1ste Klasse, over 20 Aar, kombineret Hop og et 10 Km s Længdeløb.

2den Kl. 16-20 Aar Kun Hopløb

3die Kl. under 16 Aar Kun Hopløb

Som 4de Klasse skulde man havt et Dameskiløb, men det smukke Kjør holdt sig desværre væk.

Som Dommere fungerede:

Gaardbr. Johan Sundhaugen og Gaardbr. Aug. Gregersen.

Længdeløbet var omtrent 1 norsk Mil langt, gennem Skov og Mark og over 4 Gjærder, og startedes ikke før Kl. 1/2 11. Udfaldet af dette var.

No. 1 Ejnar Orr. med 52,15 Min.

" 2 Arild Hansen med 52,30 Min.

" 3 Karl Dahl med 55,53 Min.

" 4 Ejvind Jacobsen med 58,45 Min.

Sidstnævnte, No. 4, var 16 Aar gammel, saa Tiden for ham maa regnes for meget god.

Kl. 2 begyndte Hopopvisningen i Bakken med 1 Prøveløb for hver Deltager. I dette kunde man tydelig mærke, at Løberne ikke var aldeles trygge, idet man ligesom vilde prøve sig frem, saa Hoppene blev meget kortere end senere. Resultatet blev i 1ste Klasse:

1. Pr. Arild Hansen, et Par Ski fra Centralforeningen, Kr. 15.00.

2. Pr. Ejnar Orre, et Sølvbæger fra Centralforeningen, Kr. 12.00.

3. Pr. Carl Dahl, 1 Par Ski Kr. 8.00.

Gjennemsnitlig Hopplængde 18,35 m.

i 2den Klasse:

1. Pr. Ejvind Jacobsen, et Sølvbæger 8.00.

i 3die Klasse:

1. Pr. Andreas Jørgensen Overnpladsen 1 Par Ski med Paabindinger kr. 9.00.

Derefter stod man om Foreningens Vandremedalje, der ifjor blev vundet af Arild Hansen, og skal forsvares i 3 paa hinanden følgende Aar. Denne tilfaldt Einar Orre med længste staaende Hop 21 3/4 Meter.

Omtrent 300 Tilskuere overvar Løbet.

Bal med Præmieuddeling skulde man havt om Aftenen, men dette blev opsat til en Søndag senere, da her var en større Fest til Indvielse af Aamodt nye Mejeribygning, denne Søndag.

Aamot Skiløberforenings merke.

For den udmærkede, opmuntrende Musik under Løbet frembæres herved en Tak til Nymoens Hornmusikforening.

E O»

Året etter (1897) arrangerte skiløperforeningen renn i Dælabakken «ved Modums Blaafarveværk under meget gunstige Vejr- og Føreforhold» den 2. februar. Om dette kan vi lese i Buskeruds Blad 26/2 1897.

Skiklubber fra Kongsberg, Modum og Sigdal samt Bakke Skiløberforening var innbudt. Som dommere fungerte Olaus Aasmundrud, Johan Sundhaugen og Hans Johan Kopland.

I klasse over 20 år fikk Arild Hansen 4. premie. Klassen ble vunnet av Oscar Nerbye, Modums Skiklub. Klassen under 16 år ble vunnet av Aksel Enger, som fikk en serviettring «opstillet af Hr. Guldsmid A. Frisch», og flere andre fra skiløperforeningen ble premiert.

Det var svært mange fall, særlig i 1. og 2. klasse. 3. klasse klarte seg bedre, men også her var det mange alvorlige fall, «der vakte høylydt Latter blandt den talrige Tilskuerskare.»

Og dette sportsreferatet avsluttes slik: «Totalindtrykket gav Bevis for, at Skisporten drives med Lyst og Iver ogsaa paa disse Kanter. Det maa dog bemærkes, at jevn Dygtighed og Sikkerhed i at klare Hop viste sig at være vel saa stor ved forrige Aars Præmierend. Enkelte Par Ski strøg med.»

Aamot Skiløberforening fortsatte sin virksomhet ogsaa etter århundreskiftet. Det siste rennet jeg har funnet omtalt, ble annonsert i Drammens Tidende 30/1 1902. Det skulle arrangeres 2/2 i Skarpsnobakken med langrenn fra Nymoen og fest med premieutdeling på Aamot meierisal. Innmelding til L. Præsterud, Haugfoss.

Jernbanen kommer til Modum

Modum kom ganske tidlig med i det som skulle revolusjonere samferdselen her i landet - jernbanen, og vi skal se på hvordan utviklingen skred fram i den første tiden.

Første gang spørsmålet om å få en lettere kommunikasjon mellom Drammen og innsjøene Tyrifjorden og Randsfjorden og det øvrige oppland kom på tale allerede i 1846. Det var Land herredstyre som i en søknad til det nyopprettede Indredepartement ba om at et utvalg av sakkyndige måtte undersøke muligheten av å få til en lettere kommunikasjon mellom Drammen og byens oppland. Det være seg enten ved å bygge ut vassdragene eller å bygge en jernbane.

Nå skulle det vise seg at det kom til en hard drakamp mellom de som ville bygge kanaler, og de som mente jernbanen var tidens løsen. Man kom til å dele seg i to leire, og striden kom til å gå svært så livlig for seg. Avisene var fulle av hissige og glødene innlegg. Begge parter beskyldte hverandre for å fare med løgn og usannheter, og det skapte ikke noen god stemning. «Kanalistene», altså de som ville ha kanalutbygging, fikk tak i forstmesteren i Hedmark, Thorvald Mejdell, som sin fremste talsmann. Han raste mot jernbaneutbygging og mente det var forvirrede drømmer som før eller siden kom til å ebbe ut. Det ville være mer naturlig og satse på vannveiene, for de lå jo der og var klare til å benyttes. «Banistene», altså de som ville ha jernbane, hadde fra begynnelsen av sterk ryggdekning av Drammen formannskap. Carl Abraham Pihl engasjerte seg også til fordel for jernbanen. Daværende amtmann i Buskerud, Breder, gikk også sterkt inn for jernbanebygging.

Amtmann Breder syntes sikkert at det var på tide å få slutt på all denne krangelen og innkalte til møte, som fant sted på Hønefoss 12. september 1859. Her møtte utsendinger fra Drammen, Kongsberg og Hønefoss samt en hel rekke kommuner og herreder der jernbanen kom til å gå. Modum var også representert, og det var bred oppslutning om å bygge jernbane, men det fantes også tvilere som hellet til kanalutbygging. Møtet kom til å bli avgjørende, og «kanalistene» måtte nok her føle seg slått. Ved avstemningen fikk «kanalistene» ikke flere enn to stemmer. Det var deres talsmenn sakfører J. Holmboe fra Hønefoss og ordføreren i Gran, A. Gulden, som fortsatt hellet til kanalutbygging, som altså ikke vant fram med sitt syn.

På møtet ble det også vedtatt å gå til aksjeinnbydelse. Den som ville, kunne tegne aksjer og gi et pengebøylep til prosjektet Drammen-Randsfjordbanen. Etter som det fortelles, fikk forslaget veldig god oppslutning. Modums præstegjeld tegnet seg for 700 Spd (spesiedaler), tilsvarende 2 400 kroner, og det var mange penger den gang.

Det var til syvende og sist Stortinget som skulle avgjøre saken. Speningen var til å ta og føle på under behandlingen av saken i dagene 10. -13. juni 1863. Det ble tautrekking her også, men fornuften seiret også denne gang. Drammenseren Johan J. Schwartz talte varmt og inderlig og appellerte til Stortinget om å gå til bygging av Randsfjordbanen. Et flertall gikk inn for dette, og banearbeidet kunne komme i gang. I Drammen ble det stor fest, og en slik festlighet har man ikke sett verken før eller siden. Banearbeidet tok til på ny-året 1864.

Det gikk ikke så smertefritt for seg selv om Stortinget hadde sagt sitt, men vanskelighetene var ikke større enn man vant over disse. Banearbeidet gikk sin gang, og i september 1866 kunne man meddele at stykket opp til Vikersund var klar for foreløpig drift. På den tiden var det vanlig at en besiktigelseskommisjon reiste rundt og godkjente alle baner før de ble offisielt åpnet. Dette skjedde også nå, og de «noble mænd» fant alt i sin beste orden og kunne godkjenne banen.

Stasjonen i Drammen var ikke ferdig, men det hadde ingen innvirkning på banen, så alt gikk etter programmet. Jernbanetraséen var av meget god kvalitet med største stigning 1 på 100 (10 promille). Minste kurveradius var mellom Åmot og Vikersund (314 meter). Alle bruene og viaduktene var prøvd, ved «aa lade lokomotivet med forøget fart fare fræm at tilbage over dem...». Det var to jernbanebruer i Modum, den ene, over Døviksfossen, var bygd på steinkar satt i hydraulisk kalk. Brua hadde fem spenn fra 11 til 38,5 meter. Den andre, over Katfossen, var bygd etter Warrens system med steinkar og fem spenn fra 13,5 til 32 meter. Etter som Randsfjordbanen ble vedtatt å bygges som smalsporet bane, var skinnevekten over bruene økt til 20 kg pr. løpende meter.

Den høytidelige åpningen av banen Drammen - Vikersund skjedde 13. oktober 1868, men alt fra 15. november 1866 ble det offentlig befordring av passasjerer og gods på strekningen. Hvorfor man utsatte den høytidelige åpningen av banen, kom sikkert av at man skulle vente til Randsfjordbanen var fullt utbygget til Hønefoss og Randsfjord.

La oss se litt på stasjonene langs banen. Den første egentlige stasjonen på Randsfjordbanen ovenfor Hokksund var Skotselv. Den het til å begynne med (1866) Skotselven, men foretok navnbytte til Skotselv i 1922. Stasjonen hadde fast betjening helt fram til 1982, og da hadde den hatt betjening i over 116 år før den ble nedlagt. Lokaltogene har fortsatt stopp på Skotselv, og stasjonsbygningen står fremdeles nydelig gul og frisker godt opp. Burud stasjon kom til senere

Dette bildet er fra Vikersund stasjon der vi kan se det kjente vanntårnet i bakgrunnen og et forholdsvis lite tog. Det er også mye som tyder på at banen ennå er snalsporet, altså fra før 1906.

(1875), men den ble ubetjent i 1971 og er senere revet. På sidesporet sto det i mange år vogner som skulle til Ring-Teigen til opphogging, og det skjemmet området. I dag er sidesporet revet, og et skilt med «Burud» er alt som forteller oss at her har det vært en stasjon. Hassel er en holdeplass som ligger godt gjemt for dem som ikke vet hvor stedet ligger. I dag stopper ingen tog der. Åmot er neste stasjon. Stasjonen het til å begynne med Aamodt og hadde fast betjening helt fram til 1984. Lokaltogene stoppet fortsatt.

Linnerud er holdeplass hvor toget stopper. Den ble opprettet i 1953. Katfoss er holdeplass siden 1956. Geithus er neste stasjon, og den har hatt to forskjellige navn forut. I 1875 het stasjonen Gjethus, i 1894 Gjeithus og fra 1922 Geithus. Med andre ord: Kjært barn har mange navn. Stasjonen er i dag revet, og et leskur i stein er alt de reisende har å ty til i råvær og kulde. Godshuset og en del sidespor forteller oss litt om Geithus i gode, gamle dager da det var liv og røre på alle stasjonene oppover. Siste stasjon på den banen som ble tatt i bruk i 1866, er Vikersund. Vikersund er selve stasjonsbyen i Modum. Her var det travle tider ved Randsfjordbanens åpning og årene etter - langt ut i vår tid. Stasjonsområdet ble utvidet flere ganger, bl.a. etter Krøderbanens åpning. Da var det travle tider inne og ute. Godshuset var fullpakket av varer som skulle til lokalsamfunnet eller med Krødertoget for videre befordring med dampbåtene på Krøderfjorden. Meget ble borte da Bergensbanen ble åpnet over Roa til Hønefoss. I våre dager stopper Bergenstogene her, likeledes lokal'n. Men det er liksom ikke det samme. I

dag er Vikersund stasjon betjent bare med én mann (kvinne), som ekspederer gods og selger billetter. Krøderenrutene holder også hus i stasjonsbygningen, men i det ærværdige godshuset er det stille. Det er i stedet blitt butikk, og noen sjau av godshusarbeidere, pakkhusformenn og lassekjørere finnes ikke lenger.

Hvis vi skal fornemme noe av gamle dagers travelhet, må vi stille på Vikersund stasjon søndager i juli og august. Da kommer veterantog fra Krøderen kl. 11.25 og skaper stemning for liten og stor. Vi hører dets fløyting når det kommer oppe i bakken, og like etter ser vi den gamle jernhesten komme nedover og kjøre inn i spor 2. Det yrer av forventningsfulle mennesker all vegne, og de fleste skal fram til loket for å se på det. Plattformen er full av folk, og stilige uniformerte krøderbanekonduktører viser folk til rette. Bergenstoget kommer kl. 11.58, og de som reiser med det, strekker hals for å se på det gamle toget som står der. Mange nikker gjenkjennende, mens andre ikke vet riktig hva de skal tro. Vi er hensatt til gamle dager.

De to tog hilser på hverandre, ærbødig og med respekt med et fløyt, og for å imponere litt, tar Krødertoget og soter godt og svart fra skorsteinen.

Toget har betydd mye for Modum gjennom tidene. Selv om de har forandret seg, er toget fortsatt et samferdselsmiddel gjennom Modums bygder. I 1996 er banen Drammen - Vikersund 130 år, og tør vi da håpe på en aldri så liten jubileumsfeiring. Dette er utfordring til NSB eller kanskje Krøderbanen. Den siste hadde sin storslagne jubileumsfeiring i 1992, da den var 120 år.

Kristian Linnerud:

Kampen om Buskerud-navnet

Buskerud fylke har i lang tid hatt navnet sitt etter Buskerud gård på Åmot. Men i årene fram til 1918 var det sterke krefter i sving for å forandre navnet.

Starten på navneprosessen skriver seg tilbake til et stortingsvedtak av 16. januar 1900: «Stortinget uttaler ynskje um at namni paa fylki (amti) i riket, paa domsokni (sorenskriverier), herad, bispedømme, provsti, prestegjæld og andre offentlege syslor (embætte) maa verta umvølt paa norsk elder umbytte med nasjonale namn, der det trengst, og bed Riksstyret um aa gjennomføra desse brigdi, elder um log skulde til, daa aa arbeida ut fyrelegg um desse».

I januar 1902 nedsatte Kirke- og undervisningsdepartementet en komité, som gav sin innstilling i 1905. «Denne saks videre fremme er imidlertid stadig blit utsat», heter det senere. Men etter å ha innhentet nye uttalelser, fremmet departementet den 19. juni 1918 Odeltingsproposisjon nr. 55 «Om forandring av rikets inndelingsnavn». Denne proposisjonen skulle føre mye diskusjon med seg.

Amt skulle hete fylke og amtmannen jarl, mente departementet. Akershus amt ble foreslått kalt Romerike fylke, Jarlsberg og Larvik amt ble foreslått til Vestfold fylke, Hedemarken amt til Heidemarken fylke, Kristians amt til Upland fylke og Bratsberg amt til Telemark fylke.

For Buskeuds vedkommende var to nye navn aktuelle. Professorene som hadde utredet saken for departementet, foreslo Sør-Upland fylke. Buskerud amtsutvalg foreslo med fire mot én stemme å beholde Buskerud-navnet. 20 herredstyrer holdt også på Buskerud, mens to ville ha Sør-Upland. Justisdepartementet uttalte seg også: «Justisdepartementet finder forslaget ganske uholdbart, naar man ser saken fra et praktisk administrativt synspunkt og fraaader bestemt at forslaget blir fulgt, saameget mer som flerleddede distriktsnavn i og for sig er lite ønskelig. Det tilraader, at Buskerud faar navn efter et av distriktets gamle kulturcentrer, Ringerike, et navn som er vel kjendt i vor historie». Ringerike ble også Kirke- og undervisningsdepartementets konklusjon.

Da forslaget ble kjent, begynte diskusjonene og avisinnleggene. Blant dem som engasjerte seg, var Christian Skredsvig. Han holdt på Buskerud-navnet.

Saken kom opp i ettermiddagsmøtet i Odelstinget den 25. juli 1918. Om det var varmt i Kristiania denne

juli-dagen, vites ikke. Men innen Stortingets vegger ble temperaturen ganske høy. Først ble det fremmet utsettelsesforslag. Presidenten uttalte et fromt ønske om at i et hvert fall utsettelsesspørsmålet kunne avgjøres denne dagen og forslo å holde på til klokka ni (21). Det ble med ønsket. Først dagen etter ble det stemt over utsettelsesforslaget etter at over 20 talere hadde hatt ordet. Bare debatten om utsettelse eller ei fyller 28 sider i de trykte forhandlingene i Odelstinget. Forslaget ble «ikke bifaldt» med 54 mot 33 stemmer.

Da en var kommet ut på ettermiddagen den 30. juli, kom Buskerud-navnet opp til diskusjon. Kirkekomitéen hadde gått mot departementets forslag om navnebytte – og hadde foreslått å beholde Buskerud-navnet. Statsråd Løvland uttalte i Odelstinget (om Buskerud-navnet): «Dette namnet har enno meir imot seg enn Akershus; for det hev liten historisk rett. Men naar nemndi hev raadt til det, vil eg ikkje trøyta tinget med vidare ordskifte um det, dersom ikkje nokon vil taka upp framlegget um Ringerike fylke». Mowinckel holdt på Ringerike, og Fretheim minnet om at også navnet Drammenssysle hadde vært framme i 1905. «Naar ikke distriktets indvaanere ønsker dette navn, saa mener jeg, de maa faa lov til at beholde navnet «Buskerud», ble det sagt på slutten av debatten – og slik ble det. Odelstingets vedtak ble til slutt enstemmig, og Buskerud-navnet hadde seiret.

Men enstemmige vedtak var det mindre av i denne saken, som fyller over 100 sider av de trykte forhandlingene i Odelstinget (debatten om utsettelse ikke medregnet). Når det gjaldt amtmannens nye tittel, forelå hele åtte forslag: fylkesmann, fylkesformann, fylkestyrer, fylkesråd, fylkeshøvding, sysslemann, jarl og amtmann (som før). Fylkesmann fikk til slutt flertall.

Det skulle hete Oslo, Nidaros og Bjørgvin bispedømmer i stedet for Kristiania, Trondhjems og Bergens stifter. Mange bispedømmer, fylker og kommuner skiftet navn. I hver enkelt sak er det protokollert at de og de «herrer» stemte for, og de og de «herrer» stemte mot. Det var ingen kvinner på Stortinget på den tid. Odelstingets mange vedtak ble stadfestet av Lagtinget den 8. august 1918. Buskerud fylke skulle fortsatt ha sitt navn fra Modum.

Kilder:
Stortingsforhandlinger 1918.
Odd Hølaas: Norge under Haakon VII.

Thure Lund:

Minner fra gamle dager

Fra Nels Hilsens brev med minner fra hjembygda er det mange «godbiter». Vi lar leserne få del i noen av dem, skrevet slik Nels gjorde det.

Manngard paa Holleia

Gulbrand Mohyttene la sig ind og vilde bo aaret rundt paa Lauparen, en sæter paa Holleia. Men han blev der ikke længe. Det var ikke stor færdsel der, og saa holdt han paa at sne inde.

Paa Haukli-Sætra, som ligger i Soknedalen, laa der en kjærring og en liden gutunge; gutten var to aar gammel. En dag, mens moren holdt paa med et og andet, blev gutten aldeles borte.

De begynte til at lede baade høit og lavt, men borte var han. Det blev sendt bud til lensmand Mokastet, som fik med sig 40 mand til at gaa manngard. De tog Gulbrand med som veiviser. – De gik i hele to dage, men til ingen nytte, saa folket blev avmønstret og sendt hjem.

Gulbrand gik til Morteanna som ligger paa grænsen til Krødsherred og fisket, og fisket mørt. Da han kom hjem til Lauparen om kvelden, stegte kjærringen de faa smaa fiskene han havde faaet, men de spiste ikke alle.

Saa lægger han sig til at sove. I søvnen saa han et væsen komme ind til sig og som siger at han skal gaa og finde gutungen. «Han ligger paa et berg ved et bækkeløb ved Kartaas-Lia vest for Steinsvold», syntes han det sa.

Sa snur han paa sig og vaagner, og solen skinner lige ind pa ham, og han staar op. – Han tager de tre smaa fiske og tuller dem ind i et papir og som han tager med sig. Han gaar lige på barnet, som ropte, «drikke, drikke», og sultret og graat.

Gulbrand sagde siden at han havde aldrig gaaet saa glad hemad som denne gangen da han gik med den vesle paa ryggen.

Offerstener og offerrøyser

Paa flere steder over Modum og Snarum finder man offerstener og røiser efter sæterveiene. Mange steder skal denne offringen ha været til minde om store mænd, eller lignende. I Østaasen i Modum, Offerstenaasen i Snarum og i Krødsherredskogene er der en hel del av dem. Man tror at en hel del er til minde om lik, som blev baaret ned fra sætrene; at disse stener er til minde om stedet hvor man hvilte med liket.

Skikken skal være urgammel, ikke bare i Norge men i flere av Europas lande.

Paa veien mellem Glesne og Finnerudskogen i

Krødsherred ligger en slig røis; ligedan ligger der en mellem Glesne og Hallerdalen.

Ved sæterveien fra Presterud til Kaggevollen, lige ved Kvillingsmyr, er der to røiser, det siges at en jente blev dræpt av en bjørn der engang.

Ved den gamle skogsveien mellem Hokksund og Finnemarka som gaar over Høgreset, ligger der en stor og en liden sten, som kaldes for Klokkestenene paa Eiker. Der skulde folk ofre en sten eller en kvist, eller i det mindste stryke over stenene med haanden naar man gik der forbi, helst om man drog tilskogs mod kvelden; for ellers fik «Haugafolket» magt til at gjøre dem ont. – Tet ved disse stene er det et berg som kaldes Leikingsberget, som i gamle dager skal ha været samlingsstedet for folk fra Finnemarka og bygdene nedenfor.

Bedemenn

Bedemanden var en mand, som før i tiden skulde holde et skikkelig lag.

Hver bygd hadde sine egne skikker for de forskjellige sammenkomster, og det var ikke saa ligedan at bryde med gammel vedtegt da som nu, da hver gjør som han selv vil. Bedemanden og de gamle kokkene var de som viste best greie paa alt, og til dem maatte alle komme for raadgivning.

Kjendte bedemenn paa Snarum var Bernt Grina, Per Jensen og Jens Nyhus. De hadde laget hver sin bøn som de læste op der de skulde bede folk, og først naar dette var gjort, blev de budne til bords og trakertede.

Naar nogen spurgte Per Jensen hvad han trodde om en tilstelling sa han først som hovedregel: «Gjør det beste de kan. Det spørs minst!»

Bernt Gina bad bestandig alle i husholdningen, ikke bare nogen faa.

Likferd paa Snarum i gamle dager

Bedemanden var kjøgemesteren i likferden og hadde tilsyn med at alle fik traktering efter tur. – Han sang ogsaa et salmevers baade føre og efter maden. Paa kisten skulde det staa to lys. – Det var ikke vanlig at presten var med i likferden i de tider. Det var jamnast enhver anden som sang i hjemmet og ved graven, og liket blev jordfestet først messe-søndagen efter.

Likferden skulde aldrig kjøre dottevis, for det spaa-
de en ny ferd fra samme sted. – Kom ferden søndenfra
kjørte de ikke længer end til Baarhaugen. Der hvilte
de med liket som var rodd oppover elven og baaret
did.

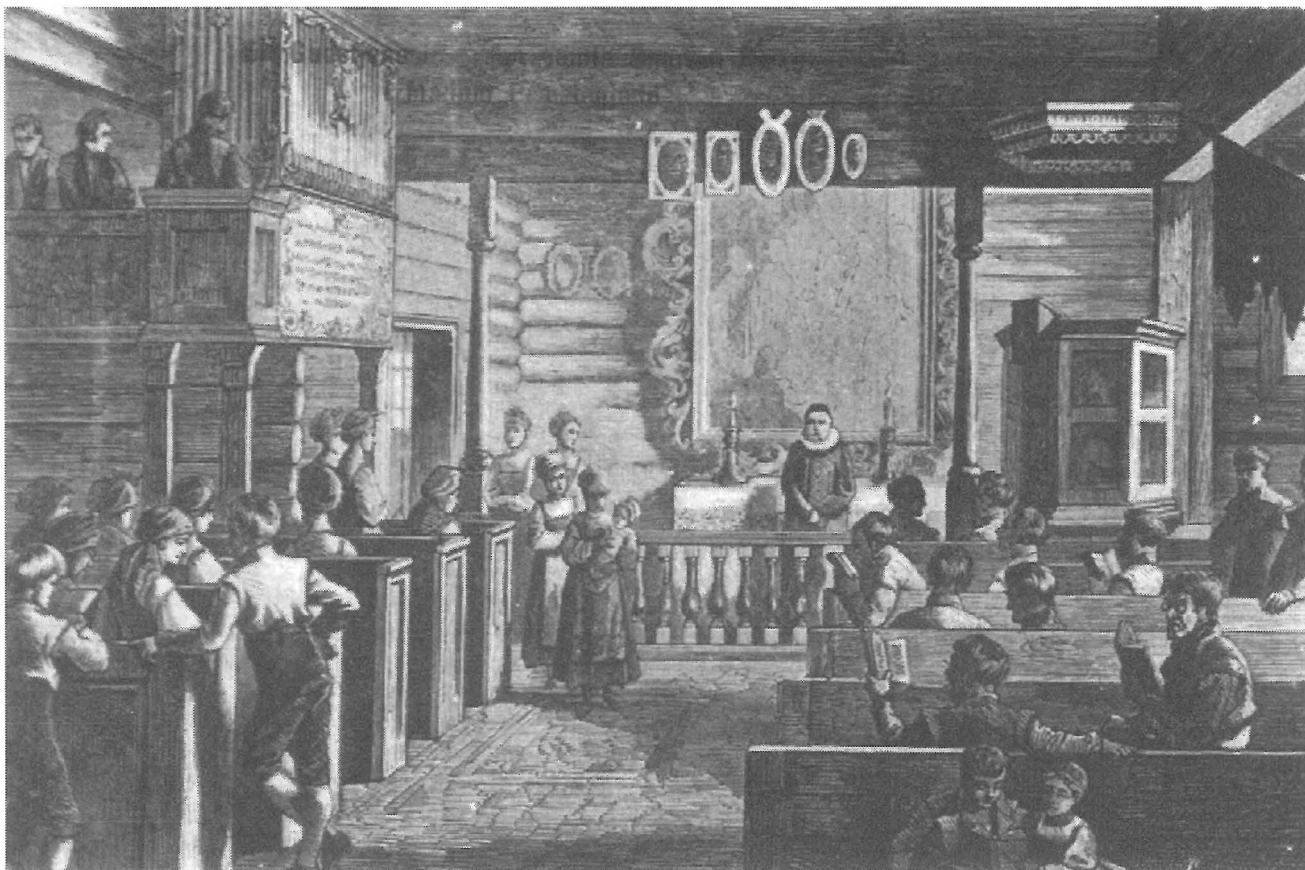
Fra Baarhaugen bar de liket til kirken. – Naar kisten
var sat ned i graven, hentet de voksne mænd som var
med i følget, de trepadene som stod i kirkesvalen og
fyldte graven med jord.

Gravhaugen blev klappet fint til, og saa blev spade-
ne lagt i kors over graven. – Efterpaa læste de fadervor
og saa drog de paa hjemveien. – De tænkte mer paa
døden den tid end de gjør nu.

Tømmeret blev skaaret paa haandsag hjemme paa
gaardene, og da var det skikk og brug at legge tilsides
de beste furubordene til likkister. Det var de som i
levende live lavet sin egen kiste, saa den kunde staa
ferdig naar tiden kom.

En lur brudgom paa Snarum

Hans Olavsby-haugen kom til presten Essendrop og
forlangte lysning. Presten hadde den skikken, at var
det nogen som ikke kunde betale for at blive vigd, saa
maatte de gjøre arbeide isteden paa prestegaarden. –
Han Hans hadde nu ingen penge, men han fik lyst for
sig alligevel, da han fortalte presten om alle de rike
gaardbrukerne paa Snarum som skulde til brylluppet
og om de svere gaverne (pengegaverne) som var en
sikker sag vilde bli offret paa bryllupsdagen, saa pres-
ten kunde være sikker paa at han fik sit. Dette slo til.
Det blev et grepa stort bryllup og store pengegaver. –
Men da alle hadde ofret, gik brudgommen frem og
talte op pengene til presten det han skulde ha, og
resten tog han selv. Men presten sa etterpaa at slig
havde han aldrig før blit snyt.

Snarum gamle kirke som ble revet i midten av 1860-tallet.

Presten som står ved alteret antas å være Christen Mamen Gluckstad som var residerende kapellan i Modum fra 1850–. Han var en fjern slektning til dagens sogneprest i Modum, Jon Mamen. Bildet som er tatt i 1860 gir forøvrig et godt inntrykk av datidas klesdrakter. Forøvrig virker menigheten å være noe urolig i kirken. Folk snakker sammen, noen står oppe og noen leser. Kanskje det var en pause i gudstjenesten?